

Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

АКАДЕМІЧНІ СТУДІЇ

СЕРІЯ «ГУМАНІТАРНІ НАУКИ»

Випуск 1

Видавничий дім
«Гельветика»
2025

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР:

Білоус Петро Васильович, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри філології, Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради.

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Гудзенко Олена Георгіївна, кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри всесвітньої історії та філософії, Волинський національний університет імені Лесі Українки;

Добродум Ольга Вікторівна, доктор філософських наук, професор, професор кафедри культурології та філософської антропології, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова;

Крालюк Петро Михайлович, доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри теорії та історії держави і права, Національний університет «Острозька академія»;

Коляда Еліна Калениківна, кандидат філологічних наук, професор, завідувач кафедри практики англійської мови, Волинський національний університет імені Лесі Українки;

Морозова Ірина Борисівна, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри граматики англійської мови, Одеський національний університет імені І. І. Мечникова;

Яновець Анжеліка Іванівна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри іноземної та української філології, Луцький національний технічний університет;

Міріца Стефанія-Крістіна, доктор філософії, Університет «Dunarea de Jos», м. Галац, Румунія;

Чижевський Фелікс, професор, доктор габілітований, професор, Університет Марії Кюрі-Склодовської (UMCS), м. Люблін, Польща;

Капранов Ян, доктор філологічних наук, професор, Економіко-гуманітарний університет у Варшаві (Польща); Університет Оулу (Фінляндія).

*Ілюстрація на обкладинці – картина із серії «Квіти – радість життя»
луцької художниці Світлани Костукевич (використана за згодою автора).*

Журнал ухвалено до друку Вченою радою
Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
19 березня 2025 р., протокол № 6

Суб'єкт у сфері друкованих медіа – Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк Волинської обл.
просп. Волі, буд. 36, м. Луцьк Волинської обл., 43010,
адреса електронної пошти: lpk@ua.fm, тел. (0332) 77-06-59

Реєстрація суб'єкта у сфері друкованих медіа: Рішення Національної ради України
з питань телебачення і радіомовлення № 1195 від 11.04.2024 року (ідентифікатор медіа – R30-03855).

Фахова реєстрація (категорія «Б»): Наказ МОН України № 1017 від 27 вересня 2021 року
(додаток 3) зі спеціальності 035 – Філологія.

Мови розповсюдження: українська, англійська, польська, німецька, французька, болгарська, румунська, іспанська.

Офіційний сайт видання: www.academstudies.volyn.ua

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення
StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

ISSN 2786-5096 (Print)
ISSN 5786-510X (Online)

© Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, 2025

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

УДК 811.161.2'367

DOI <https://doi.org/10.52726/as.humanities/2025.1.1>

В. В. ДАЦЮК

*магістр філології, викладач словесних дисциплін,
Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна
Електронна пошта: datsyk8229@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-3225-2902>*

Л. М. ШУСТ

*кандидат філологічних наук, викладач словесних дисциплін,
Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна
Електронна пошта: lyud_mylka@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0001-6761-5497>*

О. М. ГОНЧАРУК

*кандидат педагогічних наук, викладач словесних дисциплін,
Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна
Електронна пошта: super_lenagoncharuk@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0001-8777-089X>*

СЕМАНТИЧНА СФЕРА ВНУТРІШНЬОЇ СИНТАКСИЧНОЇ ТРАНСПОЗИЦІЇ ОРУДНОГО ВІДМІНКА

У статті розглянуто орудний відмінок як репрезентант семантико-синтаксичної сфери інших відмінкових форм. Визначено, що семантико-синтаксичні контури орудного можуть зміщуватися й ставати ємнішими, так як він перебуває у вторинних власне-відмінкових об'єктній, суб'єктній чи локативній сферах. Виявлено, що у таких конструкціях аналізована граєма, крім інструментальності, набуває іншого значення й семантично наближається відповідно до знахідного, називного та місцевого відмінків. Орудний рідко бере участь в об'єктній транспозиції. Орудний об'єкта може входити у валентну рамку предикатів дії, стану та якісної ознаки. Обов'язковою умовою такого функціонування орудного відмінка є перебування в межах семантико-синтаксичної валентності дієслівних предикатів зі значенням керівництва, володіння.

Окреслено, що у граматичній системі сучасної української літературної мови орудний становить собою продуктивний засіб вираження суб'єктної синтаксеми, тому зазначена граєма пов'язана трансформаційними відношеннями з називним відмінком двоскладних речень. Вказано на функціонування ще одного різновиду реченневих структур з орудним суб'єктом, тобто пасивні конструкції з граємою орудного, у якому відбувається посилення семантики інструментальності. Охарактеризовано, що крім вторинних об'єктного та суб'єктного значень, орудний функціонує як компонент, що залежить від акціонально-локативних предикатів.

Відмінкова форма орудного, крім первинної, виконує роль вторинного репрезентанта. Таке явище має стосунок до внутрішньої граємної транспозиції, усебічне дослідження якої все частіше знаходить відображення в сучасних функційно зорієнтованих студіях.

Ключові слова: синтаксична транспозиція, відмінкова периферія, відмінок, об'єкт, суб'єкт, речення, орудний відмінок.

Поставлення проблеми. На сучасному етапі розвитку української лінгвістики однією з найбільш дискусійних тем є комплексне вивчення

мовних одиниць як багатомірних компонентів. Тому проблема дослідження категорії відмінка іменників досі актуальна. У цій граматичній кате-

горії власне синтаксичні та морфологічні ознаки тісно переплетені з лексико-семантичними, що дає можливість розрізняти синтаксичні функції словоформ із граматичними категорійними значеннями іменника у парадигматичній системі та в структурі речення-висловлення. Примітно, що значення відмінка може виражатися різними мовними засобами: у відмінковій формі, прийменниково-відмінковій конструкції, прислівниковому слові, словосполученням та ін. Тож пріоритетним напрямком мовознавства є висвітлення функціональних особливостей конкретних відмінкових форм, враховуючи внутрішню та зовнішню синтаксичну транспозицію.

Аналіз попередніх досліджень. Особливий інтерес до відмінка як специфічної категорійної одиниці свого часу проявляли лінгвісти С. Курилович, О. Потебня, Ч. Філмор, Р. Якобсон, Е. Бенвеніст, А. Вежбицька та ін. Серед сучасних мовознавців функціональний підхід до вивчення граматики й категорії відмінка активно застосовують І. Р. Вихованець (термінологічний і семантичний аспект) [Вихованець], М. Я. Плющ (історія розвитку теорії відмінка, особливості відмінкових словоформ) [Плющ], А. П. Загнітко (зіставний аспект у контексті інших мов), Н. М. Костусяк (семантико-синтаксичний і формально-синтаксичний аспекти) [Костусяк] та ін.

Мета статті – схарактеризувати семантичну сферу внутрішньої синтаксичної транспозиції орудного відмінка, з'ясувати контекстуальні трансформаційні та транспозиційні відношення цієї граматичної категорії. Як приклади використані цитати, фіксовані протягом кількох років із різних джерел.

Виклад основного матеріалу. В українській літературній мові явище внутрішньої синтаксичної транспозиції притаманне відмінковій периферії, структурованій орудним, місцевим і кличним відмінкам.

Одним із найважливіших синтаксичних значень орудного відмінка, позбавленого конкретної семантики, є об'єктний у придієслівній позиції.

Орудний об'єкта служить для реалізації об'єктних відношень між дією, вираженою опорним дієсловом, та суб'єктом, вираженим керованою формою іменника (займенника) [Плющ: 54].

Семантико-синтаксичні контури орудного можуть зміщуватися й ставати ємнішими. У такому разі він перебуває у вторинних власне-відмінкових об'єктній, суб'єктній чи локативній сферах. У таких конструкціях аналізована грамема, крім інструментальності, набуває іншого значення й семантично наближається відповідно до знахідного, називного та місцевого відмінків. Як відомо, в українській мові синтаксичні транспозиційні зміни часто відбуваються об'єктній сфері відмінків. Варто зазначити, що орудний рідко бере участь в об'єктній транспозиції. За такої умови він потрапляє в семантико-синтаксичну сферу знахідного, для якого функція об'єкта первинна: І обнявся сміх з журбою (В. Симоненко); Леся... дуже рано, в чотири роки, ...захопилася літературою (М. Олійник). Орудний об'єкта може входити у валентну рамку предикатів дії, стану та якісної ознаки. За обов'язкову умову такого функціонування орудного відмінка править її перебування в межах семантико-синтаксичної валентності дієслівних предикатів зі значенням керівництва, володіння: Погодою у нас на сінокоші щось, казали, років з півтора ста завідувала ворона (О. Довженко); стосунку до об'єкта: При писанні дорожжя часом, надто ж – пергаменом, бо купований аж у Константинополі (П. Загребельний); Ах, ви захоплюєтеся своїм Хрещатиком? (П. Загребельний); моторності: Митрополит Феопемпт... нечутно ворухив тонкими злими губами (П. Загребельний); ...міністр ...розводить гостинно руками... (П. Загребельний); а також дієслів на зразок харчуватися, заїдати, захлинатися тощо [3; с. 76]: (Сивоок) ...харчувався випадково вловленим птахом або рибою... (П. Загребельний); ...захлинаються словами нещирості недорікуваті придворні поети... (П. Загребельний). Орудний у функції об'єкта вживається також при деяких відад'єктивних дериватах, де може набувати статусу як облігаторної, так і факультативної синтаксеми, наприклад: Я з вами не згоден, Марі! (М. Слабошпицький); Голос нічим не особливий... (М. Слабошпицький); (Царевич) гарний лицем (Ю. Мушкетик); (Лепетя) ... цим була мила кожному... (П. Загребельний). В обмежених стилістичних умовах перебуває грамема орудного відмінка з прийменниками поряд з та порівняно з, що виступає як морфологіч-

ний варіант об'єктної синтаксеми якості-відношення, наприклад: ...(її східна дикувата) краса здавалася яскравішою поряд зі (спокійною слов'янською) красою (князя) (В. Малик); ...він худіший порівняно з іншими (О. Гончар). Такі конструкції зорієнтовані на розмовно-побутовий стиль, а також закріплені в стилі художньої літератури та у фольклорі.

У граматичній системі сучасної української літературної мови орудний становить собою продуктивний засіб вираження суб'єктної синтаксеми. У такому разі зазначена грамема пов'язана трансформаційними відношеннями з називним відмінком двоскладних речень: Деревя внизу теж були обкидані снігом (Ю. Мушкетик) <— Сніг внизу теж обкидав дерева; В ніздрі вдарило запахом кислого хліба... (Р. Федорів) В ніздрі вдарив запах кислого хліба; Там рясніло іменами чорних людей... (Р. Федорів) <— Там рясніли імена чорних людей; Вітром гостро било йому в обличчя Вітер гостро бив йому в обличчя (Вал. Шевчук); ...вітром надуває розіпнутий Чагрів кожух... (Р. Федорів) Вітер надуває розіпнутий Чагрів кожух. Як засвідчують подані приклади, сферою поширення орудного суб'єкта виступають двоскладні пасивні структури та односкладні безособові конструкції, що перебувають у трансформаційних відношеннях із двоскладними активними. Зауважимо, що вихідні та похідні речення є синтаксичними синонімами. За умови внутрішньої відмінкової транспозиції орудного у сферу називного спостерігаємо ускладнення семантики. М. Я. Плющ із цього приводу зауважує: «Значення орудного в пасивних конструкціях тісно пов'язане з інструментальним значенням (орудний суб'єкта – «той, ким здійснюється дія», «той, хто сприяє дії»)» [Плющ: 115]. Отже, орудний суб'єкта характеризується нашаруванням на семантику суб'єктності семантики знаряддя чи засобу дії. Функціонування орудного відмінка у сфері називного великою мірою пов'язане з перетворенням активних реченневих конструкцій на пасивні, наприклад: І місячну сонату уже створив Бетховен (Л. Костенко) —> Місячна соната уже створена Бетховеном; (Художники) ...писали якісь картини... (Л. Костенко) —> Картини написані художниками. Аналізуючи вихідне

й похідне речення, можемо стверджувати, що грамема називного відмінка, втративши первинну для нього суб'єктну позицію в активних конструкціях, переміщується в позицію орудного пасивних конструкцій, тобто відбувається транспозиція називного суб'єктного вихідного речення в орудний суб'єктний похідного речення, пор.: Мартин повторював свою проповідь... (Р. Іваничук) —> Проповідь повторювана Матином; Вітер листя останнє зривав (Г. Чубач) —> Листя зірване вітром. Подібно до називного орудний характеризується наявністю семантико-синтаксичних ознак субстанційності, активності та динамічності. Проте ознака активності в орудному певною мірою модифікована. Її послаблення пояснене нашаруванням семантики інструментальності, якій властива пасивність. Крім того, внаслідок перетворення активних реченневих структур у пасивні відбувається взаємне переміщення називного та знахідного відмінків. Аналізуючи всі різновиди внутрішньої транспозиції відмінкових форм, І. Р. Вихованець подає таку схему, за якою відбувається пасивізація синтаксичних конструкцій: «називний відмінок суб'єкта дії + предикат дії + об'єкт дії —> називний відмінок об'єктного суб'єкта + предикат результативного стану + орудний відмінок суб'єкта дії» [Вихованець: 113]. Зазначений вище різновид внутрішньої транспозиції вказує на власне-відмінкове функціонування в межах категорійного іменникового значення предметності. Проте, крім власне-іменників, у сфері орудного можуть перебувати й абстрактні поняття. У такому разі вказана відмінкова форма виражає причину певного процесу чи стану, пор.: Всі були... стривожені (хворобою дівчини) (В. Малик) і Всі були... стривожені, бо дівчина хворіла; ...думки були перервані тривожним вигуком (В. Малик) і Думки були перервані, бо хтось тривожно вигукнув; Зіновій з сідлом у руці, Марко з сагайдаком через плече... пригнічені тривогою... (Р. Іваничук) і Зіновій з сідлом у руці, Марко з сагайдаком через плече пригнічені, бо їм тривожно. Суб'єктно-інструментальне значення виражає орудний тоді, коли в його позиції перебувають іменники на позначення певних стихійних сил, які здійснюють руйнівну силу щодо об'єкта: (Гавареччина) ...засипана снігом (Р. Іваничук); ...все там

було сповнене... вогнем (Вал. Шевчук); Просиновська гора зовсім розмилася водою (Вал. Шевчук).

Крім того, варто вказати на функціонування ще одного різновиду реченневих структур з орудним суб'єктом. Тут маємо на увазі пасивні конструкції з грамою орудного, у якому відбувається посилення семантики інструментальності. Лексичні різновиди цих синтаксем поширені на назви машин, механізмів, знарядь, засобів праці, допоміжних матеріалів, за допомогою яких реалізується дія. Реальний діяч в орудному відмінку тут лексично не виражений із метою уникнення збігу двох однакових відмінкових форм, тому на інструментальне значення іменників нашаровується суб'єктна функція усуненого діяча, наприклад: Обидві його витягнуті наперед руки – ліва, що тримала повід, і права, що тримала списа, — відсічені тим мечем по самі лікті... (В. Малик) і Обидві його витягнуті наперед руки – ліва, що тримала повід, і права, що тримала списа, — відсічені ворогом тим мечем по самі лікті... (стилістично неправильне речення); Ворог відсік обидві його витягнуті наперед руки – ліву, що тримала повід, і праву, що тримала списа, — тим мечем по самі лікті, упали на гриву коневі, а звідти провалилися кудись у безвість (стилістично правильне речення).

В українській мові сферу поширення орудного відмінка суб'єкта поповнюють односкладні безособові речення. У ролі предикатних синтаксем тут функціонують компоненти на -но, -то: Даровано все це мені майстрами руськими (Р. Федорів). Проте такі структури формують своєрідну периферію, оскільки грама орудного із семантикою діяча найчастіше має нульове вираження, що відбувається з метою уникнення збігу орудного суб'єкта й орудного інструментального (допоміжного матеріалу): Багато слів написано пером... (Л. Костенко). О. О. Потебня з цього приводу висловив думку про необов'язковість орудного суб'єктного в аналізованих конструкціях. Дослідник зауважував, що найхарактернішою особливістю форм на -но, -то, якою вони відрізняються від пасивних дієприкметників, є вживання при них знахідного відмінка, наприклад: Тепер покарано мене (Р. Федорів); ...хлопця прислано до нього по ділу (Р. Федорів).

У сфері суб'єктності перебуває орудний відмінок в безособових (однособових) реченнях. Його типовим репрезентантом виступають лексеми на позначення явищ природи: ...небо затягло сірими хмарами... (В. Врублевська); Дощем, як слізьми, заливало весь видимий і невидимий світ... (П. Загребельний); ...громом його (дуба) ударило й так поламало (Вас. Шевчук); ...а весною нас заливало водою (О. Довженко). На думку І. Р. Вихованця, у таких структурах засвідчений «семантико-синтаксичний синкретизм орудного» [Вихованець: 131]. Отже, у безособових (одноособових) реченнях орудний відмінок виражає суб'єктно-інструментальне значення, оскільки, перебуваючи в позиції інструментальної синтаксеми, він вступає у суб'єктні семантико-синтаксичні відношення. Про це свідчить трансформаційний зв'язок односкладних конструкцій із двоскладними, де функцію суб'єкта дії виражає називний відмінок, пор.: ...вітром надуває розіпнутий Чагрів кожух... (Р. Федорів) Вітер надуває розіпнутий Чагрів кожух. Семантичне ускладнення грами орудного маємо в тому разі, коли він поширюється на відпредикатні іменники. За умови функціонування в суб'єктній позиції такі елементи зберігають вихідну семантику причиновості, набуваючи супровідного значення суб'єкта: ...(Писаренка) закинуто туди безглуздою потребою військового часу (П. Загребельний) (Писаренка) закинуто туди, бо цього потребував військовий час; ...(списи) обрубано одним ударом (П. Загребельний) <— ...(списи) обрубано, бо по них ударили. Орудний як репрезентант суб'єктної та інструментальної функцій трапляється в безособових структурах із предикатами, що мають значення запаху й віяння: пахнути, віяти, нести, тягти, тягнути тощо: ...смачно пахне смаженим м'ясом (Р. Федорів); І терпко пахло снігом (Вас. Шевчук). Указані речення трансформаційно пов'язані з двоскладними структурами, у яких суб'єкт має типову для нього форму вираження – називний відмінок іменника, пор.: ...пахло борошном і сушеним липовим цвітом (Г. Тютюнник) і Пахло борошно і сушений липовий цвіт.

Діапазон значень орудного суб'єктного поширений на синтаксичні конструкції

з предикатами емоційно-психічного стану: Сум заволодів нею у тих сутінних сінях... (Вал. Шевчук). Такі речення корелюють зі структурами, у яких суб'єкту позицію заступають інші морфологічні засоби вираження, пор.: ...тужно мені на цьому пиру (Р. Федорів), Я тужу на цьому пиру і Туга заволоділа мною на цьому пиру; ...байдуже їй до вогню (Р. Федорів), Вона байдужа до вогню і Байдужість запанувала нею; Було їй від цього страшно (Р. Федорів), Вона злякалася і Страх запанував нею. Абсолютну периферію формує орудний суб'єктний із прийменниками з, за, між: ...все було добре і з батьком, і з матір'ю, і з сестрою, і з братом (В. Врублевська); ...дружба знову запанувала між ними (М. Олійник). Зазначені форми з прийменниками за, між виступають функційними еквівалентами називного, про що свідчать різноманітні трансформації, пор.: ...правда за Вишенським ... (Р. Іваничук) і Вишенський говорить правду; ...вночі між батьком і сином відбулася неприємна розмова (М. Олійник) і Батько і син розмовляли; ...між ученими має бути солідарність навіть у помилках (П. Загребельний) і Учені мають бути солідарні навіть у помилках; Отоді й закипали криваві бої між володарями турячого царства (П. Загребельний) і Отоді й боролися володарі турячого царства. Сполука з + орудний корелює з іншими засобами вираження суб'єкта стану, пор.: З Ларисою Петрівною стало погано і Ларисі Петрівні стало погано (М. Олійник).

Крім вторинних об'єктного та суб'єктного значень, орудний функціонує як компонент, що

залежить від акціонально-локативних предикатів. У такому разі він є репрезентантом локативної синтаксеми із семантикою шляху руху: Він іде пустельним сільським шляхом (А. Дімаров); ...і пахучий димок слався степом (Г. Тютюнник); І хтось до когось їде тим шляхом золотим (Л. Костенко); Поле широким бігли дороги (Г. Чубач). Грамема орудного засвідчена також у зоні статичної локалізації, де вона набуває таких ознак:

1) наявність валентного зв'язку з предикатами локативного стану;

2) функціонування переважно з прийменниками. Наприклад: Козаки й наймити стояли за возами (Ю. Мушкетик); Він сидів за столом на чільному місці (Р. Іваничук).

Висновки. Отже, семантико-синтаксична специфіка вторинного відмінкового функціонування полягає в тому, що він перебуває в об'єктній, суб'єктній чи локативній сферах. У таких конструкціях аналізована грамема, крім інструментальності, набуває іншого значення й семантично наближається відповідно до знахідного, називного та місцевого відмінків. У сучасній українській мові орудний відмінок об'єкта приєднується дієсловами кількох основних груп, зокрема із семантикою володіння, керівництва, психічної чи фізіологічної реакції (стосунку до об'єкта), надання руху об'єктові, наповнення, забезпечення або наділення чимось. Семантико-синтаксичною специфікою орудного відмінка також є активний зв'язок із дієсловами, вжитими в переносному значенні, і, як наслідок, творення образно-метафоричних засобів тексту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безпояско О. К. Іменні граматичні категорії (Функціональний аналіз). Київ : Наукова думка, 1991. 172 с.
2. Габай А. Ю. Синтаксична прислівникова транспозиція відмінкових і прийменниково-відмінкових форм : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова». Київ, 2010. 18, [2] с.
3. Вихованець І. Р. Теоретична морфологія української мови : академічна граматики української мови / заг. ред. І. Вихованець. Київ : Унів. вид-во «Пульсари», 2004. 398, [2] с.
4. Костусяк Н. М. Формально-синтаксичні та комунікативні ознаки орудного відмінка як засобу вираження зовнішньої синтаксичної транспозиції. *IV Міжнародні севастопольські Кирило-Методіївські читання*. Севастополь : Гит пак, 2010. Т. I. С. 123–132.
5. Мірченко М. В. Структура синтаксичних категорій. 2-е вид., переробл. Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2004. 393 с.
6. Плющ М. Я. Категорія відмінка в семантико-синтаксичній структурі речення. Київ : Вид-во Національного педагогічного ун-ту імені М. П. Драгоманова, 2016. 252 с.
7. Тесліцька Г. І. Структурно-семантична типологія напівпредикативних ад'єктивних компонентів у простому ускладненому реченні. *Закарпатські філологічні студії*. Вип. 23. Т. 2. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2022. С. 64–67. URL : http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/23/part_2/11.pdf (дата звернення: 09.11.2024).

REFERENCES

1. Bezpoiasko O. K. (1991). Imenni hramatychni katehorii (Funktsionalnyi analiz). [Nominal grammatical categories (Functional analysis)] Kyiv : Naukova dumka, 172 p. (In Ukrainian).
2. Habai A. Yu. (2010). Syntaksychna pryslivnykova transpozysiiia vidminkovykh i pryimennykovo-vidminkovykh form [Syntactic adverbial transposition of case and prepositional-case forms]: avtoref. dys. ... kand. filol. nauk : spets. 10.02.01 «Ukrainska mova». Kyiv. 18, [2] p. (In Ukrainian).
3. Vykhoanets I. R. (2004). Teoretychna morfolohiia ukrainskoi movy : akademichna hramatyka ukrainskoi movy [Theoretical morphology of the Ukrainian language: academic grammar of the Ukrainian language] / zah. red. I. Vykhoanets. Kyiv : Univ. vyd-vo «Pulsary». 398, [2] p. (In Ukrainian).
4. Kostusiak N. M. (2010). Formalno-syntaksychni ta komunikatyvni oznaky orudnoho vidminka yak zasobu vyrazhennia zovnishnoi syntaksychnoi transpozysii. [Formal-syntactic and communicative features of the instrumental case as a means of expressing external syntactic transposition] IV Mezhnarodni sevastopolski Kyrylo-Mefodiivski chytannia. Sevastopol : Hyt pak, 2010. T. I. pp. 123–132. (In Ukrainian).
5. Mirchenko M. V. (2004). Struktura syntaksychnykh katehorii. [Structure of syntactic categories] 2-e vyd., pererobl. Lutsk : RVV «Vezha» Volyn. derzh. un-tu im. Lesi Ukrainky. 393 p. (In Ukrainian).
6. Pliushch M. Ya. (2016). Katehoriia vidminka v semantyko-syntaksychnii strukturi rechennia. [Category of case in the semantic-syntactic structure of a sentence] Kyiv : Vyd-vo Natsionalnoho pedahohichnoho un-tu imeni M. P. Drahomanova. 252 p. (In Ukrainian).
7. Teslitska H. I. (2022). Strukturno-semantychna typolohiia napivpredykatyvnykh adiektivnykh komponentiv u prostomu uskladnenomu rechenni. [Structural and semantic typology of semi-predicative adjective components in a simple complex sentence] Zakarpatski filolohichni studii. Vyp. 23. T. 2. Uzhhorod : Vydavnychi dim «Helvetyka». P. 64–67. (In Ukrainian). Available at: http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/23/part_2/11.pdf (Accessed 09.11.2024).

V. V. DATSIUK

*Master of Philology, Lecturer of Verbal Disciplines,
Municipal Higher Educational Institution “Lutsk Pedagogical College”
of the Volyn Regional Council, Lutsk, Ukraine
E-mail: datsyk8229@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-3225-2902>*

L. M. SHUST

*Candidate of Philological Sciences, Lecturer of Verbal Disciplines,
Municipal Higher Educational Institution “Lutsk Pedagogical College”
of the Volyn Regional Council, Lutsk, Ukraine
E-mail: lyud_mylka@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0001-6761-5497>*

O. M. HONCHARUK

*Candidate of Pedagogical Sciences, Lecturer of Verbal Disciplines,
Municipal Higher Educational Institution “Lutsk Pedagogical College”
of the Volyn Regional Council, Lutsk, Ukraine
E-mail: super_lenagoncharuk@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0001-8777-089X>*

SEMANTIC SPHERE OF INTERNAL SYNTAXIC TRANSPOSITION OF THE INSTRUMENTAL CASE

The article considers the instrumental case as a representative of the semantic-syntactic sphere of other case forms. It is determined that the semantic-syntactic contours of the instrumental case can shift and become more capacious, since it is located in the secondary proper-case object, subject or locative spheres. It is found that in such constructions the analyzed gramme, in addition to instrumentality, acquires a different meaning and semantically approaches to the accusative, nominative and locative cases. The instrumental rarely participates in object transposition. The instrumental case

of an object can be included in the valence frame of predicates of action, state and qualitative feature. A mandatory condition for functioning of the instrumental case is its presence within the semantic-syntactic valence of verb predicates with the meaning of leadership, possession.

It is outlined that in the grammatical system of the modern Ukrainian literary language, the instrumental case is a productive means of expressing the subjective syntax, therefore, the specified gramme is connected by transformational relations with the nominative case of two-component sentences. The functioning of another type of sentence structures with the instrumental subjective is indicated, that is, passive constructions with the gramme of the instrumental, in which the semantics of instrumentality is strengthened. It is characterized that, in addition to the secondary objective and subjective meanings, the instrumental case functions as a component that depends on action-locative predicates.

The case form of the instrumental, in addition to the primary one, plays the role of a secondary representative. This phenomenon is related to internal grammatic transposition, the comprehensive study of which is increasingly reflected in modern functionally oriented studies.

Key words: syntactic transposition, case periphery, case, object, subject, sentence, instrumental case.

УДК 82-93

DOI <https://doi.org/10.52726/as.humanities/2025.1.2>

Н. І. ДЗЯМУЛИЧ

викладач-методист,

Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»

Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна

Електронна пошта: ndzyamulych@lpc.ukr.education

<https://orcid.org/0000-0001-9860-934>

ТВОРЧІСТЬ С. ЖАДАНА: ПРОЄКЦІЯ НА ДИТЯЧУ ЛІТЕРАТУРУ

У статті здійснено спробу дослідити вплив творчості С. Жадана на сучасну українську дитячу літературу.

Проаналізовано роботи з вивчення творчості С. Жадана крізь призму провідних мотивів його лірики та прози, які виявляють систему, властиву авторському стилю письменника. Стверджується, що у творах для дітей та зображенні теми дитинства автор використав притаманні йому й вже апробовані раніше художні прийоми та ідейну апеляцію до загальнолюдських моральних цінностей.

У роботі зроблено спробу визначити твори, які можуть бути включені до кола дитячого читання, з урахуванням специфіки творчої манери письменника та перекладача. Дослідження простежує тематичні аспекти творчості С. Жадана, пов'язані з темою дитинства в контексті дитячої літератури, які притаманні не лише творам письменника останнього часу, а й також є константою його книг попередніх років, коли автор знаходиться в пошуку таких жанрових форм, що зможуть відобразити його філософський погляд та ідейну позицію. Підтвердженням тому пропонується вважати роботу над збіркою дитячих віршів, пісенні тексти, роботу над перекладами класичної та сучасної зарубіжної літератури.

Розглянуто творчість автора крізь призму дитячої літератури та дитячого читання сучасних українських реалій, акцентовано на адаптації творчих здобутків автора для дитячої літератури у контексті реалій російсько-української війни.

Визначено тексти, які допоможуть читачам-дітям усвідомити важливі проблеми сучасності, обговорити та осмислити складні питання життя та смерті, відповідальності, громадянського вибору, патріотизму, любові. У контексті дослідження запропоновано види роботи з текстами С. Жадана, які можна використати під час вивчення його творчості у школі та у позакласній роботі, неформальній літературній освіті. Наголошено на актуальності та необхідності використання поетичних, прозових, перекладацьких творчих здобутків С. Жадана у роботі з дитячою читацькою аудиторією.

Ключові слова: дитяча література, українська література, твори для дітей, сучасна література.

Поставлення проблеми. Творчість С. Жадана стала особливим явищем в українському суспільстві загалом і в українській літературі зокрема та добре znana не лише на батьківщині, а й за її межами. Твори С. Жадана перекладено багатьма мовами, екранізовано, від відзначений численними національними та міжнародними нагородами та преміями. Письменник, музикант, актор, художник, громадський активіст, волонтер, – він демонструє широке коло мистецьких зацікавлень та пошуків, виявляючи специфічні риси, котрі, безумовно, вгадуються в різних царинах його спрямувань як особливості індивідуально-авторського стилю. Палкими поціновувачами творчості письменника є й багатомільйонна юна читацька аудиторія – отже, цілком закономірно постає проблема вивчення рецепції його творів в Україні.

Розглядаючи творчість С. Жадана від початку творчого шляху, літературознавці помічають певну письменницьку еволюцію, яка стала предметом наукових розвідок дослідників, щораз порушуючи питання про причини того особливого місця, яке С. Жадан посідає в сучасному українському культурному просторі.

Аналіз попередніх досліджень. Творчість С. Жадана досліджували В. Агеєва, Т. Гундорова, А. Бабенко, А. Демченко, Р. Семків, Л. Литвин, О. Шаф, Ю. Вишницька, Л. Березовчук, А. Біла, І. Борисюк, Б. Пастух та ін. Більшість літературознавців розглядають творчість письменника крізь призму провідних мотивів його лірики та прози, виявляючи систему, властиву авторському стилю. Б. Пастух оприявнив урбаністичні мотиви; О. Шаф та Л. Литвин аналізували біблійні мотиви в поезії С. Жадана; Ю. Вишницька окреслила парадигму міфоло-

гічних образів та мотивів; А. Демченко – танатологічних; І. Борисюк писала про образи-мотиви дороги, раю, води, смерті; У. Федорів розглядала мотив дому і бездомності втраченого дитинства; О. Новик звернулася до теми дорослішання у воєнні роки, тощо.

На жаль, тексти письменника для дітей та їх рецепцію у дитячому читанні розглянуто ще недостатньо, що і зумовило актуальність нашої роботи.

Мета статті – проаналізувати вплив творчості С. Жадана на сучасну українську дитячу літературу; визначити твори, які можуть бути включені у коло дитячого читання, з урахуванням специфіки творчої манери письменника та перекладача; простежити тематичні аспекти творчості С. Жадана в контексті дитячої літератури; розглянути адаптацію творчих здобутків автора для дитячої літератури у контексті реалій російсько-української війни.

Виклад основного матеріалу. С. Жадан відзначається надзвичайною гнучкістю та креативністю у використанні різноманітних літературних жанрів. Його творчість є справжнім синтезом поезії, прози та есеїстики, що є однією з її прикметних рис. Експерименти у царині драматургії («Хлібне перемир'я», «1917/2017: Тичина, Жадан і Собаки», перформанс «Розділові», лібрето «Мері Крістмас, Джізус Крайст!» та «Вишиваний. Король України»), пісенних текстів (співпраця з гуртами «Жадан і Собаки», Kozak System та Gogol Bordello, проект «Лінія Маннергейма»), мультимедійних проєктів («Фокстроти») та дитячої поезії свідчать про невпинні авторські пошуки. Його роботи охоплюють широкий спектр тем – від інтимних рефлексій до соціальних коментарів і філософських роздумів. Таке сюжетне розмаїття дозволяє читачеві залучитися до різних аспектів життя та людського досвіду.

Довгий час С. Жадан був відомий як поет та прозаїк, зорієнтований на змалювання гострих тем сучасності, але який не писав для дитячого читача. Та мотив дитинства, образи дітей завжди були притаманні його творам. Так мотив дитини-Спасителя (немовлятка Ісуса) є прикметною ознакою поезії С. Жадана різних років. Історія народження сина божого часто постає як можливість реалізувати світ добра і справедливості у світі реальному, пояснити життя:

*Хлопчик лишає батьківський дім,
як ранкове сонце лишає тьму.*

*На кожному з нас, тесле, стоїть тавро,
тавро любові і самоти.*

*Коли в тебе народиться син, він пояснить
тобі чому* [Жадан 2018: 11].

Прихід немовлятка Христа у цей світ важливий і потрібний ще й для того, щоб донести прості істини: *«Але цей малий народився, аби ми всі зрозуміли, / що нам так чи інакше разом вигрібати»* [Жадан 2018: 87].

Чи не вперше тема дитинства та дитини на війні особливо гостро звучить у романі С. Жадана «Інтернат» (2017 рік). Діти як жертви катастрофічних обставин (три нафарбовані дівчинки); діти, які втратили батьків на війні (однокласники Сашка); образи дорослих, в кому «українськість», закладена змалечку, все ж оживається людяністю (молодий бійовик – колишній учень). Зазначимо, що у романі образом, сповненим внутрішньої сили та переконливості, є образ Саші, якого головний герой відправляється рятувати від війни, забравши додому. Хлопчик-безбаченко, якого мама майже байдуже віддає до інтернату через його проблеми зі здоров'ям, дитина, яка перебуває у внутрішній опозиції і в своїй сім'ї, раптом виявляється найхоробрішою і найпринциповішою: *«Минулого року, навесні, коли все це лише починалося, коли ще ніхто нічого не розумів, вони з малим якимось надто жорстко посварились. Малий усе допитувався в Паши, за кого він, що робитиме, у кого стрілятиме. Паша, як завжди, неохоче відповідав, що його це не стосується, що його ніхто не влаштовує, що він ні за кого. На це малий, цілком несподівано, видав щось на зразок того, що знати його не хоче, і що йому соромно, і що його рідний дядя – просто рідкісний мудак. Паша спочатку не розумів, у чому річ. Потім дізнався, що, виявляється, у малого в класі в перші ж тижні закатували когось із батьків. А Паша про це не знав. А знати про це було б варто»* [Жадан 2017: 119]. У тексті твору племінник майже завжди згадується як «малий», а його дядько – «учитель». І лише на останніх сторінках історія переінакшується: це Сашко дбає про «Пашку» і з любов'ю вітає переродження свого дядька, шлях до якого був складним.

У лютому 2017 року в інтерв'ю видавництву «Ранок» С. Жадан розповів про свою нову книжку «Вірші для Марійки», що являла собою добірку дитячих віршів, які він написав та власноруч проілюстрував для своєї чотирирічної доньки Марії. На жаль, читацька аудиторія змогла почути авторське читання лише одного твору зі збірки, яка так і залишилася у сімейному архіві письменника. Та текст, який можна почути на сторінці видавництва в Ютубі, дає можливість скласти уявлення про тематику й спрямування книжки.

Добрий авторський гумор та яскрава парадоксальність провокують безумовний інтерес дитячої аудиторії та запрошують до гри з текстом:

...Кім – істота проста.

Має два довгих хвоста,

має троє очей,

і кілька міцних плечей,

має гостре жало,

має чорне крило,

має дванадцять ніг,

має грізний сміх,

триста гострих зубів,

двійко крутих горбів,

має важкі плавники,

і чотири праві руки.

Щоби пізнати його,

слухайся серця свого... [«Що робити з котом?» 2017].

Класичний для української та світової дитячої літератури образ кота дещо пізніше з'являється в анонсованій у березні 2020 року збірці для дітей, про яку сам С. Жадан писав у своєму Фейсбуці, що вірші виходять не зовсім дитячі. Єдиний твір, який на цей час ми можемо прочитати – це «І ось прийшла старість до старого кота...». Текст, сповнений іронії та любові до життя, одразу набув популярності серед різновікової читацької аудиторії. Традиційні для «дорослих» віршів автора біблійні та екзистенційні мотиви набули у «дитячому» тексті нового звучання, захоплюючи юних читачів до філософських роздумів про життя:

...Та ні, – відповіли янголи, – якщо чесно – то ні,

світ особливо і не змінився: новини так само сумні,

діти так само веселі, дерева продовжують рости.

Головне, що не змінилися ви – коти.

Спите собі, дрімаєте, вилежуєтесь, мурчите.

Все вже давно минуло, а що не минуло – мине і те.

Будь здоров, коте, спи собі, накрившись хвостом.

Все життя, – сказав янгол, взуваючись, – все життя мріяв бути котом...

У травні 2021 року С. Жадан написав вірш «Країна дітей», який став піснею для проекту «Так працює пам'ять» на вшанування 15-річного героя харківського Майдану Дані Дідіка. Цей твір не передбачає власне дитячого читача конкретною аудиторією, та, на нашу думку, безумовно може і має бути їй презентований. Центральні образи країни, «в якій так багато дітей знають / як варто жити й за що помирати» та її дітей, які «проросли у небо країни, / діти, що стали для нас продовженням мови», безперечно є актуальними особливо гостро нині. Запитання до юного читача передбачає життєствердні відповіді, які надважливі для сучасних українців:

...І в мене лишається пару питань.

Що нас тримає тут взагалі?

Нас так мало на цій землі.

Нам так щедро світять зірки.

Це діти вертаються від ріки.

Діти вертають в свої дома.

Це ми тут лишаємось жити, це ми.

Повен дім голосів і гостей.

Дихає тихо країна дітей [Жадан 2021].

Продітей і для дітей говорить текст С. Жадана «Метро», який також став піснею. Поштовхом до його написання стало знайомство письменника з дітьми, які переховувалися від російських обстрілів та допомагали дорослим у Харківському метрополітені навесні 2022 року: «За ці три місяці війни (ТРИ МІСЯЦІ ВІЙНИ) мені трапилося бачити багатьох харківських дітей. Когось ми вивозили з міста, для когось співали в метро, комусь привозили їжу в бомбосховища. Вони були різні – мовчазні й налякані, веселі й упевнені в собі, хтось був на дитячому куражі, хтось був у постійному стресі. Але вони далі лишилися нашими, харківськими дітьми. Дуже хочеться, щоби вони лишилися

жити в цьому дивному прекрасному місті (чи поверталися до нього, якщо їх вивезли старші)» [Жадан 2022]. Твір перегукується з почуттями та емоціями, які, незалежно від віку, переживають сучасні українці в умовах чергової російсько-української війни, а головними образами є «злі і веселі діти», звертанням до яких закінчується пісня, що може адресувати її саме дитячій аудиторії:

Хай буде тихо, хай місто накриє крилом!

*Місто заступиться! Місто поділиться
теплом!*

Налле тобі з термосу гарячого чаю свого,

*Ти теж, коли виростеш, зможеш зігріти
його!*

Дивне знання: розрізняти виходи гармат,

Мамчина мобілка, братів старий каремат,

Цей метрополітен, який тобі надію дає,

Деся глибоко на станції б'ється серце твоє!
[Жадан 2022].

С. Жадан виявив себе й у царині перекладу творів для дітей. Так у 2022 році видавництво «Віват» видало книгу А. Менсбаха «Баю, бляха, бай», представлену як «правдиві колискові для задовбаних батьків та їхніх невгамовних дітей». В описі книги зазначено, що цей твір чесно показує добре знайомі проблеми батьків, які намагаються вкласти спати своїх дітей. На нашу думку, С. Жадан майстерно передав настрій та емоційність твору:

Гаснуть вогні в будинку.

Пливають кити з узбереж.

Я почитаю хвилинку,

Якщо ти, бляха, заснеш [Менсбах 2022 : 5].

Іронічна колискова втомлених батьківством дорослих може сприйматися як постмодерна гра оновленого змісту з класичною формою і збереженням сенсу жанру.

Крім письменницької діяльності, С. Жадан великого значення надає промоції дитячого читання. Так у 2019 році благодійним фондом Сергія Жадана та простором дитячого читання VagaBooka було започатковано проєкт «Пиши-читай», спрямований на популяризацію читання серед дітей та молоді. Конкурс, у якому могли взяти участь школярі віком 10-17 років із Донецької, Харківської та Луганської областей, пропонував створити текстові та відеовідгуки на книги українських авторів. Учасники-переможці у своїх роботах торкнулися актуальних

тем російсько-української війни та власного життя крізь призму свого читацького досвіду. Варто зазначити, що про популярність творів самого письменника свідчить той факт, що серед робіт фіналістів найчастіше траплялися рецензії на його твори (12,5%).

Презентуючи цей проєкт, С. Жадан зазначив: «Книги – це про те, що відбувається довкола, література – це цікаво й неочікувано. Читати – це велика насолода й неабияка розкіш. А головне – література дуже доступна, вона ось – варто лише простягнути руку до книжкової полиці. І вже потім важко буде відірватись – обов'язково дочитаєш до кінця й сам про це щось напишеш» [«Читай-пиши» 2019].

«Книга-мандрівка. Харків» була представлена у 2024 році першою з серії книг «Видавництва Старого Лева» для дітей про незламні прифронтові українські міста. Ця робота С. Жадана є частиною вже відомого в Україні проєкту «Книга-мандрівка» на платформі Ютуб. Видання структуровано у вигляді абетки, кожна сторінка якої пов'язана зі знаковими для містян образами, локаціями, фактами, подіями.

Зрозуміло, що формат книги зумовив специфіку текстів, вміщених у ній: це невеликі оповіді, орієнтовані на допитливих читачів молодшого шкільного віку (видавець вказує «6-8, Для всіх»). Словникові статті дають уявлення про Харків, як про український («Держпром»), героїчний («Залізобетон»), мистецький («Єрмилов Василь»), науковий («Нобелівські лауреати»), спортивний («Еліна Світоліна»), людиноцентричний («Салтівка») простір. Наприклад, літера «Б» – це розповідь про будинок «Слово»: «Харків завжди був містом поетів та художників. Втім, в історії нашого міста є період особливого спалаху й розвитку літературно-мистецького життя – прихід покоління письменників, художників та артистів, які на початку 1920-х спробували витворити нову, революційну візію українського мистецтва» [Жадан 2024 : 3]. Своєрідним автографом у книзі стала літера «Ж» – «Жадан Сергій».

Вважаємо, що видання «Книга-мандрівка. Харків» є актуальним за формою та змістом художнім відгуком на події сьогодення, який сприятиме розвитку україноцентричного світогляду читачів молодшого шкільного віку.

Сам С. Жадан неодноразово вступав у полеміку щодо проблем шкільної літературної освіти та текстів, представлених у шкільних програмах. Так іще у 2007 році він вимагав виключення зі шкільної хрестоматії своїх поезій стверджуючи, що сумнівно правильним є рішення включати письменників, які активно пишуть, до шкільної програми, бо це відбиває у школярів інтерес до читання літератури.

На жаль, наразі ми ще не маємо дитячої збірки віршів С. Жадана, та шкільна програма пропонує знайомство з творами автора різних років. Так «Всеукраїнський розклад онлайн. 9-11 класи» презентує загальнорозвивальне заняття «Сучасна українська література. Ідейно-художній аналіз поезії С. Жадана «Я знав священника, який був у полоні». Популярна бібліотека україномовної літератури «Укрліб» у розділі «Шкільна програма з української літератури 11 клас» дає можливість не лише ознайомитися з обов'язковими для вивчення творами С. Жадана, а й з низкою його творів для додаткового читання, біографією автора, матеріалами для вивчення творчості.

Стратегічні проблеми розвитку читання та шкільної літературної освіти прокоментував С. Жадан 24 червня 2022 року під час круглого столу «Шкільний курс української літератури в стратегії усвідомлення національної ідентичності»: «Дітям цікаво те, що відбувається в текстах. Уміння працювати з текстом, уміння подавати його, уміння говорити про письменницьку/літературну кухню на практичному рівні важить дуже багато. Які б концепції не пропонували науковці чи міністерство освіти – все це буде реалізовуватися на рівні викладача. І наскільки вчителі до цього готові – оце питання риторичне. Треба вчити вчителів вчитися читати – а вчителі навчать дітей» [Головченко 2022].

Ми схильні підтримати думку С. Жадана про те, що потрібно змінювати методи та форми роботи з художніми творами у школі. Варто звернути увагу на можливості читацьких клубів не лише як об'єднань поціновувачів красного письменства, а й промоції читання та формування читацької компетентності здобувачів освіти через них.

Прикладом такої популяризації актуальної літератури та творчості С. Жадана зокрема може стати відкрите засідання читацького об'єднання на тему «Слово, обпалене й гартоване війною». На таку зустріч, організовану активістами клубу варто запросити не лише слухачку аудиторію однолітків, а й авторів, у творах яких знайшли відображення події останньої російсько-української війни. Однією зі сторінок такої зустрічі також може стати розповідь про самого автора та презентація нових творів автора, які є гарячим відгуком на сьогодення. Тому для зустрічі про українську поезію війни та поетів на війні пропонуємо декламування віршів зі збірок С. Жадана «Тамплієри», «Життя Марії», «Список кораблів», «Скрипниківка». Актуальним та близьким сучасним українським підліткам може стати цей текст поета, який не лише торкається живих подій війни та стверджує перемогу мови та життя, а й актуалізує літературні знання здобувачів освіти:

*І варто пам'ятати, що ось ці голоси,
які далі лунатимуть, які заповнять собою
периметр майбутнього –
це будуть голоси тих, хто вцілів.
Саме тих, хто вцілів.
Далі буде музика. Будуть писатися вірші.
Багато віршів будуть про неможливість
поезії після газових камер, про недоречність
літератури в залах судових засідань.
Але далі буде музика і далі буде література.
Писатимуть її ті, хто вцілів.
І читати буду ті, хто вцілів.
Ті, хто отримає можливість любити.
Чи не любити... [Жадан 2023: 117].*

Безумовно цікавим для молоді може стати й представлення роману С. Жадана «Інтернат», присвяченого воєнній темі. Можемо запропонувати презентацію цього твору у формі сценічних читань на відкритому засіданні шкільного читацького клубу. Таке виконання уривків з твору зі сцени емоційно впливає на слухачів, реалізує авторський задум, додаючи до нього власне бачення змісту читцем.

Робота з формою есею як досвідом вільного викладу думки також є можливим варіантом при вивченні творчості С. Жадана чи обговоренні актуальних текстів сучасної української літератури в цілому. Групова робота над створенням

проекту-презентації про автора також є одним із найпопулярніших видів роботи у закладах освіти.

Висновки. Твори С. Жадана включено до програми з української літератури. Його тексти допоможуть дитячій читацькій аудиторії усвідомити проблеми, які несе війна, обговорити та осмислити складні питання життя та смерті, відповідальності, громадянського вибору, патріотизму, любові та віри. У контексті нашого дослідження запропоновано види роботи з текстами С. Жадана, які можна залучити під час вивчення його творчості у закладах освіти та у позакласній роботі.

Вважаємо, що знайомство з творами С. Жадана надасть можливість здобувачам освіти формувати власні уявлення про російську агресію проти України, актуальний стан суспільства і візії майбутнього в атмосфері активної полісуб'єктної взаємодії. Пошуки нової моделі шкільного курсу української літератури, здатної інтегруватися в стратегію усвідомлення здобувачами освіти своєї національної ідентичності залишаються актуальними. Вдосконалення літературної освіти має стати активним чинником розвитку творчої сучасної української молоді.

ЛІТЕРАТУРА

1. Головченко Н. (2022). Як оновлювати шкільний курс української літератури? *Українська літературна газета*. URL: <https://litgazeta.com.ua/articles/iak-onovliuvaty-shkilnyj-kurs-ukrainskoi-literatury/> (дата звернення: 08.11.2024).
2. Жадан С. (2018). Антена. Чернівці: Meridian Czernowitz. 304 с.
3. Жадан С. (2017). Інтернат. Чернівці: Meridian Czernowitz. 336 с.
4. Жадан С. (2021). Сергій Жадан [офіційна сторінка]. URL: <https://www.facebook.com/serhiy.zhadan> (дата звернення: 09.02.2025).
5. Жадан С. (2022). Сергій Жадан [офіційна сторінка]. URL: <https://www.facebook.com/serhiy.zhadan> (дата звернення: 09.02.2025).
6. Жадан С. (2024). Книжечка-мандрівочка. Харків. Львів : Видавництво Старого Лева. 36 с.
7. Жадан С. (2023). Скрипниківка. Чернівці: Meridian Czernowitz. 144 с.
8. Менсбах А. (2022). Баю, бляха, бай /пер. з англ. С. Жадана. Харків : Віват. 32 с.
9. «Читай-пиши» – стартував конкурс відгуків для школярів. (2019). URL: <https://www.barabooka.com.ua › chitaj-pishi-startuv...> (дата звернення: 09.02.2025).
10. «Що робити з котом?» зі збірки, створеної у єдиному екземплярі для дочки Марійки. (2017). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=7-L429hzil8> (дата звернення: 09.02.2025).

REFERENCES

1. Holovchenko N. (2022). Yak onovliuvaty shkilnyi kurs ukrainskoi literatury? *Ukrainska literaturna hazeta*. [How to update the school course of Ukrainian literature?] (In Ukrainian). Available at: <https://litgazeta.com.ua/articles/iak-onovliuvaty-shkilnyj-kurs-ukrainskoi-literatury/> (Accessed 08.11.2024).
2. Zhadan S. (2018). Antena. [Antenna] Chernivtsi: Meridian Czernowitz. 304 p. (In Ukrainian).
3. Zhadan S. (2017). Internat. [The Orphanage] Chernivtsi: Meridian Czernowitz. 336 p. (In Ukrainian).
4. Zhadan S. (2021). Serhii Zhadan [ofitsiina storinka]. [Serhiy Zhadan official page] (In Ukrainian). Available at: <https://www.facebook.com/serhiy.zhadan> (Accessed 09.02.2025).
5. Zhadan S. (2022). Serhii Zhadan [ofitsiina storinka]. [Serhiy Zhadan official page] (In Ukrainian). Available at: <https://www.facebook.com/serhiy.zhadan> (Accessed 09.02.2025).
6. Zhadan S. (2024). Knyzhechka-mandrivochka. Kharkiv. [Little travel book. Kharkiv] Lviv : Vydavnytstvo Staroho Leva. 36 p. (In Ukrainian).
7. Zhadan S. (2023). Skrypnivkivka. [Skrypnivkivka] Chernivtsi: Meridian Czernowitz. 144 p. (In Ukrainian).
8. Mensbakh A. (2022). Baiu, bliakha, bai /per. z anhl. S. Zhadana. [Go the Fuck to Sleep] Kharkiv : Vivat. 32 p. (In Ukrainian).
9. «Chytai-pyshy» – startuvav konkurs vidhukiv dlia shkoliariv. ["Read-write" – a feedback contest for schoolchildren has started] (2019). (In Ukrainian). Available at: <https://www.barabooka.com.ua › chitaj-pishi-startuv...> (Accessed 09.02.2025).
10. «Shcho robyty z kotom?» zi zbirky, stvorenoi u yedynomu ekzempliari dlia dochky Mariiky. ["What to do with the cat?" from a collection created in a single copy for Mariyka's daughter] (2017). (In Ukrainian). Available at: <https://www.youtube.com/watch?v=7-L429hzil8> (Accessed 09.02.2025).

N. I. DZIAMULYCH

Methodist Lecturer,

Municipal Higher Educational Institution "Lutsk Pedagogical College"

of the Volyn Regional Council, Lutsk, Ukraine

E-mail: ndzyamulych@lpc.ukr.education

<https://orcid.org/0000-0001-9860-9348>

THE WORK OF S. ZHADAN: PROJECTION ON CHILDREN'S LITERATURE

The article attempts to explore the impact of S. Zhadan's work on contemporary Ukrainian children's literature.

The author analyses the works on the study of S. Zhadan's works through the prism of the leading motifs of his lyrics and prose, which reveal a system inherent in the author's style. It is argued that in his works for children and the depiction of the theme of childhood, the author used his inherent and previously tested artistic techniques and ideological appeal to universal moral values.

The paper attempts to identify the works that can be included in the children's reading circle, taking into account the specifics of the writer's and translator's creative style. The study traces the thematic aspects of S. Zhadan's work related to the theme of childhood in the context of children's literature, which are inherent not only in the writer's recent works, but are also a constant in his books of previous years, when the author is in search of genre forms that can reflect his philosophical view and ideological position. This is confirmed by the work on a collection of children's poems, song lyrics, and translations of classical and contemporary foreign literature.

The author's work is examined through the prism of children's literature and children's reading of contemporary Ukrainian realities, with an emphasis on the adaptation of the author's creative achievements for children's literature in the context of the realities of the Russian-Ukrainian war.

The texts that will help children readers to understand important contemporary issues, discuss and comprehend complex issues of life and death, responsibility, civic choice, patriotism, and love are identified. In the context of the study, the author suggests the types of work with S. Zhadan's texts that can be used in the study of his works at school and in extracurricular activities, non-formal literary education. The author emphasises the relevance and necessity of using poetic, prose, and translation achievements of S. Zhadan in working with children's readership.

Key words: children's literature, Ukrainian literature, works for children, contemporary literature.

УДК 81'373.612.2

DOI <https://doi.org/10.52726/as.humanities/2025.1.3>

М. Г. ШЛЕНЬОВА

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри документознавства та української мови,

Національний аерокосмічний університет «Харківський авіаційний інститут», м. Харків, Україна

Електронна пошта: m.shleneva@khai.edu

<https://orcid.org/0000-0003-4297-6872>

МОВНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ПРОСТОРУ ЧЕРЕЗ ФРАЗЕОЛОГІЗМИ: ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНИЙ ПІДХІД

Стаття присвячена дослідженню мовної репрезентації простору через фразеологізми, що позначають просторові категорії «далеко – близько». У роботі визначено функціонально-семантичні особливості цих фразеологічних одиниць, механізми формування просторових образів, формально-граматичну структуру та їхню роль у мовній картині світу. Проаналізовано особливості просторової семантики фразеологізмів, їхню здатність до вираження як фізичної віддаленості чи наближеності, так і часових значень. Визначено, що фразеологізми на позначення «далеко» переважно мають негативне експресивне забарвлення, пов'язане з труднощами доступу, ізольованістю чи невідомістю, тоді як фразеологізми зі значенням «близько» частіше характеризуються позитивною конотацією, що відображає зручність і доступність. Окремо виділено нейтральні фразеологічні конструкції, які не несуть вираженої емоційної оцінки. Розглянуто структурні особливості фразеологізмів, виокремлено синтаксичні моделі (словосполучення, речення) та морфологічні характеристики (прийменникові та безприйменникові конструкції). Отримані результати можуть бути використані у теоретичному мовознавстві, когнітивній лінгвістиці, перекладознавстві, а також у міжкультурній комунікації. Виявлені закономірності відображають особливості концептуалізації простору в українській мові та сприяють подальшому вивченню взаємозв'язку між просторовими і часовими категоріями у фразеології.

Ключові слова: фразеологізми на позначення простору, просторова семантика, мовна картина світу, функціонально-семантичний підхід, синтаксичні моделі, морфологічні характеристики.

Постановка проблеми. Фразеологізми як сталі мовні вирази є невід'ємною частиною мовної системи, що відображає багатовимірну картину світу. Їх вивчення має значний теоретичний і практичний інтерес, оскільки вони виступають унікальним засобом мовного вираження культурних, історичних, когнітивних і комунікативних аспектів життя носіїв мови. Особливу роль у мовній картині світу відіграють фразеологізми, що позначають просторові відношення, адже категорія простору є однією з фундаментальних у людському мисленні. Актуальність дослідження цієї тематики зумовлена необхідністю детального аналізу функціонально-семантичних особливостей таких мовних одиниць у сучасній лінгвістиці.

Вивчення просторових фразеологізмів сприяє глибшому розумінню того, як мова структурує сприйняття простору. Простір як універсальна категорія моделюється в мовленні по-різному залежно від культурно-історичних і соціальних умов. Наприклад, у різних мовах просторові концепти можуть ґрунтуватися на

орієнтації щодо горизонтів, ландшафтних особливостей або соціальних контекстів. Аналіз фразеологізмів дозволяє з'ясувати, як мовна спільнота концептуалізує просторові відношення, використовуючи метафоричні й метонімічні моделі. Отримані результати є важливими не лише для теоретичного мовознавства, але й для суміжних дисциплін, зокрема культурології, когнітивної лінгвістики та перекладознавства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття простору у фразеологічній системі української мови переважно розглядається в порівняльному аспекті, зіставляючись із відповідниками в європейських мовах. Значна частина наукових досліджень присвячена виявленню спільних та відмінних рис у вираженні просторових відношень у різних мовних системах.

Зокрема, питання просторових фразеологізмів в українській та англійській мовах досліджували В. О. Ромашевська, О. Д. Краєвська, Н. Ю. Тодорова та М. О. Лапіна. Аналогічний

порівняльний підхід застосувала Л. Кобилицька, аналізуючи просторові фразеологізми в англійській та чеській мовах.

Водночас науковий інтерес становлять і розвідки, присвячені безпосередньо просторовим фразеологізмам в українській мові. Дослідження цієї проблематики здійснювали, зокрема, П. О. Редін та О. С. Пальчевська, які зосередили увагу на специфіці мовної репрезентації простору засобами української фразеології.

І хоча порівняльний аспект дослідження просторових фразеологізмів є поширеним у сучасній лінгвістиці, поглиблене вивчення їхніх функціонально-семантичних особливостей в українському мовному дискурсі залишається актуальним завданням.

Метою статті є дослідження мовної репрезентації простору через фразеологізми української мови, зокрема тих, що позначають просторові категорії «далеко – близько», їхні функціонально-семантичні особливості, механізми формування просторових образів, формально-граматичну структуру та роль у мовній картині світу.

Виклад основного матеріалу. Фразеологізми, що позначають просторові відношення, характеризуються складною функціонально-семантичною природою. Вони одночасно виконують денотативну, оцінну, експресивну та культурологічну функції, що робить їх цінним об'єктом для лінгвістичних досліджень. Значною мірою ці одиниці несуть приховані смисли, які стають очевидними лише в контексті. Аналіз таких значень дозволяє не лише глибше зрозуміти мовну картину світу, а й простежити, як мова адаптується до комунікативних потреб у різних дискурсивних середовищах.

Актуальність дослідження просторових фразеологізмів посилюється міждисциплінарними запитамі. У таких сферах, як когнітивна психологія, штучний інтелект, геоінформаційні системи, перекладознавство та методика навчання іноземних мов, аналіз мовних моделей простору відіграє ключову роль. Наприклад, для автоматичного перекладу та обробки природної мови необхідне точне розуміння семантики просторових фразеологізмів, що забезпечує адекватне відтворення змісту й мінімізує ризик семантичних викривлень.

У контексті глобалізації та міжкультурної комунікації вивчення просторових фразеологізмів сприяє глибшому розумінню лінгвокультурних особливостей різних народів. Просторові концепти є важливими для порівняльних досліджень мов і культур, оскільки вони допомагають виявити як універсальні, так і специфічні риси мовних систем. Це знання має не лише теоретичне, а й практичне значення, особливо у сфері міжкультурної комунікації та перекладу, де точне передавання просторових значень відіграє ключову роль у збереженні адекватності мовного послання.

Простір є однією з фундаментальних категорій філософії, що визначає основну форму існування матеріального світу [Алефіренко: 20]. У різних контекстах під простором можуть розуміти як світ загалом, так і окремі його складові – землю, країну чи певне середовище. Людське існування також має просторовий вимір, що знаходить відображення у таких поняттях, як життєвий простір, особистий простір, соціальний і комунікативний простір. Сучасна філософія розширює це розуміння, виокремлюючи художній, геологічний, логічний та мисленнєвий простори [Бардонов: 91].

З лінгвістичного погляду простір є не лише фізичною чи абстрактною категорією, а й важливим елементом комунікативного акту. Як автор, так і адресат завжди перебувають у певних просторових межах, що впливає на мовну картину світу. Мовець називає, взаємопов'язує та категоризує явища, ґрунтуючись на власному просторовому досвіді. При цьому сприйняття простору є антропоцентричним, адже світ осмислюється крізь призму відношення спостерігача до спостережуваного. Спостерігач не лише констатує реальність, а й певною мірою є співтворцем ситуації. Його уявлення про простір включає внутрішній простір тіла, простір природного досвіду та мисленнєвий простір.

Лінгвістична репрезентація простору тісно пов'язана з мовною картиною світу, оскільки кожна мова по-своєму відображає спосіб сприйняття й категоризації дійсності. Витоки цього досвіду знаходимо у фразеології – одній із ключових складових мовної картини світу, що фіксує стійкі уявлення людства про простір та його структуру.

Поняття «простір» охоплює дві фундаментальні характеристики матеріального світу – його протяжність і місце серед інших суцільних [Бардонов: 92]. Протяжність означає безперервність існування об'єкта, що проявляється у трьох вимірах – довжині, ширині та висоті, які визначають його розмірні параметри. Місце ж характеризує положення предмета відносно інших об'єктів, утворюючи систему просторових взаємозв'язків. Таким чином, простір можна розглядати як середовище, що формується через відношення між речами. У зв'язку з цим виділяють основні просторові опозиції: «нагору – вниз», «вліво – вправо», «високо – низько», «тут – там», «далеко – близько».

Українська мова має розвинену систему засобів вираження просторових понять. Просторові відношення передаються за допомогою слів, синтаксичних конструкцій (зокрема, підрядних речень обставинного значення місця), вільних і стійких словосполучень. Особливу роль у цьому процесі відіграють фразеологічні одиниці, адже вони не лише передають образну характеристику чи оцінку явища, а й уточнюють його значення завдяки своїй стилістичній і семантичній специфіці.

Фразеологічні одиниці української мови, що виражають значення «далеко», характеризуються використанням певних номінативів, зокрема слів *кінець*, *край* (без кінця-краю, на краю світу), а також географічних об'єктів – *моря*, *гори*, *долини*, *ріки*, *земля*, *світ* (за тридев'ять земель, білий світ, за горами за долами, не за горами, за синім морем, з-за моря). Часто для позначення просторової віддаленості використовуються числівники, зокрема *сім*, *дев'ять*, *десять* (за сімома горами).

Фразеологізми із семантикою «близько» зазвичай містять у ролі стрижневих компонентів назви частин людського тіла: *рука*, *лице*, *око*, *ніс* (*ніс у ніс*, *лице у лице*, *рукою подати*, *скільки око сягає*).

Просторове поняття «далеко» асоціюється з такими значеннями:

а) «дуже далеко», «на великій відстані від кого- або чого-небудь», «туди важко дістатися» або «дуже важко звідти повернутися»: *на краю світу (землі)*, *за тридев'ять земель*, *за горами за долами*, *з-за моря*, *за синім морем* (напри-

клад: *Я знатиму, що і за морем ви за мною скупчатимете* (Г. Квітка-Основ'яненко)).

б) нерідко фразеологізми на позначення «далеко» мають негативну конотацію, пов'язану з «глухим, необжитим місцем», «найвіддаленішими краями, де перебувають не з власної волі», «труднощами» або «блуканням»: *ведмежий кут*, *темне царство*, *де козам роги правлять*, *куди Макар телят не гаяв*, *куди ворон кісток не занесе* (наприклад: *Ти, Гризельдо, не думай, що ми оце заїхали аж на край світу, куди й вороне не занесе кості своїх знайомих* (І. Нечуй-Левицький)).

в) «розширення», «розповсюдження на велику відстань», «на всі сторони», «скрізь»: *в шир та в даль*, *по всіх усядах*, *з усіх усяд* (наприклад: *Скрізь, де тільки можна. Ви писали страшну масу дрібних дописів по всіх усядах* (Леся Українка)).

г) «віддалені широкі простори», «далекі край», «незнані, невідомі місця»: *за тридев'ять земель*, *казкове царство*, *інший світ* (наприклад: *Ми їздили туди (в готи). Лягали на дно човна і за хвилину опинялися в казковому царстві* (М. Коцюбинський)).

Українським фразеологічним одиницям, що передають значення «близько», властиві такі просторові значення:

а) «близько», «що видно», «що чути»: *перед очима*, *лице у лице*, *ніс у ніс*, *рукою подати*.

б) «дуже близько», «зовсім поруч», «недалеко», «на невеликій відстані»: *під боком*, *рукою подати* (наприклад: *Ось Буковина під боком, а відти приїдуть до міста на ярмарок попи такі бородаті, аж ну!* (Л. Мартович)).

в) «близько», «недалеко», «по-сусідству з кимось або чимось»: *під боком*.

г) «приблизитися до чогось або когось», «бути в тісній, безпосередній близькості», «впритул»: *під самим носом*, *ніс у ніс* (наприклад: *Неквапливо повернув (Дмитро) назад, ступив з десяток кроків і ніс у ніс зіштовхнувся з Голоблею* (Ю. Збанацький)).

Як зазначають науковці В. Ужченко, Л. Авксентьев, для фразеології, як і для лексики, властиві певні внутрішні закономірності, зокрема такі системні відношення, як полісемія, синонімія та антонімія. Поява нових значень фразеологізмів зумовлюється їхнім функціонуванням у різних словесних оточеннях, де вони набува-

ють нової семантико-синтаксичної сполучуваності і зазнають семантичних зрушень, зокрема через повторні метафоризації. Багатозначність, як стверджують дослідники, базується на процесах повторного переосмислення, що сприяє розширенню значення фразеологічних одиниць [Демський: 4].

Значення фразеологізмів найповніше розкривається саме в контексті, оскільки контекст відіграє основну роль у реалізації значень різних мовних одиниць. Відтак, розгляд фразеологічних одиниць поза контекстом обмежує можливості їх всебічного семантичного осмислення та значення. Зокрема, фразеологізми, що позначають просторові категорії «далеко» і «близько», можуть також реалізувати інші значення, серед яких суттєве місце займають часові значення. Це може стосуватися, зокрема, значення «*щось дуже довго триває, існує, не закінчується*», а також «*у найближчому майбутньому*», «*незабаром*», «*скоро*».

Подібність між просторовими та часовими характеристиками не є випадковою. Як стверджує філософ С. Бардонов, простір і час взаємодоповнюють один одного, і ця взаємодоповнюваність полягає в тому, що простір визначається через час і навпаки [Бардонов: 93]. Отже, вивчення фразеологізмів, які позначають просторові відношення, також дозволяє розглядати їх у контексті часових аспектів, що збагачує наше розуміння їхнього функціонування в мовному середовищі.

З огляду на синтаксичну структуру, українські фразеологізми з просторовими значеннями «далеко» і «близько» можна поділити на дві основні групи:

1. Фразеологізми, побудовані за схемою речення:

- *Там, де козам роги правлять;*
- *Там, де Макар телят не пасе.*

2. Фразеологізми, утворені за моделями словосполучень:

- *рукою подати;*
- *інший мир;*
- *за тридев'ять земель.*

Серед українських фразеологізмів, що позначають просторові категорії «далеко» і «близько», переважають конструкції, які за своїми моделями співвідносяться з словоспо-

лученнями. Ці фразеологізми можна умовно поділити на кілька основних груп:

1. Фразеологічні одиниці моделі «прикметник + іменник»:

- *зоряне містечко;*
- *пташиний базар.*

2. Фразеологічні одиниці моделі «іменник + родовий відмінок іменника»:

- *край світу.*

3. Фразеологічні одиниці моделі «прийменник + іменник + іменник»:

- *під три чорти.*

4. Фразеологічні одиниці, структурою яких є «дієслово + іменник з прийменником або без нього»:

- *куди ноги несуть;*
- *висіти на хвості;*
- *далеко ходити не треба.*

Найбільш часто зустрічаються конструкції, які складаються з дієслова та іменника з прийменником або без нього, що є характерною рисою фразеологізмів, що позначають просторові відношення «далеко» та «близько».

Фразеологічні сполуки можна класифікувати на прийменникові та безприйменникові. До прийменникових належать, зокрема, такі вирази, як *на кінці світу, за дев'ятьма горами та ріками, в шир та даль* та інші. У фразеологізмах, що позначають просторові поняття «далеко» і «близько», найчастіше використовуються такі прийменники, як *за, до, в, з, на*.

Як зазначає М. Алефіренко, своєрідність фразеологічного значення виявляється через вторинне відтворення мовної картини світу, що збагачене досвідом інтелектуально-емоційного освоєння носіями мови певного «шматочка дійсності». Цей процес відбувається шляхом переосмислення вже існуючих у мові знаків. Для фразеологічного значення важливим елементом є конотація, яка включає імпліцитно представлені в семантичній структурі фраземи рефлексно-суб'єктивні елементи. Вони виражають відношення суб'єкта відображення до відображуваного фрагмента об'єктивної дійсності [Алефіренко: 24].

Українські фразеологічні одиниці, що позначають просторові поняття «далеко» і «близько», характеризуються експресивним забарвленням, яке може бути як позитивним, так і негативним.

Негативну конотацію мають фразеологізми, що містять компоненти, пов'язані з такими словами, як «чорт» або «дідько». До таких одиниць належать вирази, як *до чортів на виступці, хоч до чорта в зуби, хоч до дідька в зуби, під три чорти*. Вони зазвичай вказують на віддалене, важкодоступне або небажане місце, що надає їм негативного відтінку.

Позитивну конотацію в основному містять фразеологізми, в яких центральними є компоненти, що позначають частини тіла людини, такі як *ніс у ніс, рукою подати, перед самим носом*. Ці фразеологізми часто асоціюються з близькістю, доступністю та зручністю, що надає їм позитивного забарвлення.

У загальному контексті позитивна конотація переважає у фразеологічних одиницях, що позначають просторове значення «близько», тоді як негативна конотація більш характерна для виразів, що передають поняття «далеко». Однак трапляються й фразеологізми з нейтральною конотацією, як, наприклад, *близький (блигомий) світ, за тридев'ять земель, скільки око сягає*, що вказують на відсутність чітко вираженого емоційного забарвлення.

Висновки. Семантика українських фразеологізмів, що позначають просторові відношення відстані, є надзвичайно багатою та різноманітною. Це підтверджується наявністю численних

фразеологічних одиниць, які, окрім просторових значень, також можуть виражати часові категорії. Багатозначність фразеологізмів свідчить про їх участь у відображенні реалій оточуючого світу, а також про виконання ними номінативної функції в мовній системі.

Фразеологізми, що позначають просторові відношення «далеко» та «близько», мають виражене експресивне значення, яке може бути як позитивним, так і негативним. Негативне забарвлення переважає у фразеологізмах, що позначають поняття «далеко», тоді як позитивне значення більш характерне для виразів, що виражають близькість. Однак, трапляються також фразеологізми, в яких семантика має нейтральну конотацію, що вказує на відсутність емоційного забарвлення.

Отже, фразеологічні одиниці, які передають просторові категорії «далеко» і «близько», мають не лише конкретне значення фізичної віддаленості чи наближеності, а й виявляють семантичні відтінки, що відображають особливості світосприйняття та ментальної концептуалізації простору в українській мовній картині світу. Тому фразеологічні засоби української мови, що позначають просторові відношення, демонструють розвинену систему номінацій, яка охоплює як фізичні, так і культурно-ментальні аспекти концептуалізації простору.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алефіренко М. Ф. Теоретичні питання фразеології. Х.: Вища школа, 1987. 167 с.
2. Бардонов С. М. Про множинність форм простору і часу. *Філософська і соціологічна думка*. 1990. №4. С. 90-94.
3. Демський М. Українські фраземи й особливості їх творення. Львів-Краків-Париж: Просвіта, 1994. 62 с.
4. Кобилецька Л. Українські фразеологізми на позначення відстані як просторової категорії у зіставленні з чеськими. URL: <https://pedagogy.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/03/Kobylets-ka.doc.-2-4.pdf>
5. Пальчевська О. С. Фразеологізми української мови з просторовим компонентом семантики (спроба лінгвокультурного аналізу). *Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис»*. № 1, 2017, 55-60. URL: <https://sci.ldubgd.edu.ua/bitstream/123456789/4181/1/Palchevska-2017.pdf>
6. Редін П. О. Фразеологізми з просторовим значенням. *Культура мови на щодень*. URL: <http://kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine33-16.pdf>
7. Ромашевська В.О., Краєвська О.Д. Поняття категорії простору на матеріалі фразеологічних одиниць в англійській та українській мовах. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*. 2016. 2(8). 143-146. <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/3899>
8. Тодорова Н. Ю. Зіставний аналіз просторових фразеологічних одиниць інтеграційно-порівняльного типу мотивації в англійській та українській мовах. *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород: Видавничий дім "Тельветика". 2022. 1(21). С. 244–248. URL: http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/21/part_1/46.pdf
9. Тодорова Н. Ю., Лапіна М. О. Просторові фразеологічні одиниці змішаного типу мотивації в українській та англійській мовах. *Мова. Література. Фольклор*. 2023. 1, 61-67. <https://doi.org/10.26661/2414-9594-2023-1-8>
10. Ужченко В. Д., Авксентьев Л. Г. Українська фразеологія. Харків: Основа, 1990. 167 с.
11. Фразеологічний словник української мови. Уклад. В.М. Білоноженко та ін. Київ: Наук. думка, 1993. 984 с.

12. Shlenova M. Formal and structural aspects of genitive metaphor: a review of current research. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія» науковий журнал*. Острог : Вид-во НаУОА, 2024. Вип. 21(89). С. 67-69. [https://doi.org/10.25264/2519-2558-2024-21\(89\)-67-69](https://doi.org/10.25264/2519-2558-2024-21(89)-67-69)

REFERENCES

1. Alefirenko M. F. (1987). Theoretical issues of phraseology. Kharkiv: Higher School. 167 p.
2. Bardonov S. (1990). On the multiplicity of forms of space and time. *Philosophical and sociological thought*. . 4. P.90-94.
3. Demsky M. (1994). Ukrainian phrases and peculiarities of their creation. Lviv-Krakov-Paris: Prosvita. 62 p.
4. Kobyletska L. (2015) Ukrainian phraseologisms to denote distance as a spatial category in comparison with Czech ones. URL: <https://pedagogy.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/03/Kobylets-ka.doc.-2-4.pdf>
5. Palchevska O. S. (2017). Phraseologisms of the Ukrainian language with a spatial component of semantics (an attempt at linguistic and cultural analysis). *Scientific Journal of Lviv State University of Life Safety "Lviv Philological Journal"*. 1. P. 55-60. URL: <https://sci.ldubgd.edu.ua/bitstream/123456789/4181/1/Palchevska-2017.pdf>
6. Redin P. O. Phraseologisms with spatial meaning. *Culture of language for every day*. URL: <http://kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine33-16.pdf>
7. Romashevskaya V.O., Kraevskaya O.D. (2016). The concept of the category of space on the material of phraseological units in English and Ukrainian. *Bulletin of the Student Scientific Society of Vasyl' Stus DonNU*. 2(8). 143-146. <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/3899>
8. Todorova N. Y. (2022). Comparative analysis of spatial phraseological units of integration and comparative type of motivation in English and Ukrainian. *Transcarpathian philological studies*. Uzhhorod: Helvetica Publishing House. 1(21). P. 244-248. URL: http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/21/part_1/46.pdf
9. Todorova N. Y., Lapina M. O. (2023). Spatial phraseological units of mixed type of motivation in Ukrainian and English. *Language. Literature. Folklore*. 1, 61-67. <https://doi.org/10.26661/2414-9594-2023-1-8>
10. Uzhchenko V.D., Avksentieva L.G. (1990). Ukrainian phraseology. Kharkiv: Osnova. 167 p.
11. Phraseological dictionary of the Ukrainian language (1993). Compiled by V.M. Bilonozhenko and others. Kyiv: Nauk. dumka. 984 p.
12. Shlenova M. (2024). Formal and structural aspects of genitive metaphor: a review of current research. *Naukovi zapiski Nacional'nogo universitetu "Ostroz'ka akademiâ". Seriâ Filologichna*. Ostrog: NaUoA Publishing House. 21(89). P. 67-69. [https://doi.org/10.25264/2519-2558-2024-21\(89\)-67-69](https://doi.org/10.25264/2519-2558-2024-21(89)-67-69)

M. H. SHLENOVA

*PhD in Philology, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Document Studies and Ukrainian Language,
National Aerospace University "Kharkiv Aviation Institute", Kharkiv, Ukraine
E-mail: m.shleneva@khai.edu
<https://orcid.org/0000-0003-4297-6872>*

LINGUISTIC REPRESENTATION OF SPACE THROUGH PHRASEOLOGY: A FUNCTIONAL-SEMANTIC APPROACH

The article explores the linguistic representation of space through phraseological units that denote the spatial categories of "far" and "near." It identifies the functional and semantic features of these phraseological units, the mechanisms of spatial image formation, their formal and grammatical structure, and their role in the linguistic picture of the world. The study analyzes the peculiarities of the spatial semantics of phraseological units and their ability to express both physical distance and temporal meanings. It has been determined that phraseological units denoting "far" generally carry a negative expressive connotation associated with inaccessibility, isolation, or obscurity, whereas phraseological units conveying the meaning of "near" are more often characterized by a positive connotation reflecting convenience and accessibility. Additionally, neutral phraseological constructions that lack strong emotional connotations are identified. The study examines the structural features of phraseological constructions, distinguishing between syntactic models (phrases and sentences) and morphological characteristics (prepositional and non-prepositional constructions). The findings can be applied in theoretical linguistics, cognitive linguistics, translation studies, and intercultural communication. The identified patterns reflect the peculiarities of space conceptualization in the Ukrainian language and contribute to the further study of the relationship between spatial and temporal categories in phraseology.

Key words: phraseological units denoting space, spatial semantics, linguistic world picture, functional-semantic approach, syntactic models, morphological characteristics.

КЛАСИЧНІ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

УДК 811.124'37

DOI <https://doi.org/10.52726/as.humanities/2025.1.4>

О. А. НІКОЛАЄНКО

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри мовної підготовки,

Національний медичний університет імені О. О. Богомольця, м. Київ, Україна

Електронна пошта: onikolayenko@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0001-7946-784X>

І. В. ВОЙЧИШИН

студент II курсу фармацевтичного факультету,

Національний медичний університет імені О. О. Богомольця, м. Київ, Україна

Електронна пошта: ivanvoichishin@gmail.com

<http://orcid.org/0009-0008-1807-1532>

НАЗВИ ПРОТИПУХЛИННИХ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ ВІТЧИЗНЯНИХ ТА ЗАКОРДОННИХ ВИРОБНИКІВ: ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТ

Актуальність роботи зумовлена необхідністю стандартизації та уніфікації назв лікарських засобів протипухлинної дії, що вимагає аналізу лексико-семантичних стратегій як вітчизняних, так і закордонних виробників. Метою дослідження є виявити певні закономірності при утворенні назв фармацевтичних засобів та прослідкувати взаємозв'язок між складом препарату, його назвою та лікувальним ефектом. При цьому були використані наступні методи: методи аналізу та синтезу при теоретичному аналізі наукових праць, порівняння та узагальнення – при аналізі назв препаратів та наявних у них фармацевтичних частотних відрізків. Дослідження здійснено на основі аналізу 52 назв протипухлинних лікарських засобів. Усі назви було поділено на чотири групи. До першої групи віднесено назви, у яких є частотний відрізок вказує на наявність алкалоїдів. Другу групу складають назви, у яких фармацевтичний відрізок вказує на тривіальний хімічний компонент. Третя група – це назви з відрізками, що вказують на терапевтичний ефект. До четвертої групи належать назви, морфеми яких не несуть інформації ні про функціональну групу, ні про хімічний склад (не мають прямого відношення до медицини та фармакології). Аналіз показав, що більшість назв утворені за допомогою фармацевтичних частотних відрізків, які вказують на хімічний склад препарату або його терапевтичний ефект. Найчисельнішою є третя група назв лікарських засобів. Такі назви побудовано шляхом поєднання різних терміноелементів – кореневих морфем латинського чи грецького походження, назв хімічних компонентів. Слід зазначити, що до складу більшості назв входять морфеми із вищезазначених мов – це назви рослин, які є у складі препаратів, а також греко-латинські терміноелементи, що вказують на пухлину чи її руйнування, але подекуди вживаються також терміноелементи із англійської мови. Тобто можемо стверджувати, що при утворенні назв препаратів протипухлинної дії, найбільш продуктивними є греко-латинські терміноелементи, а також лексика англійської мови.

Ключові слова: лікарський засіб, протипухлинний препарат, терапевтичний ефект, фармацевтичний частотний відрізок, алкалоїд.

Постановка проблеми. У сучасних умовах стрімкого зростання онкологічних захворювань особливу увагу привертає розробка нових протипухлинних лікарських засобів. Важливу роль у цьому процесі відіграє найменування лікарських препаратів, яке повинно відповідати міжнародним стандартам, бути зрозумілим для фахівців і споживачів. При створенні назви препаратів фармацевтичні

компанії доволі часто використовують корені або інші морфеми із назв рослин латинською мовою, сталі фармацевтичні частотні відрізки та інші засоби стислої передачі інформації. Такі формотворчі елементи несуть інформацію про основні чи допоміжні компоненти, які входять до складу лікарського засобу, чи його терапевтичну дію. Актуальність дослідження полягає у виявленні лексико-семантичних осо-

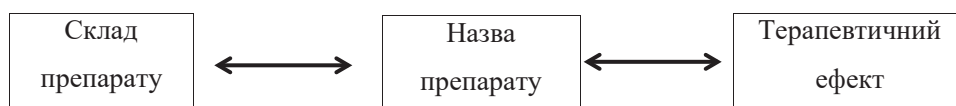
бливостей при утворенні назв препаратів протипухлинної дії, частотності вживання у них тих чи інших морфем. Такий аналіз відобразить основні принципи та алгоритми, які використовуються при утворенні назв лікарських засобів протипухлинної дії, що сприятиме уніфікації словотвірних моделей назв фармацевтичних препаратів, їх стандартизації. Це сприятиме у свою чергу оптимізації комунікації між виробниками, медичними працівниками та пацієнтами й підтримуватиме позитивний імідж фармацевтичних компаній.

Аналіз досліджень. Дослідженням різних аспектів назв фармацевтичних препаратів займалися як вітчизняні, так і зарубіжні науковці. Наприклад, назви гомеопатичних комбінованих засобів вітчизняних виробників аналізувалися у працях Савіної В. [Савіна],

Медвідь О. розглядала англomовні номінації лікарських засобів [Медвідь], орфографічний аналіз назв та паронімію вивчала Решетар Є. [Решетар], дослідженням номенклатури лікарських засобів займалась Світлична Є. [Світлична] тощо. Зарубіжні учені при аналізі медичних препаратів насамперед описували їх дію, склад та ефективність, побічно згадуючи про формування назви [Furr, МакЕлрой, Gach-Janczak].

Об'єктом нашого дослідження є сучасна фармацевтична номенклатура, предметом – запатентовані назви онкологічних лікарських препаратів.

Метою статті є виявити певні закономірності при утворенні назв протипухлинних лікарських засобів, шляхи передачі інформації між наступними ланками:

Для здійснення відповідної мети було поставлено наступні завдання:

- проведення етимологічного аналізу назв протипухлинного характеру;
- класифікація назв онкологічних препаратів відповідно до значення;
- визначення закономірностей утворення досліджуваних назв.

Дослідження здійснено на основі аналізу 52 назв фармацевтичних препаратів для лікування онкологічних захворювань. Назви було відібрано довільно із довідника лікарських засобів Компендіум, починаючи із найпопулярніших за пошуком [Компендіум].

При здійсненні дослідження були використані наступні **методи**: методи аналізу та синтезу при теоретичному аналізі наукових праць, порівняння та узагальнення – при аналізі назв препаратів та наявних у них фармацевтичних частотних відрізків.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні одним із основних завдань науковців-фармацевтів є винайдення дієвого протипухлинного препарату, який провокує найменшу кількість побічних реакцій зі сторони організму та має точний ефект, спрямований конкретно на пухлину. Виконуючи дослідження у даному

напрямку, постає завдання надати ємнісну зрозумілу назву препарату, яка б коротко описала його дію чи склад. Дослідивши 52 фармацевтичні назви сучасних протипухлинних лікарських засобів, можемо класифікувати усі назви за 4 категоріями: а) назви, у яких є частотний відрізок, що вказує на наявність алкалоїдів (протираковий потенціал алкалоїдів досліджено у колективній праці китайських вчених [Juntao Song]); б) назви, у яких вказано відрізок, що вказує на тривіальний хімічний компонент; в) назви з відрізками, що вказують на терапевтичний ефект; г) назви, які не мають інформації ні про функціональну групу, ні про хімічний склад (не мають прямого відношення до медицини та фармакології).

Назви, у яких є частотний відрізок, що вказує на наявність алкалоїдів:

1. Топотекан (лат. *Topotecan*) – протипухлинний цитостатичний препарат на основі алкалоїда камптотецина, який отримують із сировини рослини камптотеки гострої (лат. *Camptotheca acuminata*). Назва роду *Camptotheca* походить від грецького *campto*, що означає зігнутий або вигнутий, і *theca* – футляр. Морфема *-top-* є похідною від грецького слова *topos* – місце, площа або регіон [Бойко]. Озна-

йомившись із фармакологічною дією даного препарату, знаходимо чітку аналогію між дією препарату та його назвою: корінь слова *-thes-* сигналізує про наявність алкалоїда камптотецина (від камптотеки гострої), грецький корінь *top-* характеризує місцеву дію лікарського засобу (виключно на онкогенні клітини).

2. Паклітаксел (лат. Paclitaxelum) – цитостатичний протипухлинний препарат, є одним із найбільш розповсюджених антионкогенних засобів на рослинній основі. Спочатку може здатися, що назва препарату напряду пов'язана лише з тривіальною назвою діючої речовини, що є однойменною. Проте, досліджуючи походження кожної морфеми цього терміну можна повністю розібратися чому цей препарат має саме таку назву. Отримують сильнодіючий алкалоїд із кори коротколистого тису (лат. *Taxus brevifolia*) [МакЕлрой]. Етимологія ботанічної латинської назви цієї рослини повністю недосліджена науковцями, проте за деякими припущеннями цей вид отримав таку назву від скіфського опису плодів рослини *taxša* – тікати, бігти, оскільки плід вважався отруйним [Wiktionary]. Отже, використання кореня *-tax-* у фармацевтичній назві препарату зумовлено наявністю алкалоїда, отриманого із однойменної рослини. Відрізок *-rac-* вказує на англійську назву тихоокеанського тису і має значення «шматок», *li* – буквосполучення, отримане із латинської ботанічної назви: *brevifo-li-a*. Отже, назва утворилася шляхом поєднання коренів з англійської та латинської назв лікарської рослини.

3. Онковін (лат. Oncovin) – ефективний лікарський засіб, який використовують при лікуванні лейкемії та лейкоми. На його терапевтичну дію вказує грецька основа *-onc-* (пухлина), морфема *-vin-* походить від назви рослинної сировини вінкрістину, що отримують із рожевого барвінку (лат. *Vinca Rosae*) [Ravina : 157]. Отже, назва препарату характеризує його терапевтичну дію та вказує на наявність сполуки алкалоїдної природи.

4. Вінкрістин (лат. Vincristinum) – інша назва препарату Онковін. Також містить відрізок *-vin-* (від лат. *Vinca Rosae*) та відрізок *-rist-*, що означає «зв'язувати». У фармакологічній дії препарату зазначається, що даний лікарський засіб зв'язується з білками тубуліна, тим самим

викликаючи передчасний апоптоз клітини. [Gach-Janczak : 8]

5. Етопозид чи теніпозид (лат. *Etoposidum seu Teniposidum*) – синтетичний протипухлинний засіб, що утримує ракові клітини в метафізі, на основі активного компоненту подофіллотоксину, що виділений з кореня *Podophyllum peltatum* (грец. *-pod-* стопа, *phyll* – листок) – подофіл щитковидний [Gach-Janczak : 2]. Компонент *-et-* (ethyl) вказує на наявність етилового радикала в хімічній сполуці, а *-ten-* від *thiophen* – наявність тіофенового кільця в структурі молекули. Тобто зазначені частотні відрізки вказують на хімічний склад препаратів.

Також до цієї категорії можна віднести назви препаратів Амігдалин (від лат. *Amygdalum* – мигдаль), Боліголін (від лат. *Conium maculatum* – болиголов плямистий), Доцетаксел, (від лат. *Taxus brevifolia* – тихоокеанський тис), Іринотекан (від лат. *Camptotheca acuminata* – камптотека гостра), Бетуліну екстракт від (лат. *Betula* – береза), Босулфан (від лат. *Bousigonia angustifolia* – бузигонія широколиста).

Назви, у яких вказано відрізок, що вказує на тривіальний хімічний компонент:

1. Тамоксифен (лат. *Tamoxifenum*) – лікарський засіб, що застосовується для лікування раку молочної залози. В назві препарату прослідковується вказівка на хімічний склад молекули, що є діючою речовиною – Транс-амінокси-фенол [Furt].

До цієї групи також можна віднести наступні препарати: Капсидін (діюча речовина – капецитабін), Бікалутамід (описання хімічної структури молекули діючої речовини), Цисплатин (наявність іону платини у сполуці), Карбоплатин (наявність іону платини), Гідроксикарбамід, Меркаптопурин (наявність сірки та похідний пурина), Фторурацил (наявність фтору та азотистої основи урацилу), Треосульфат (наявність сірки), Дакарбазин (наявність карбону та нітрогену), Метотрексат (наявність метилових радикалів та птеридинових похідних), Стрікарб (наявність карбону), Оксаліплатин (наявність іону платини), Метотрит (наявність метилових радикалів).

Назви з фармацевтичними відрізками, що вказують на терапевтичний ефект:

1. Сарколізин (лат. *Sarcolisinum*) – синтетичний цитостатичний антипухлинний пре-

парат, в назві якого є фармацевтичні частотні відрізки: грец. *sarc-* – м'ясо, плоть, який вказує на терапевтичну дію лікування злоякісних пухлин, та грец. *-lysin* – розділення, руйнування, що вказує на звільнення від чого-небудь. Буквально «той, що руйнує плоть (пухлину)».

2. Мелфалан (лат. *Melphalanum*) – друга назва препарату Сарколізин.

Відрізок *-mel-* є складовою терміну, що називає хворобу, проти якої цей препарат застосовують, – меланома (від грец. *melan* – чорний). Морфема *-phalan-* є похідною від давньогрецького слова «*phalanx*», що описувало античний військовий підрозділ, тобто боротьбу. Отже, буквально у назві препарату відображено значення «боротьба проти меланоми».

3. Гемцитабін (лат. *Gemcitabinum*) – протипухлинний лікарський засіб, що має цитотоксичну дію. Назва препарату вказує на вплив на клітини крові (від грец. *gem (haem)* – кров та *cit (cyt)* – клітина), морфема *-bin-* (від лат. *binus*) означає «двожкий», оскільки спочатку цей препарат досліджувався як противірусний, а згодом з'ясувалось, що він здатен пригнічувати клітини лейкемії [Sneider : 259].

4. Лейпрорелін (лат. *Leuprorelinum*) – синтетичний лікарський препарат, що застосовується для лікування гормонозалежного раку. Назва препарату вказує на проліферацію білих клітин крові. Утворена від грец. *leu* – білий, латинського префікса *pro-* – для, компонента *-relin* (від англ. *releasing* – вивільнення), що вказує на зв'язок із рилізінг-гормонами).

До цієї групи також можна віднести наступні препарати: Гліозомід (від грец. *gloios* – клей, що вказує на вплив на гліальну тканину), Аденорм (від грец. *aden-* – залоза та лат. *-norm* – нормалізація функції) Мітотаксин – препарат пригнічує мітоз клітин (від грец. *mitos* – нитка та *-tox-* – отрута), Мієлосан (від грец. *myel-* – кістковий мозок) Онкаспар (від грец. *-onc-* – пухлина), Бортезоміб (частотний відрізок *-zomib* вказує на інгібітор протеасом), Ондансетрон (частотний відрізок *-setron* – антагоніст рецепторів серотоніну), Золадекс (частотний відрізок *-zola* – інгібітор біосинтезу лейкотриєнів), Летрозол (частотний відрізок *-rozole* – інгібітор ароматази), Глівек (від англ. *glee* – радість, полегшення та лат. *-vec (vector)* – напрямок дії, переносник), Семустин, Німустин, Ранімустин, Кармустин,

Галамустин (частотний відрізок *-mustin* вказує на антинеопластичні властивості препарату).

Назви препаратів з частотними відрізками, які не мають прямого відношення до медицини чи фармації:

1. Фемара (лат. *Femara*) – препарат використовується для лікування раку молочної залози (від лат. *femina* – жінка);

2. Доксорубіцин (лат. *Doxorubicinum*) – протипухлинний препарат від лейкозу. Містить морфему *-rub-*, що походить від лат. *ruber* – червоний.

До цієї групи також можна віднести наступні препарати Неопакс, Копаксон (від лат. *pac* – спокій), Лансурф (від лат. *longus* – довгий, *surgo* – вставати, прокидатися, адже цей препарат статистично продовжує життя хворих на значний проміжок часу), Алексан (від грец. *alexan* – захисник людей), комерційна назва препарату Тайверб (від лат. *verbum* – слово) [Бойко 2012], який відомий під іншою назвою – Лептиніб, де *-tinib* вказує на інгібітор тироксинази [Stem Book : 274].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи зазначене вище, можемо сказати, що для досягнення найбільш точного подання короткого опису препарату через його назву представники фармацевтичних компаній використовують не лише суто тривіальну назву хімічної речовини, але й передають іншу інформацію завдяки використанню латинських, грецьких морфем та терміноелементів із англійської мови, латинських ботанічних назв, частотних фармацевтичних відрізків, які вказують на терапевтичний ефект. Також використовуються морфemi давньогрецького та латинського походження, які не мають жодного відношення до фармацевтики, проте точно описують саме дію препарату та процеси, які він зумовлює в організмі. Із 52 досліджених назв препаратів прослідковуємо, що найчастіше при утворенні назв протипухлинних препаратів використовують частотні відрізки, що вказують на терапевтичний ефект – 37% назв. Наступними за чисельністю є препарати, в назві яких міститься інформація про хімічний склад діючої речовини – 27%. Препарати із назвою рослинної сировини, що входить до їх складу, становлять 21% (це ті, що мають у своєму складі алкалоїди напівсинтетичного шляху

отримання); ті, що містять у назві відрізки, які не мають прямого відношення до медицини чи фармацевтики – 15%. Для найбільш точної передачі фахової інформації через назву лікарського засобу використовують комбінування різних методів – основоскладання, префіксація та суфіксація. Найбільш продуктивними для

утворення назв препаратів є морфеми латинської та давньогрецької мов.

Дослідження назв протипухлинних лікарських засобів відкриває перспективи для розробки рекомендацій щодо створення нових назв, оптимізації їх перекладу та адаптації для локальних ринків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко Н., Миронова В. Українсько-давньогрецько-латинський словник. 2-ге вид., допов. Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2012. 271 с.
2. Компендіум 2019 – лікарські препарати / за ред. В. М. Коваленка. Київ: МОПІОН, 2019. 2480 с. URL: <https://compendium.com.ua/uk/about/> (дата звернення: 15.01.2025).
3. Медвідь О., Вашист К., Стеценко О. Структурно-прагматичні патерни англомовних номінацій лікарських засобів. *Наукові записки. Серія «Філологічні науки»*. 2020. Вип. 178. С. 273-280.
4. Решетар Є. М. Орфографічний аналіз та вивчення паронімічної близькості найменувань лікарських препаратів в Україні. Ужгород, 2024. 59 с.
5. Савіна В. В. Аналіз назв гомеопатичних комбінованих засобів українських виробників. *Застосування інноваційних технологій та методів навчання при викладанні фундаментальних та мовних дисциплін у вишах*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, м. Харків, 16 березня 2023 р. Харків: НФаУ, 2023. С. 50–54. URL: <https://repo.knmu.edu.ua/items/0e01e937-c94f-4613-bdf2-ad47ede88439> (дата звернення: 08.02.2025).
6. Світлична Є. І. До проблеми синонімії у номенклатурі лікарських засобів: історичний аспект. *Культура, свідомість, мова в інформаційному суспільстві*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (19-20 квітня 2007 р., м. Харків). Харків: Вид-во НФаУ, 2007. С. 167-179.
7. Furr B. J., Jordan V. C. The pharmacology and clinical uses of tamoxifen. *Pharmacology & Therapeutics*. 1984. Vol. 25, No. 2. P. 127-205.
8. Gach-Janczak K., Drogosz-Stachowicz J., Janecka A., Wtorek K., Mirowski M. Historical Perspective and Current Trends in Anticancer Drug Development. *Cancers (Basel)*. 2024. Vol. 16, №. 10. P. 1878.
9. McElroy, Christopher and Stefan Jennewein. Taxol Biosynthesis and Production: From Forests to Fermenters. Switzerland: Springer, 2018. P. 145-185.
10. Ravina E. The evolution of drug discovery: from traditional medicines to modern drugs. 1st ed. Weinheim: Wiley-VCH, 2011. 528 p.
11. Sneader W. Drug discovery: a history. New York: Wiley, 2005. 480 p. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=jglFsz5EJR8C> (дата звернення: 15.01.2025).
12. Song J., Zhang B., Li M., Zhang J. The current scenario of naturally occurring indole alkaloids with anticancer potential // *Fitoterapia*. 2023. Vol. 165. P. 105430.
13. The use of stems in the selection of International Nonproprietary Names (INN) for pharmaceutical substances (Stem book 2018) [Електронний ресурс]. URL: [https://cdn.who.int/media/docs/default-source/international-nonproprietary-names-\(inn\)/stembook-2018.pdf](https://cdn.who.int/media/docs/default-source/international-nonproprietary-names-(inn)/stembook-2018.pdf) (дата звернення: 08.02.2025).
14. Wiktionary. The free dictionary [Електронний ресурс]. URL: https://en.wiktionary.org/wiki/Wiktionary:Main_Page (дата звернення: 15.01.2025).

REFERENCES

1. Boyko, N., & Myronova, V. (2012). *Ukrainsko-davniogrejsko-latynskyi slovnyk* (2nd ed.). Kyiv: Vydavnycho-polihrafichnyi tsentr "Kyivskyi universytet."
2. Kovalenko, V. M. (Ed.). (2019). *Compendium 2019 – likarski preparaty*. Kyiv: Morion. Retrieved from <https://compendium.com.ua/uk/about/>
3. Medvid, O., Vashyst, K., & Stetsenko, O. (2020). Struktorno-prahmatychni paterny anhlomovnykh nominatsii likarskykh zasobiv. *Naukovi zapysky. Serii "Filolohichni nauky,"* 178, 273–280. DOI: <https://doi.org/10.36550/2522-4077.2020.187.43>
4. Reshetar, Ye. M. (2024). *Orfografichnyi analiz ta vyvchennia paronimichnoi blyzkosti naimenuvan likarskykh preparativ v Ukraini* (Unpublished master's thesis). Uzhhorod, Ukraine.
5. Savina, V. V. (2023). Analiz nazv homeopatychnykh kombinovanykh zasobiv ukrainskykh vyrobnykiv. In *Zastosuvannia innovatsiinykh tekhnolohii ta metodiv navchannia pry vykladanni fundamentalnykh ta movnykh dystsyplin u vyshakh: Materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi internet-konferentsii* (pp. 50–54). Kharkiv: NFAU. Retrieved from <https://repo.knmu.edu.ua/items/0e01e937-c94f-4613-bdf2-ad47ede88439>

6. Svitlychna, Ye. I. (2007). Do problemy sinonimii u nomenklaturi likarśkykh zasobiv: Istorychnyi aspekt. In *Kultura, svidomist, mova v informatsiinomu suspilstvi: Materialy Vseukr. nauk.-prakt. konf.* (pp. 167–179). Kharkiv: Vyd-vo NFAU.
7. Furr, B. J., & Jordan, V. C. (1984). The pharmacology and clinical uses of tamoxifen. *Pharmacology & Therapeutics*, 25(2), 127–205. DOI: [https://doi.org/10.1016/0163-7258\(84\)90043-3](https://doi.org/10.1016/0163-7258(84)90043-3)
8. Gach-Janczak, K., Drogosz-Stachowicz, J., Janecka, A., Wtorek, K., & Mirowski, M. (2024). Historical perspective and current trends in anticancer drug development. *Cancers (Basel)*, 16(10), 1878. DOI: <https://doi.org/10.3390/cancers16101878>
9. McElroy, C., & Jennewein, S. (2018). Taxol Biosynthesis and Production: From Forests to Fermenters. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-319-67903-7_7
10. Ravina, E. (2011). *The evolution of drug discovery: From traditional medicines to modern drugs* (1st ed.). Weinheim: Wiley-VCH.
11. Sneader, W. (2005). *Drug discovery: A history*. New York: Wiley.
12. Song, J., Zhang, B., Li, M., & Zhang, J. (2023). The current scenario of naturally occurring indole alkaloids with anticancer potential. *Fitoterapia*, 165, 105430. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.fitote.2023.105430>
13. WHO. (2018). The use of stems in the selection of International Nonproprietary Names (INN) for pharmaceutical substances (Stem book 2018) [Online document]. Retrieved from <https://cdn.who.int/media/docs/default-source/international-nonproprietary-names-inn/stembook-2018.pdf>
14. Wiktionary. (n.d.). The free dictionary. Retrieved from https://en.wiktionary.org/wiki/Wiktionary:Main_Page

O. A. NIKOLAIENKO

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer at the Department of Language Studies,
Bogomolets National Medical University, Kyiv, Ukraine
E-mail: onikolayenko@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0001-7946-784X>*

I. V. VOICHYSHYN

*2nd-year Student at the Faculty of Pharmacy,
Bogomolets National Medical University, Kyiv, Ukraine
E-mail: ivanvoichishin@gmail.com
<http://orcid.org/0009-0008-1807-1532>*

NAMES OF ANTICANCER DRUGS BY DOMESTIC AND FOREIGN MANUFACTURERS: LEXICAL AND SEMANTIC ASPECTS

The relevance of this study is determined by the need for standardization and unification of the names of antitumor drugs, which requires an analysis of the lexico-semantic strategies employed by both domestic and foreign manufacturers. The purpose of the research is to identify specific patterns in the creation of pharmaceutical names and trace the relationship between the composition of the drug, its name, and its therapeutic effect. The following methods were used: analysis and synthesis for the theoretical examination of scientific works, comparison and generalization for the analysis of drug names and the pharmaceutical word-forming elements present in them. The study was conducted based on an analysis of fifty two names of antitumor drugs. All names were divided into four groups: 1) names containing word-forming elements indicating the presence of alkaloids; 2) names with word-forming elements pointing to a trivial chemical component; 3) names with segments indicating the therapeutic effect; 4) names whose morphemes provide no information about the functional group or chemical composition (i.e., not directly related to medicine or pharmacology). The analysis revealed that the majority of names are formed using pharmaceutical word-forming elements that indicate the chemical composition of the drug or its therapeutic effect. The largest group consists of names in group 3, which are constructed by combining various term elements, including morphemes of Latin or Greek origin, and names of chemical components. It is worth noting that most names include morphemes derived from the aforementioned languages, such as names of plants included in the composition of the drugs, as well as Greek-Latin term elements that refer to tumors or their destruction. However, English term elements are also occasionally used. Therefore, it can be concluded that in the creation of names for antitumor drugs, the most productive elements are Greco-Latin term components and English vocabulary.

Key words: medicament, antitumor drug, therapeutic effect, pharmaceutical word-forming elements, alkaloid.

ГЕРМАНСЬКІ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

UDC 351.811.111:378

DOI <https://doi.org/10.52726/as.humanities/2025.1.5>

H. G. DOVHOPOLOVA

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Humanitarian Disciplines,
Sumy Branch of Kharkiv National University of Internal Affairs, Sumy, Ukraine
E-mail: a.dovgoplova@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0003-3157-0973>*

V. A. VASYLENKO

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Humanitarian Disciplines,
Sumy Branch of Kharkiv National University of Internal Affairs, Sumy, Ukraine
E-mail: valentyna-av@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0001-9167-1130>*

DEVELOPMENT OF LEGAL TERMINOLOGY AS A TOOL OF INSTITUTIONAL COMMUNICATION: PAN-EUROPEAN STANDARDS

In connection with the development of integration, increase and international cooperation in sectoral law, the formation of English legal European terminology is a task of linguistics. The article clarifies the definition of “terminology” and defines its functions. It is emphasized that in the legal sphere, terminology acquires special importance. Incorrectly used terms can cause errors and misunderstandings in legal practice, which can have negative consequences for the legal relations. The phenomena of monosemy, polysemy, synonymy in legal terminology are considered, the reasons for the emergence of new lexical and semantic variants are determined. In this regard, to ensure the accuracy and unification of terms, there are several elements of the formation of legal terminology, which requires the development of standards and recommendations for the use of English in the legal sphere.

The article notes the functions of legal terms, in particular the cumulative and the unification (standardization) functions.

The accumulative function of legal terminology arises from the fact that the use of special vocabulary allows to preserve the stability and unity of the legal system, to avoid misunderstandings, to promote the development of science and practice.

The function of unification is realized due to the fact that terminology in law ensures the accuracy and unity of legal language. The use of standardized terms allows to avoid ambiguity and ambiguity of legal concepts and terms, to complicate the clarity and comprehensibility for all participants in legal relations. The choice of terminology preserves legal culture and stability of the legal system

The relevance of the study is due to the fact that the language of law is a universal tool of institutional communication in the legal system. However, it is included in the correspondence of the national language and must clearly correspond to it, not allowing its use only in a specific environment for the proper regulation of certain aspects of social relations. The current problem is the development of pan-European standards and recommendations for the use of English in the legal sphere. This helps to ensure a unified approach to the formulation of terms and components of legal documents, which is important for maintaining legal accuracy and unification of documents of countries participating in European integration processes.

Key words: language of law, English language, legal concept, legal term, legal terminology, European interaction.

Introduction. Foreign policy activities of the European Union and Ukraine is aimed to ensure the national interests and security of countries by maintaining peaceful and mutually beneficial cooperation with members of the international community in accordance with generally recognized principles and norms of international

law. One of the main foreign policy vectors is European integration.

European integration is the further political and institutional rapprochement of countries with the EU and the evolutionary progress towards the ultimate goal of integration into the European Union, which involves the adaptation of legislation

to the norms of the EU and the Council of Europe as a key integration element; deepening the relations of European states with NATO as one of the main components of the comprehensive system of European stability and security.

The legal basis of relations between EU member states is partnership and cooperation agreements on a wide range of political, trade, economic and humanitarian issues. In addition, a number of sectoral agreements and documents of an international legal nature have been concluded, according to which cooperation is carried out between EU member states on the one hand and other countries, in particular Ukraine, on the other.

The relevance of the research topic is due to a number of factors.

Firstly, the activity of European integration processes has been significantly accelerated recently, which requires compliance with European standards and norms in various spheres of society. One of the main tasks of European integration is to ensure legal harmonization and interaction between the legal systems of different countries. This poses a requirement for the legal systems of countries involved in European integration processes to introduce relevant legal terminology into sectoral circulation.

Secondly, English is the language of international communication and is the language used by most international organizations, such as the UN, EU, UNESCO, etc. Therefore, knowledge of English legal terminology is important for practicing lawyers, scholars and students who intend to work in the field of law. Thirdly, in the context of globalization and expanding international cooperation, the use of English, and therefore international, legal terminology is a necessity for successful business, conclusion of international agreements and cooperation with foreign partners. In the process of nominating certain new concepts or phenomena, terminologists often use English, which finally became the only global language code, the language of leadership in the twentieth century. That is why the study of the problem of the formation of English-language legal terminology in the context of European integration processes is of great importance for the training of specialists in the field of law and their further professional activity in the context of European integration of various countries,

in particular Ukraine [Chernovatyi 2017], as well as to increase the efficiency of interaction between partners in the legal sphere [Gardner 2015]. Modern terminology is based on the long tradition of studying industry vocabulary. Theoretical issues such as the definition of the concept of “term” have been studied deeply and comprehensively [Kazak 2018; Chaika 2020; Mazurina 2022; Dolynskiy 2019], types of terms, their formation and functioning. Numerous studies by foreign and domestic scientists are devoted to a multi-faceted analysis of terminological systems in various spheres of society: economics, agriculture, culture, art, politics, medicine, linguistics, etc. Linguists also pay attention to issues of legal terminology [Dolynskiy 2019]. However, the influence of social changes on the formation of terminological systems requires deeper study. The important question of the influence of European integration processes on the formation of English-language legal terminology remains unresolved [Lazariev 2021].

Presentation of the main material. Terminology is a system of lexical units (words and phrases) used in a certain field of knowledge, technology, science, business, art, etc. Terms are created to denote various concepts, phenomena, realities or actions related to activities in a specific field [Kazak 2018; Dolynskiy 2019; Chaika 2020; Mazurina 2022].

In this way, terms appear to be concise definitions of special concepts. Complex relationships are established between the term as a designation of a concept and the designated concept. Their complexity lies in ambiguity. Often two or more terms are used to designate the same concept, and, therefore, in the lexical system, the denotatives enter into a relationship of semantic identity, that is, synonymy. In literary language, synonymy helps to avoid repetition of words and diversifies speech. Regarding synonymy in terminology, there are different views on whether this phenomenon is positive or negative. Some linguists [Lazariev 2021] believe that synonymy in terms is a general process, and it should not be completely separated from the synonymy of the general language. There are no unambiguous grounds to consider the synonymy of terms a negative or unnecessary phenomenon, since the terminological vocabulary is also subject to the rules of the literary language.

The author considers the similarity of semantic composition and the possibility of interchangeability in a certain context to be the main criteria for distinguishing synonyms in terminology. The variety of approaches to the study of synonymy of terms is evidenced by the use of different designations for this phenomenon, in particular synonymy, doublet, variant, equivalence; synonymous terms, terminological synonyms, etc. The main criteria for distinguishing synonyms are the identity or proximity of the semantic composition, as well as the ability or inability to interchangeability in a certain context.

Another problematic aspect of terminology is the differentiation of the meanings of terminological units. Terms in different fields, and in particular in the field of law, can be ambiguous, and their different meanings are actualized depending on the specific context. Therefore, it is important to apply them correctly and accurately in accordance with legal requirements. Incorrectly used terms can cause errors and misunderstandings in legal practice, which can have negative consequences for the parties to legal relations. It is important to note that despite the requirements of monosemanticity for ideal terms as signs of terminological systems, ambiguous terms are a phenomenon that often occurs in scientific language. As I. Burlakova insists [Burlakova 2019], there is intersystem and intrasystem polysemy. Polysemy of terms is a typical phenomenon, its cause is the evolution of the logical sphere, which causes the appearance of new lexical and semantic variants in terminological units [Burlakova, Dyachuk 2019 : 10].

In the legal sphere, terminology plays an important role: “While legal concepts frame legal knowledge and take center stage in law, the discipline of terminology has traditionally been about concept description” [Bajcic 2017 : 5].

The scope of functions is quite wide. Let us briefly consider the functions of legal terms. These include the following: accumulative, unification (standardization) function.

The accumulative function of legal terminology is that the use of special vocabulary allows maintaining the stability and unity of the legal system, avoiding misunderstandings, and contributing to the development of science and practice.

The unification function is realized due to the fact that terminology in law ensures the accu-

racy and unity of legal language. The use of standardized terms avoids ambiguity of legal concepts and terms, promotes clarity and comprehensibility for all participants in legal relations. In addition, terminology helps to maintain legal culture and stability of the legal system [Avila 2016]. The use of standard terms allows you to store legal information in a clear and systematic form, which contributes to the preservation and transfer of knowledge from generation to generation.

In the context of European integration processes, the use and creation of a single European legal space, terminology is of particular importance. The requirements of European legislation, in particular directives and regulations, provide for the use of single terms and concepts, which is a necessary condition for mutual understanding and effective implementation of legal acts at the level of the European Union.

However, the emergence of European legal terminology does not mean the abandonment of national terms and concepts. National legal systems remain independent and have the right to use their own terms and concepts, but they must be mutually compatible with European terminology standards.

It is also important to note that the formation of legal terminology in the context of European integration processes requires the study and analysis of the legal systems of different countries, in particular the countries of the European Union, as well as unified legal terms used in European legal acts.

Therefore, terminology is an important element of the legal system, ensuring the unity and stability of legal language, contributing to the accuracy and clarity of legal concepts and terms. The conditions of European integration require unification of terminology and the creation of a single European legal space, which requires the study and analysis of the legal systems of different countries and unified legal terms used in European legal acts. Ensuring mutual understanding and effective implementation of legal acts at the level of the European Union is an extremely important task, which can be achieved through the standardization of terminology and the unification of legal concepts and terms.

The creation of a single European legal space and the unification of legal terminology also con-

tribute to ensuring equal conditions for all citizens and enterprises in the European Union. Since different countries have different legal systems and terminology, unified terminology is a necessary condition for ensuring equal opportunities for all participants in the European market. In addition, the creation of a single European legal area and the unification of legal terminology contribute to ensuring more effective protection of the rights and interests of citizens and businesses within the European Union.

The implementation of a single European legal area involves the use of common legal instruments, which requires a unified terminology and a standardized approach to the definition of legal concepts and terms. This poses a challenge for national legal systems, which must adapt the new requirements and ensure the compatibility of their legal norms with European terminology standards.

To achieve this goal, there is a need to develop a common European terminology that would reflect common concepts and terms used in different legal systems. This will ensure mutual intelligibility, the unity and stability of legal language in the European Union.

Today, within the European Union, there is a program on a single legal language, which is aimed at improving the quality of legal language in the European Union and ensuring the creation of a common European terminology. The program provides for conducting scientific research, developing recommendations and creating a database of common legal terminology. Thus, the achievement of a single European legal area depends on the effective implementation of this program and cooperation between national legal systems and European bodies.

The unification of terms is one of the important aspects of European legal terminology, its role in ensuring the protection of the rights and freedoms of citizens living in different countries of the European Union. The protection of citizens' rights is one of the main goals of European law, and the standard-

ization of terminology and the unification of legal concepts and terms helps to achieve this goal. For example, in the field of human rights, the concepts of "equality", "access to justice", "freedom of expression", "right to privacy" and others have a precise European definition, which is important for ensuring the protection of these rights at the level of the European Union. Also, the use of uniform terms and concepts helps to avoid misunderstandings and discrepancies in the interpretation of legal acts, which can occur when using different national terms and concepts.

Conclusions. Therefore, the standardization of terminology and the unification of legal concepts and terms in the European legal space are extremely important conditions for ensuring the unity and stability of legal language, the accuracy and clarity of legal concepts and terms, as well as the protection of citizens' rights and freedoms at the level of the European Union. An urgent problem of terminology is the development of standards and recommendations for the use of English in the legal sphere. This will help to ensure a unified approach to the formulation of terms and components of legal documents, which is important for maintaining legal accuracy and unification of documents.

It is also necessary to use the resources and experience of foreign legal systems actively to enrich our own national terminology. In this case, the peculiarities of the national legislative framework should be taken into account and only those terms that find an appropriate equivalent in the national legal terminology should be used. An important task is to create a database and dictionaries of the English language. This will allow you to find the necessary terms and determine their appropriate translation quickly, which is important for increasing the efficiency of lawyers.

Providing English-language education for lawyers and law students will help them master terminology and improve communication skills in the legal field.

BIBLIOGRAPHY

1. Бурлакова І., Дячук Т. Проблема багатозначності в термінології (на прикладі соціально-економічної термінології). *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах*. 2019. № 40. С. 10–15.
2. Долинський, Є. Особливості перекладу англійської юридичної термінології. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства* : зб. наук. пр. Хмельницький : ХНУ, 2019. Вип. 17. С. 57–61.
3. Казак Ю. Поняття «термін» як лінгвістична проблема: підходи до визначення та історія дослідження. *Філологічний часопис*. 2018. Вип. 1 (11). С. 50–55.

4. Лазарєв В. Особливості використання юридичної термінології у країнах європейського союзу. *Science Rise: Juridical Science*. 2021. № 3 (17). С. 4–8.
5. Мазуріна Ю. Лінгвістична термінологія як особлива терміносистема. *Науковий вісник ПНПУ ім. К. Д. Ушинського*. 2022. № 35. С. 80–89.
6. Чайка О. Новітній погляд на поняття «термін» у лінгвістиці. *Філологічний часопис*. 2020. Вип. 2 (16). С. 103–110.
7. Черноватий Л. Переклад текстів міжнародних англомовних угод українською мовою : Три базові угоди у галузі прав людини. Вінниця : Нова Книга, 2017. 184 с.
8. Avila H. *Certainty in Law*. New York : Springer, 2016. 520 p.
9. Bajcic M. *New Insights into the Semantics of Legal Concepts and the Legal Dictionary*. Amsterdam : John Benjamins Publishing Company, 2017. 222 p.
10. Gardner J. *Misused English words and expressions in EU publications*. Luxembourg : European Court of Auditors, 2015. 59 p.

REFERENCES

1. Burlakova, I., Dyachuk T. (2019). The problem of ambiguity in terminology (on the example of socio-economic terminology). *Humanitarna osvita v tekhnichnykh vyshchykh navchalnykh zakladakh*, 40, 10–15. [in Ukrainian]
2. Dolynskiy, Ye. (2019). Features of translating English legal terminology. *Aktualni problemy filologii ta perekladoznavstva*, 17, 57–61. [in Ukrainian]
3. Kazak, Yu. (2018). The concept of "term" as a linguistic problem: approaches to definition and history of research. *Filologichnyi chasopys*, 1 (11), 50–55. [in Ukrainian]
4. Lazarev, V. (2021). Peculiarities of the use of legal terminology in the countries of the European Union. *Science Rise: Juridical Science*, 3 (17), 4–8. [in Ukrainian]
5. Mazurina, Yu. (2022). Linguistic terminology as a special terminological system. *Naukovyi visnyk PNPi im. K. D. Ushynskoho*, 35, 80–89. [in Ukrainian]
6. Chaika, O. (2020). A new look at the concept of "term" in linguistics. *Filologichnyi chasopys*, 2 (16), 103–110. [in Ukrainian]
7. Chernovaty, L. (2017). *Translation of texts of international English-language agreements into Ukrainian: Three basic agreements in the field of human rights*. Vinnytsia: Nova Knyha. [in Ukrainian]
8. Avila, H. (2016). *Certainty in Law*. New York: Springer. [in English]
9. Bajcic, M. (2017). *New Insights into the Semantics of Legal Concepts and the Legal Dictionary*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company. [in English]
10. Gardner, J. (2015). *Misused English words and expressions in EU publications*. Luxembourg: European Court of Auditors. [in English]

Г. Г. ДОВГОПОЛОВА

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри гуманітарних дисциплін,
Сумська філія Харківського національного університету внутрішніх справ, м. Суми, Україна
Електронна пошта: a.dovgoplova@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0003-3157-0973>

В. А. ВАСИЛЕНКО

кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри гуманітарних дисциплін,
Сумська філія Харківського національного університету внутрішніх справ, м. Суми, Україна
Електронна пошта: valentyna-av@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0001-9167-1130>

РОЗВИТОК ПРАВНИЧОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ІНСТИТУЦІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ: ЗАГАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ

У зв'язку з розвитком європейської інтеграції та підвищенням міжнародної співпраці в галузі права формування англомовної правничої термінології є важливим завданням лінгвістики. У статті уточнено дефініцію «термі-

нологія» та визначено її функції. Наголошено, що у правничій сфері термінологія набуває особливого значення. Некоректно використані терміни можуть спричинити помилки та непорозуміння в правовій практиці, що може мати негативні наслідки для сторін правових відносин. Розглянуто явища моносемії, полісемії, синонімії у правничій термінології, визначено причини виникнення нових лексико-семантичних варіантів. У зв'язку з цим забезпечення точності та уніфікації термінів є важливим елементом формування правничої термінології, що потребує розроблення стандартів та рекомендацій щодо використання англійської мови в юридичній сфері.

У статті розглянуто функції юридичних термінів, зокрема акумулятивну та функцію уніфікації (стандартизації).

Акумулятивна функція правничої термінології полягає в тому, що застосування спеціальної лексики дозволяє зберігати стабільність та єдність правової системи, уникати непорозуміння, сприяє розвитку науки та практики.

Функція уніфікації реалізується через те, що термінологія в праві забезпечує точність та єдність юридичної мови. Використання стандартизованих термінів дозволяє уникнути двозначності та неоднозначності юридичних понять та термінів, сприяє однозначності та зрозумілості для всіх учасників правових відносин. Окрім того, термінологія допомагає зберігати правову культуру та стабільність правової системи.

Актуальність дослідження обумовлена тим, що мова права є всезагальним інструментом інституційного спілкування в правничій системі. Однак вона входить до складу національної мови і повинна чітко відповідати їй, оскільки використовується лише в конкретному оточенні для належного регулювання певних аспектів соціальних відносин. Актуальною проблемою є розробка загальноєвропейських стандартів і рекомендацій щодо використання англійської мови в правовій сфері. Це сприятиме забезпеченню єдиного підходу до формулювання термінів та складових правових документів, що важливо для дотримання юридичної точності та уніфікації документів країн, що беруть участь у євроінтеграційних процесах.

Ключові слова: мова права, англійська мова, юридичне поняття, юридичний термін, правнича термінологія, євроінтеграція.

УДК 81'42

DOI <https://doi.org/10.52726/as.humanities/2025.1.6>**Л. М. ІВАНЮК***доктор філософії, доцент кафедри німецької філології,**Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна**Електронна пошта: lyudmyla.iv@ynu.edu.ua**<https://orcid.org/0009-0003-7751-7403>*

КОГНІТИВНЕ ПОЛЕ КОНЦЕПТУ «DIAKONIE»: ТЕОЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті досліджено когнітивне поле концепту „Diakonie“ з теолінгвістичної перспективи, що охоплює його структурно-семантичні, когнітивні та прагматичні характеристики в німецькомовному просторі. Здійснено аналіз ролі мови у формуванні та трансляції каритативних цінностей, відзначаючи, що концепт „Diakonie“ є важливим елементом не лише релігійного, але й соціального дискурсу. З огляду на теологічні витоки поняття, висвітлюються його етимологія та історичні трансформації, починаючи від біблійного розуміння діяконії як служіння ближньому до сучасного використання в соціальних інституціях. Дослідження базується на працях провідних німецьких учених, які розглядають діяконію в контексті церковного служіння, соціальної роботи та мовної репрезентації.

Окрема увага приділяється когнітивно-лінгвістичним аспектам аналізу, зокрема використанню корпусних методів для виявлення зв'язків між поняттям „Diakonie“ та спорідненими термінами в німецькій мові. Виявлено, що концепт відзначається широким спектром значень, що варіюються від традиційного християнського служіння до сучасних соціальних практик, орієнтованих на солідарність і допомогу вразливим групам. Важливим результатом дослідження є підтвердження тези про те, що мовні засоби відіграють ключову роль у конструюванні каритативних ідеалів та їхньому закріпленні в суспільній свідомості.

Детальний аналіз текстів та дискурсивних практик, у яких вживається поняття „Diakonie“, дозволяє простежити його семантичну динаміку. Зокрема, увага приділяється тому, як релігійний зміст концепту поступово розширювався, інтегруючи нові соціальні контексти, що знайшло відображення у сучасній лексичі та фразеології. Також розглядається вплив суспільних змін та богословських інтерпретацій на трансформацію значень цього поняття.

Таким чином, стаття сприяє глибшому розумінню діяконії як міждисциплінарного феномену, що поєднує богословський, соціальний і лінгвістичний виміри. Огляд теолінгвістичного аспекту дозволяє не лише простежити еволюцію концепту в різних дискурсивних контекстах, а й виявити механізми його функціонування в сучасному суспільстві. Крім того, дослідження підкреслює роль мови у формуванні соціально значущих категорій, що має важливе значення для подальших наукових розвідок у галузі релігійної лінгвістики та когнітивної семантики.

Ключові слова: Diakonie [діяконія], теолінгвістика, когнітивне поле, каритативні цінності, соціальний дискурс, прототипна модель, фреймова семантика.

Вступ. Останнім часом у мовознавстві зростає інтерес до дослідження концептуальних полів, які відображають систему цінностей суспільства. Особливу увагу привертають каритативні концепти, зокрема „Diakonie“ (переклад з нім. „діяконія“), що має глибоке коріння в релігійних, етичних та соціальних дискурсах німецькомовного простору. Ще не так давно дослідження каритативних концептів обмежувалися переважно богословськими чи соціологічними підходами, однак сучасна лінгвістика розглядає їх як ключові елементи номінативного поля, що впливають на мовну картину світу. Аналіз структури та семантики концепту „Diakonie“ дозволяє простежити, яким чином мова відображає морально-етичні ідеали та сприяє їхньому закріпленню в суспільній

свідомості. Це дослідження має важливе значення не лише для філології, а й для міждисциплінарних студій, адже воно дає змогу глибше зрозуміти, як мовні засоби формують уявлення про солідарність, милосердя та любов до ближнього.

Метою цієї статті є аналіз номінативного поля концепту „Diakonie“ у німецькій мові з урахуванням його структурно-семантичних, когнітивних та прагматичних особливостей. Дослідження спрямоване на розкриття теологічного та лінгвістичного аспектів концепту, зокрема його семантичної структури, когнітивних характеристик та прагматичних функцій у різних дискурсивних контекстах. Основними завданнями дослідження є аналіз прагматичних особливостей функціонування концепту

„Diakonie“ у релігійному, соціальному та науковому дискурсах, а також виявлення ролі мовних засобів у конструюванні та трансляції каритативних цінностей у німецькомовному просторі.

Аналіз попередніх досліджень. Сьогодні поняття дияконії не лише глибоко вкорінене в християнській Церкві, але й усталене у німецькомовному суспільстві. Класичний церковний погляд на дияконію як допомогу потребуючим поширюється на багато соціальних інституцій, які також трактуються як специфічно християнські. Благодійне соціальне служіння окреслює діяльність Церкви, яка охоплює широкий спектр суспільних сфер. Термін „Diakonie“ особливо поширений у Західній Європі і став загальноновизнаним у контексті численних досліджень. Зокрема, важливими для розвитку сучасного європейського розуміння дияконії є наукові праці Рольфа Церфаса (Rolf Zerfaß), Генріха Помпея (Heinrich Pompey), Герберта Гаслінгера (Herbert Haslinger), Гайнца Рюггера (Heinz Rüegger) та Крістофа Сірпіста (Christoph Sigrist).

Поширення концепту „Diakonie“ у церковному та суспільному дискурсі зумовлює необхідність його теолінгвістичного аналізу, що досліджує мовні механізми кодування й трансформації релігійних ідей. Теоретичні засади цієї сфери були закладені професором Альбрехтом Гройлем (Albrecht Greule), який заснував Міжнародну робочу групу з теолінгвістики та сприяв її розвитку через наукові праці й публікації. У сучасному німецькому науковому дискурсі до провідних дослідників цієї галузі належать Ельзбета Кухарська-Драйсс (Elzbieta Kucharska-Dreiss) та Ульріх Вельберс (Ulrich Welbers), які зосереджуються на аналізі взаємозв'язку мови та релігії в суспільних і богословських контекстах. В українському мовознавстві значний внесок у розвиток теолінгвістики зробила Наталія Піддубна, авторка монографії «Теорія теолінгвістики: феномен біблійності в українській лінгвокультурі та омовлення релігійної картини світу».

Аналіз концепту „Diakonie“ потребує також залучення когнітивно-лінгвістичних підходів, що дозволяють розглянути його семантичну структуру та категоризацію в німецькомовному просторі. Вагомий теоретичний фундамент для такого аналізу заклали Джордж Лакофф (George

Lakoff), автор теорії концептуальних метафор, Чарльз Філлмор (Charles Fillmore), який розробив фреймову семантику (Frame Semantics), та Анна Вежбицька (Anna Wierzbicka), яка запропонувала методику натуральної семантичної метамови (NSM) для аналізу концептів через універсальні семантичні примітиви.

Серед сучасних німецьких мовознавців, які досліджують когнітивні поля концептів, особливу увагу привертають праці Вольфганга Вільдгена (Wolfgang Wildgen). Його дослідження стосуються структури концептів у мові, механізмів їх організації у когнітивних полях та відображення семантичних зв'язків у мовній картині світу.

Теологічний аспект

У сучасному німецькомовному дискурсі поняття „Diakonie“ прослідковуємо три основні аспекти, що відображають його еволюцію та функціонування [Ivanyuk : 23-27].

1. Етимологічно термін походить від давньогрецького *διακονία* (*diakonía*), що означає «служіння» (*Dienst*) і походить від дієслова *diakonein* (служити/нім. *dienen*). Його сучасне розуміння охоплює надання допомоги відповідно до християнських моральних принципів як на особистісному рівні, так і в інституційних чи церковних структурах, зосереджуючись на підтримці нужденних і хворих [Bertelsmann Neues Lexikon].

2. У богословському контексті „Diakonie“ позначає не лише християнське служіння ближнім, а й церковний чин дияконату (*Diakonat*) [Lilie : 103]. Протестантський богослов Йоганн Генріх Віхерн¹ [Algermissen : 326] розвинув концепцію, відому як «трійка Віхерна» (*Wichern drei*), у якій дияконія (*diakonia*), поряд із мучеництвом (*martyria*) та літургією (*leiturgia*), розглядається як один із трьох фундаментальних вимірів церковного буття. Відповідно до Діянь Апостолів (Дії 2:37-47; 6:1-7), ці три аспекти інтегруються в концепт койнонії (*koinonía*) –

¹ Сучасне розуміння соціального служіння в німецькомовних країнах значною мірою характеризується практичним поглядом Й. Г. Віхерна. Разом з мирянськими братствами він заклали основи освіти міських дітей у 1933 році і того ж року заснував «Rauhe Haus» (також нім. «Rettungshaus», що означає «Центр порятунку») у місті Горн (Horn) поблизу Гамбурга. В рамках цього руху добровільці отримували теоретичну та практичну підготовку. Це дозволило Внутрішній місії (Innere Mission) поширитися на інші місця. У 1843 році Т. Фліднер (Th. Fliedner) заснував дияконічний навчальний центр у Дуйсбурзі (Duisburg), після чого з'явилися й інші подібні заклади. У 1958 році кількість підготовлених служителів вже становила 3400 осіб, а кількість служителів, які продовжували навчання, – 1700 осіб.

християнської спільноти, що демонструє живу модель Церкви у світі (*gelebte Form von Kirche in der Welt*) [Lilie : 105-106].

Отже, сутність християнської Церкви безпосередньо пов'язана з богослужінням та проповіданням, що реалізуються через дияконічну діяльність. Однак неправильно вважати дияконію вторинною щодо інших основних завдань Церкви. Герберт Хаслінгер у своїй праці «Дияконія. Основи соціальної роботи Церкви» [Haslinger : 237] заперечує таку думку, підкреслюючи важливість дияконії. Подібні міркування висловлюють Гайнц Рюггер та Крістоф Сіпріст, вказуючи на помилковість ставлення до дияконії як до допоміжної діяльності. Вони зазначають, що сприйняття проповідання та богослужіння як основних завдань Церкви, а дияконії – як доповнення, яке можна відкласти в разі потреби, є хибним. У своїх працях ці автори прагнуть надати дияконії центральне значення, яке, на їхню думку, часто недооцінюється в сучасній Церкві [Rüegger : 179].

3) Термін „Diakonie“ також набуває значення в контексті руху милосердя у світському вимірі, що виходить за межі індивідуального служіння ближньому в церковному контексті чи інституційної практики. Перехід від турботи про ближнього до глобальної турботи про весь світ дозволяє трактувати дияконію як сучасне явище, яке координує «служіння Церков» в рамках ширшої соціальної реальності. У такому контексті дияконія набуває макровимірного соціального чи глобального значення, яке може бути втілене через локальні об'єднання, установи та заходи [White : 276].

На всіх трьох рівнях – мікро-, мезо- та макровимірному – дияконія постає як специфічно християнська форма допомоги, що спрямована на підтримку осіб у потребі, мотивовану християнськими принципами віри. Залежно від конкретного місцевого чи історичного контексту, ця потреба завжди пов'язана з «вимушеним обмеженням життєвих можливостей», як зазначає Хаслінгер [Haslinger : 21]. Дияконічні практики, що сприяють вирішенню соціальних проблем, орієнтовані на солідарну діяльність, зменшення потреб, подолання труднощів і пророчу дію, з кінцевою метою досягнення рівноправної участі у соціальній сфері.

Слід зазначити, що більшість наукових праць щодо дияконії написані протестантськими або католицькими богословами, що зумовлює їх основне поширення в європейському, зокрема німецькомовному контексті. У християнському світі дияконія набула чітко інституціоналізованої церковної форми. Вивчення цього поняття в екуменічному контексті дозволяє розширити його тлумачення. Аналіз поняття з часів Нового Заповіту та ранньохристиянської епохи вказує на спільне першоджерело для всіх християнських деномінацій, що дозволяє побудувати ретроспективний погляд, який служить основою для розуміння сучасного фрагментованого церковного світу.

Термін „Diakonie“ (давньогрецьке *διακονία* – служіння) вживається в різних значеннях у Новому Завіті та християнській грецькій мові. Перш за все, він позначає діяльність, що пов'язана з піклуванням і вчинками милосердя. Слова «*διακονία/διακονέω*» (*diakonia/diakoneo*) використовуються для опису служіння під час трапези (наприклад, Лк 10:40; 12:37; Ів 12:2; Дії 6:1) та загального позначення турботливого служіння ближньому (наприклад, Мт 25:44; Мк 10:45; Ів 12:26; Рим 15:25-31; 16:1; 2 Кор 11:8). Таким чином, концепт «*διακονία*» (*Diakonie*) в Новому Завіті також вказує на каритативний зв'язок між членами громади. Християнська віра втілюється через дії милосердя, і цей термін часто служить виразом християнського буття в цілому [Haslinger : 22]. Християнська дияконія бере свої корені від служіння Ісуса Христа, який говорить: «А Я між вами, як слуга» (Лк 22:27). Герберт Хаслінгер пропонує розглядати християнську дияконію як феномен, що постає після Пасхи, підкреслюючи, що вона виникає в той час, коли християнство входить в історію, тобто після подій близько 30 року нашої ери, після смерті та воскресіння Ісуса Христа [Haslinger : 25].

Соціолінгвістичний аспект

Для подальшого аналізу використання мови важливими є лінгвістичні корпуси (Корпуса), на основі яких формуються словникові бази даних. Ці бази дозволяють досліджувати частоту вживання слів і здійснювати пошук термінів з певними властивостями для лінгвістичних експериментів. У нашому дослідженні ми використовуємо кілька корпусів, зокрема

Проект німецький словник (Projekt Deutscher Wortschatz), частину Лейпцизької корпусної колекції, а також Корпус Google Книг Ngram для аналізу історичних змін у частоті вживання термінів. Лейпцизька колекція, основана на новинних текстах (Deutsches Nachrichten-Korpus), дозволяє класифікувати поняття за тематичними групами та їхніми спорідненими термінами, з обмеженням до 2024 року. Для візуалізації семантичної спорідненості використовується графічне представлення слів (Wordgraph).

У цьому корпусі поняття Diakonie віднесено до таких категорій, як «інституції/Institutionen», «місія/Mission», «церковна соціальна робота/kirchliche Sozialarbeit». Синонімами виступають терміни «соціальний захист/Sozialfürsorge», «добробут/Wohlfahrt» та «турбота/Fürsorge». Форми, що мають подібний контекст, включають такі терміни, як «Карітас/Caritas» (0,17), «регіональні церкви/Landeskirchen» (0,14), «СХБ/ЕКД» (0,13) та «протестантський/evangelisch» (0,08).

Поняття „Diakonie“ використовується в різних контекстах, що дозволяє виділити декілька основних значень і функцій:

1. Інституційний аспект („Diakonie“ як організація)

– „Seit April arbeitet in der Diakonie auch ein neues Leitungsteam.“ (www.kreiszeitung.de, *gesammelt am 01.07.2024*)

– „Träger dieser Einrichtung sind die Diakonie und der Caritasverband.“ (www.verlagshaus-jaumann.de, *gesammelt am 14.12.2024*)

– „Die Folgen merkten die Kirche und Diakonie unmittelbar.“ (www.eifelmoselzeitung.de, *gesammelt am 15.01.2024*)

„Diakonie“ тут позначає організацію, яка виконує соціальні та благодійні функції. Вона має структуроване управління („neues Leitungsteam“). Також вказаний тісний зв'язок із Церквою („Kirche und Diakonie“). Організація виконує функції оператора соціальних установ („Träger dieser Einrichtung“).

2. Соціальна допомога та благодійність („Diakonie“ як діяльність)

– „In einer neuen Einrichtung in der Innenstadt bietet die Diakonie wohnungslosen Frauen ein Zuhause.“ (rp-online.de, *gesammelt am 15.10.2024*)

– „Die Diakonie investiert in Gebäude und Prozesse und fördert die Bewusstseinsbildung.“ (www.ots.at, *gesammelt am 05.06.2024*)

„Diakonie“ функціонує як інституція соціальної підтримки, що допомагає бездомним жінкам; здійснює інвестиції в інфраструктуру та освітню діяльність (підвищення свідомості); акцент зроблено на довготривалі проекти („investiert in Gebäude und Prozesse“).

3. Політичний та громадський вимір („Diakonie“ як учасник суспільного дискурсу)

– „Ähnlich lauteten am Freitag die Forderungen von Diakonie und Caritas.“ (www.kleinezeitung.at, *gesammelt am 23.02.2024*)

– „Und trotzdem müsse man, laut Diakonie, um die Zukunft des Kindergartens in Polling bangen.“ (www.merkur.de, *gesammelt am 18.04.2024*)

– „Auch die evangelische Diakonie will überzeugte AfD-Wähler in den eigenen Reihen nicht dulden.“ (rp-online.de, *gesammelt am 31.05.2024*)

„Diakonie“ виступає як активний учасник соціальної та політичної дискусії. Разом із „Caritas“ організація висуває вимоги щодо суспільно важливих тем, реагує на політичні питання, наприклад, позиція щодо AfD, турбується про майбутнє соціальних інституцій (дитячий садок у Polling).

4. Діяльність у сфері кризових ситуацій та правового захисту

– „Die Diakonie Wesel beteiligt sich gleichfalls an der Beratung bei sexualisierter Gewalt.“ (www.nrz.de, *gesammelt am 10.06.2024*)

– „Der abscheuliche Anschlag hat mich und alle in der Diakonie zutiefst schockiert.“ (www.augsburger-allgemeine.de, *gesammelt am 24.12.2024*)

Тут „Diakonie“ виконує консультативні та правозахисні функції (допомога жертвам насильства). Організація підтримує емоційний зв'язок із працівниками та громадою („zutiefst schockiert“ у зв'язку з нападом).

У проаналізованих реченнях Diakonie вживається в різних синтаксичних позиціях, що розкривають різні аспекти її значення, а саме інституційний рівень, функціональний рівень (діяльність, спрямована на допомогу), морально-етичний рівень. Це цілком узгоджу-

ється з теологічними поглядами на дияконію як основний аспект церковного буття (поряд з *martyria* і *leiturgia*), що виходить за межі суто церковного служіння і набуває широкого соціального значення.

Прототипна модель та фреймова семантика концепту „Diakonie“

Концепт „Diakonie“ в теолінгвістичному аспекті може мати кілька рівнів значень, що відображають традиційне та сучасне розуміння цього терміну в християнському контексті. Когнітивний фрейм концепту „Diakonie“ охоплює такі основні компоненти:

- Прототип 1 – Християнське соціальне служіння:

- Центральні атрибути: допомога нужденним, служіння в ім'я Христа, акт милосердя (*Hilfe für Bedürftige, Dienst im Namen Christi, Akt der Barmherzigkeit*).

- Типові ситуації: надання допомоги хворим, бідним, бездомним (*Hilfe für Kranke, Arme, Obdachlose*).

- Приклад: служіння в церкві або благодійна діяльність через християнські організації, такі як церковні місії або благодійні фонди.

- Фрейм: Церковне служіння

- Слот 1: Церква/Інституція (*Kirche/ Institution*) – інституція, що займається дияконією, наприклад, протестантська церква чи католицька організація.

- Слот 2: Практика (*Praxis*) – соціальне служіння в церковному контексті, включаючи благодійні ініціативи.

- Слот 3: Релігійне значення (*Religiöse Bedeutung*) – служіння як важлива частина церковного життя, пов'язана з християнськими цінностями та релігійним покликанням.

- Прототип 2 – Соціальне служіння в інституційному контексті:

- Центральні атрибути: служіння через інституції, діяльність для загального блага, соціальна відповідальність (*Dienst durch Institutionen, Tätigkeit zum Gemeinwohl, soziale Verantwortung*).

- Типові ситуації: допомога нужденним через соціальні програми, надання притулку для бездомних, благодійна допомога (*Hilfe für Bedürftige durch soziale Programme, Bereitstellung von Unterkunft für Obdachlose, wohltätige Hilfe*).

- Приклад: каритативні організації, як *Diakonie Deutschland*, які займаються соціальними послугами в межах суспільства.

- Фрейм: Служіння і допомога

- Слот 1: Служитель/суб'єкт (*Dienstleister/ Subjekt*) – церковна або соціальна організація (*Diakonie*) або індивідуум, що здійснює служіння.

- Слот 2: Одержувач/реципієнт (*Empfänger/Rezipient*) – люди, що потребують допомоги, зокрема бідні, хворі, бездомні.

- Слот 3: Дія/діяльність (*Handlung/ Aktivität*) – надання допомоги, служіння ближньому, благодійна діяльність.

- Слот 4: Мотив/моральний аспект (*Motiv/ moralischer Aspekt*) – християнський імператив (любов до ближнього, служіння в ім'я Христа).

Отже, концепт „Diakonie“ представлений двома основними прототипами: християнським соціальним служінням і соціальним служінням через інституції. Перший прототип акцентує на допомозі нужденним, служінні в ім'я Христа та актах милосердя через церковні ініціативи. Другий прототип зосереджений на діяльності інституцій для загального блага, таких як соціальні програми та благодійні організації. Обидва прототипи включають елементи служіння, моральні мотиви, а також взаємодію між суб'єктами служіння та його одержувачами.

Відмінності теологічного та соціолінгвістичного аспектів

Аналіз номінативного поля *Diakonie* в німецькомовних джерелах вказує на певні відмінності між лінгвістичним та теологічним розумінням цього поняття. У сучасному німецькомовному дискурсі *Diakonie* часто використовується як синонім до *sozialer Dienst* або *Wohlfahrtsorganisation*, тобто соціальна допомога або благодійна організація, яка функціонує незалежно від теологічного контексту. Тут *Diakonie* є організацією, яка діє в економічній та адміністративній площині. Таке вживання свідчить про те, що в сучасному німецькому суспільстві термін частково втрачає свою виключно релігійну конотацію та набуває більш загального значення.

У богословському контексті *Diakonie* має глибше значення і пов'язана з фундаментальними принципами християнського служіння. Зокрема, в католицькій та протестантській тра-

диції вона розглядається як один із трьох основних аспектів буття Церкви поряд із *Martyria* (свідченням) і *Leiturgia* (богослужінням).

При цьому відмінності у соціолінгвістичному та теологічному підходах можна простежити на трьох рівнях:

1. Концептуальний рівень

– Лінгвістично *Diakonie* може позначати як релігійні, так і нерелігійні соціальні установи.

– Теологічно *Diakonie* невід’ємно пов’язана з християнською ідентичністю та місією допомоги ближньому.

2. Функціональний рівень

– У повсякденному вжитку *Diakonie* означає організацію, яка надає соціальні послуги, незалежно від її релігійної спрямованості.

– У богословській площині діяконія є способом втілення віри через соціальне служіння, що базується на християнських принципах любові та милосердя.

3. Суспільний рівень

– Сучасна *Diakonie* може діяти у світському контексті й бути суб’єктом громадянського суспільства (наприклад, участь у дебатах щодо політичних питань).

– У теології діяконія залишається частиною церковного буття, спрямованого на виявлення християнських цінностей через соціальну роботу.

Номінативне поле *Diakonie* відображає поступову секуляризацію цього поняття, що набуло широкого соціального значення, вийшовши за межі виключно богословського вжитку. Водночас, теологічне розуміння діяконії залишається фундаментальним у церковному контексті. Така подвійність дозволяє *Diakonie* існувати в двох площинах: 1) Як частина богословської традиції, що визначає сутність соціального служіння Церкви. 2) Як інституція сучасного громадянського суспільства, яка працює за принципами соціальної справедливості, солідарності та допомоги нужденним. Таким чином, хоча сучасна *Diakonie* дедалі більше діє в загальносуспільному контексті, вона продовжує зберігати християнське коріння та місію служіння людям.

Частотність використання терміна

Концепт „*Diakonie*“ може бути контекстуалізований в конкретних місцях і часі, зокрема

в рамках соціальних проєктів, що реалізуються в різних країнах або на певних історичних етапах. Важливим є також аналіз частотності використання цього терміна в німецькомовному просторі. Для нашого дослідження ми використовуємо дані газетного корпусу DWDS, що включає значну кількість важливих національних щоденних та щотижневих видань і служить основою для побудови графіків прогресії терміна починаючи з 1946 року. Додатково, для аналізу наукового контексту застосовуємо корпус Ngram Viewer, що базується на книгах, доступних через Google Books. Цей корпус дозволяє графічно відображати історичні зміни частоти використання окремих слів або словосполучень.

Аналіз даних з Ngram (див. рис. 1) показує, що максимальна частотність вживання поняття „*Diakonie*“ припадає на 2007 рік, що співпадає з соціально-економічними, політичними та демографічними змінами, які мали місце в німецькомовному просторі після 2006/2007 років.

Однією з ключових причин підвищеної актуальності *Diakonie* стало впровадження соціально-економічних реформ Agenda 2010, ініційованих урядом Герхарда Шредера (1998–2005). Ці реформи, які повністю набули чинності у 2005–2007 роках, призвели до значних змін у німецькій системі соціального забезпечення (скорочення державної підтримки вразливих верств населення; запровадження „Hartz IV“, що знизило соціальні виплати та змусило багатьох людей шукати альтернативні джерела допомоги. У цьому контексті *Diakonie* разом із Caritas (католицькою благодійною організацією) відіграли важливу роль у підтримці соціально незахищених груп, таких як безробітні, мігранти та малозабезпечені сім’ї.

Починаючи з 2006/2007 року, Німеччина пережила зростання дискусій щодо ролі Церкви у суспільстві. *Diakonie* стала мостом між релігією та соціальними викликами: посилення уваги до соціального християнства як відповідь на глобалізацію, економічну нестабільність і зростання нерівності та збільшення фінансування церковних благодійних організацій у зв’язку з потребами суспільства.

Отже, поняття *Diakonie* стало актуальним у Німеччині після 2006/2007 року через соці-

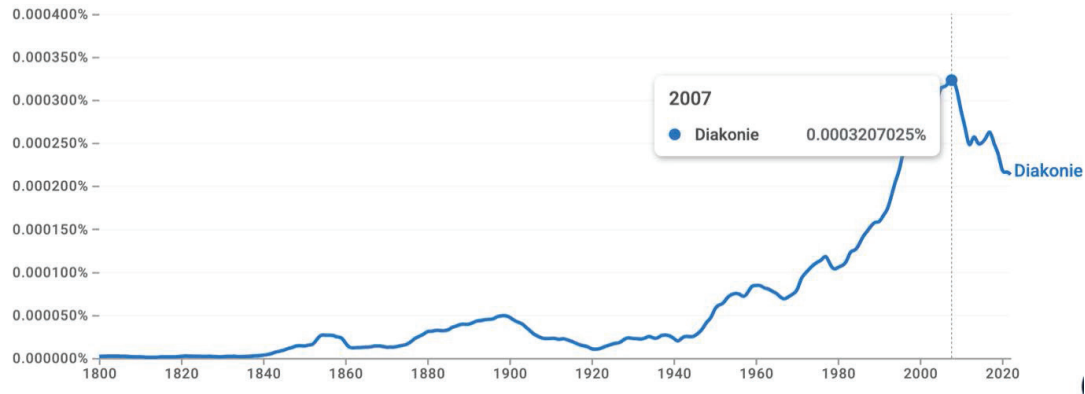

Рис. 1

ально-економічні реформи, міграційні виклики та зміни у взаємодії держави з релігійними організаціями. Сьогодні Diakonie є важливим фактором соціальної стабільності, що поєднує християнську традицію з конкретною соціальною роботою.

Корпус DWDS подає дещо інші дані частоти вживання (див. рис. 2). Тут спостерігаємо високий ріст вживання поняття особливо у період від 1994 до 2019 року:

Варто додати, що після об'єднання Німеччини (1990) країна зіткнулася з економічними труднощами, зростанням безробіття, особливо у Східній Німеччині. Державні соціальні служби не завжди могли ефективно реагувати на ці виклики, що змусило громадянські організації, зокрема Diakonie, активніше брати участь у допомозі нужденним.

Особливо варто наголосити соціальні наслідки кризи біженців (2015–2019). У 2019 році Німеччина продовжувала активно працювати над інтеграцією сотень тисяч біженців, які прибули в країну під час світової міграційної кризи 2015–2016 років. Diakonie як церковна інституція відігравала важливу роль у наданні житла, соціальної підтримки та мовної освіти.

Висновки. Аналіз частотності вживання поняття „Diakonie“ у німецькомовному просторі (1994–2019) показує його еволюцію від вузькоспеціалізованого церковного терміна до соціально значущого поняття. На початку ХХ століття поняття було тісно пов'язане з церковним служінням і милосердною допомогою, але до кінця століття, завдяки інституціоналізації та виходу в світську сферу, воно стало час-

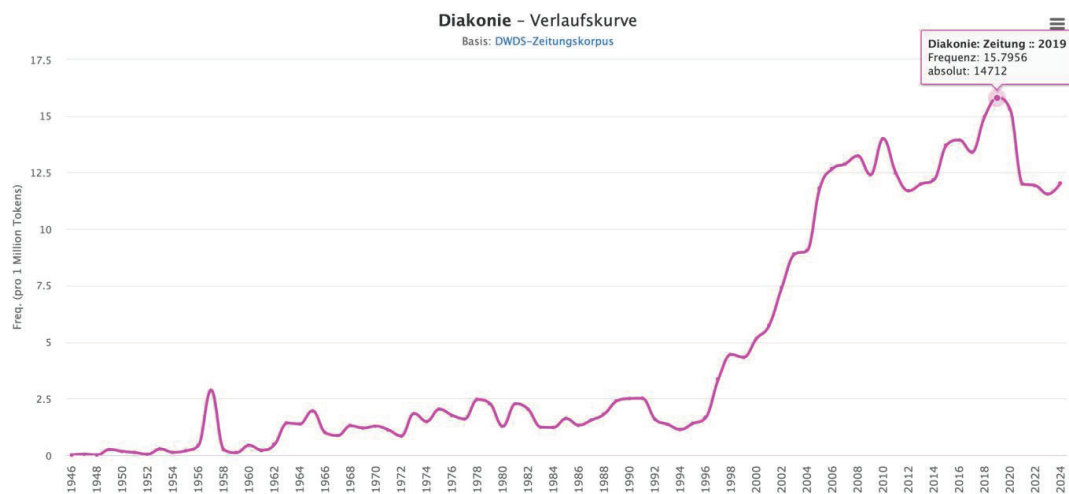

Рис. 2

тиною більш широкого соціального контексту. Це призвело до зростання частоти його вживання, особливо після 2006/2007 років. Між 2007 і 2019 роками, зокрема в умовах міграційної кризи, термін „Diakonie“ набув нових соціополітичних значень, ставши символом християнської відповідальності за інтеграцію мігрантів і надання соціальної підтримки.

Пікове зростання вживання поняття у 2019 році було пов'язане з обговореннями соціальної справедливості, реформами в доглядовій сфері та змінами в екологічному дискурсі. Цей процес демонструє трансформацію концепту „Diakonie“ з релігійного поняття в інституційний термін, що маркує соціальні процеси та соціальну відповідальність у сучасному суспільстві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Algermissen K. Diakonie. *Lexikon für Theologie und Kirche*. Freiburg, 1986. Bd. 3. S. 326.
2. Diakonie. *Bertelsmann Neues Lexikon*. München, 1996. Bd. 2.
3. Haslinger H. *Diakonie. Grundlagen für die soziale Arbeit der Kirche*. Paderborn, 2009. S. 237.
4. Ivanyuk L. Das gesellschaftsdiakonische Engagement der Kirchen im Transformationsprozess der Ukraine. Band 29. Hamburg : Verlag Dr. Kovač, 2023. S. 23-27.
5. Lilie U., Oelschlägel C. Diakonie. *Diakonie-Lexikon*. Göttingen, 2016. S. 103–107.
6. Піддубна Н. Новітні вектори української теолінгвістики: сакралізація в умовах війни. *Досвід війни. Медійно-дискурсивний простір сучасної України*. 2024. URL: <https://doi.org/10.31338/uw.9788323563464>. pp.171-190 (дата звернення: 20.02.2025).
7. Піддубна Н. В. Теорія теолінгвістики: феномен біблійності в українській лінгвокультурі та омовлення релігійної картини світу (аналіз дискурсивної практики XIX ст.) : монографія. Харків : Майдан, 2019. 445 с.
8. Rügger H., Sigrist C. *Diakonie – eine Einführung. Zur theologischen Begründung helfenden Handelns*. 2011. S. 179.
9. White T. J. Diakonia. *Dictionary of the Ecumenical Movement*. Geneva, 1991. P. 276–277.
10. Wildgen W. Kognitive Grammatik. Klassische Paradigmen und neue Perspektiven. Berlin : De Gruyter, 2008. 260 S.

ДЖЕРЕЛА

1. Books Ngram Viewer. URL: <https://books.google.com/ngrams> (дата звернення: 19.02.2025).
2. DWDS. Verlaufskurven. Basis: DWDS-Zeitungskorpus. URL: <https://www.dwds.de/r/plot?corpus=zeitungenxl> (дата звернення: 19.02.2025).
3. Wortschatz Deutsch. Leipzig Corpora Collection. URL: <http://wortschatz.uni-leipzig.de/> (дата звернення: 19.02.2025).

REFERENCES

1. Algermissen, K. (1986). Diakonie [Diakonia]. *Lexikon für Theologie und Kirche* (Bd. 3, S. 326). Freiburg: Herder. (in German)
2. Diakonie [Diakonia]. (1996). *Bertelsmann Neues Lexikon* (Bd. 2). München: Gütersloh. (in German)
3. Haslinger, H. (2009). *Diakonie. Grundlagen für die soziale Arbeit der Kirche* [Diaconia. Foundations for the social work of the church] (S. 21, 237). Paderborn: Schöningh UTB. (in German)
4. Ivanyuk, L. (2023). *Das gesellschaftsdiakonische Engagement der Kirchen im Transformationsprozess der Ukraine* [The social-diaconal commitment of the churches in Ukraine's transformation process] (S. 23-27). Band 29. Hamburg: Verlag Dr. Kovač. (in German)
5. Lilie, U., & Oelschlägel, C. (2016). Diakonie [Diakonia]. *Diakonie-Lexikon* (S. 103–107). Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht. (in German)
6. Piddubna, N. (2024). Novitni vektory ukrainskoi teolinhvistyky: sakralizatsiia v umovakh viiny [Newest Vectors of Ukrainian Theolinguistics: Sacralisation in the Time of War]. *Dosvid viiny. Mediino-dyskursyvnyi prostir suchasnoi Ukrainy*. University of Warsaw Press. doi:10.31338/uw.9788323563464.pp.171-190 (in Ukrainian)
7. Piddubna, N. (2019). *Teoriia teolinhvistyky: fenomen bibliinosti v ukrainskii linhvokulturi ta omovlennia relihiinoi kartyny svitu (analiz dyskursyvnoi praktyky XIX st.)* [The Theolinguistics Theory: The Phenomenon of Biblicality in Ukrainian Linguistic Culture and the Formation of a Religious Worldview (Analysis of the Discourse Practice of the Nineteenth Century)]. Kharkiv: Maidan. (in Ukrainian)
8. Rügger, H., & Sigrist, C. (2011). *Diakonie – eine Einführung. Zur theologischen Begründung helfenden Handelns* [Diakonia – an introduction. On the theological foundation of helping action] (S. 179). TVZ Theologischer Verlag Zürich. (in German)
9. White, T. J. (1991). Diakonia. *Y Dictionary of the Ecumenical Movement* (P. 276–277). Geneva: WCC Publications.

10. Wildgen, W. (2008). *Kognitive Grammatik. Klassische Paradigmen und neue Perspektiven* [Cognitive grammar. Classical paradigms and new perspectives]. Berlin: De Gruyter. (in German)

SOURCES

1. Books Ngram Viewer. URL: <https://books.google.com/ngrams> (дата звернення: 19.02.2025).
2. DWDS. Verlaufskurven. Basis: DWDS-Zeitungskorpus [DWDS. Progression curves. Basis: DWDS newspaper corpus]. URL: <https://www.dwds.de/r/plot/?corpus=zeitungenxl> (дата звернення: 19.02.2025). (in German)
3. Wortschatz Deutsch [German vocabulary]. Leipzig Corpora Collection. URL: <http://wortschatz.uni-leipzig.de/> (дата звернення: 19.02.2025). (in German)

L. M. IVANYUK

Doctor of Philosophy,

Associate Professor at the Department of German Philology,

Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk, Ukraine

E-mail: lyudmyla.iv@vnu.edu.ua

<https://orcid.org/0009-0003-7751-7403>

COGNITIVE FIELD OF THE CONCEPT “DIAKONIE”: THEOLINGUISTIC ASPECT

The article investigates the cognitive field of the concept “Diakonie” from the theolinguistic perspective, which covers its structural-semantic, cognitive and pragmatic characteristics in the German-speaking space. The article presents an analysis of the role of language in the formation and transmission of caritative values, noting that the concept of “Diakonie” is an important element of not only religious but also social discourse. Turning to the theological origins of the concept, attention is drawn to its etymology and historical transformations, starting from the biblical understanding of diaconate as service to the neighbour to its modern use in social institutions. The study is grounded in the works of prominent German scholars who conceptualise diaconia within the ambit of church ministry, social work and language representation.

A particular focus is accorded to the cognitive and linguistic dimensions of the analysis, with an emphasis on the employment of corpus-based methodologies to discern the interrelationships between the notion of “Diakonie” and associated terms in the German language. The study reveals that the concept is characterised by a broad spectrum of meanings, ranging from its traditional Christian origins to its contemporary applications in social practices centred on solidarity and assistance to vulnerable groups. A significant finding of the study is the substantiation of the hypothesis that language plays a pivotal role in the formation of caring ideals and their solidification in the public consciousness.

A detailed analysis of the texts and discursive practices in which the concept of “Diakonie” is employed facilitates an understanding of its semantic evolution, with particular attention being paid to the gradual expansion of the religious content of the concept, its integration into new social contexts, and the reflection of these developments in modern vocabulary and phraseology. The analysis also examines the impact of social changes and theological interpretations on the transformation of the concept's meanings.

The article thus makes a significant contribution to the field by offering a comprehensive understanding of diakonia as an interdisciplinary phenomenon combining theological, social and linguistic dimensions. A review of the theolinguistic aspect allows not only to trace the evolution of the concept in different discourse contexts, but also to identify the mechanisms of its functioning in modern society. Furthermore, the study underscores the instrumental role of language in the formation of socially significant categories, a finding that is of crucial significance for the advancement of research in the domains of religious linguistics and cognitive semantics.

Key words: diaconia, theology, cognitive field, caring values, social discourse, prototype model, frame semantics.

УДК 378.091.33-027.22:794:004]:811.111'276.6:004

DOI <https://doi.org/10.52726/as.humanities/2025.1.7>

М. Я. МУЖ

*асистент кафедри іноземних мов природничо-математичних спеціальностей,
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна
Електронна пошта: muzh.maryan@gmail.com
<http://orcid.org/0000-0001-9238-6550>*

Т. Р. ШЕВЧУК

*асистент кафедри іноземних мов природничо-математичних спеціальностей,
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна
Електронна пошта: tr.shevhuk@gmail.com
<http://orcid.org/0000-0002-6341-306X>*

**ЛІНГВІСТИКА ТА ВІДЕОІГРИ: АНАЛІЗ НАРАТИВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ГРИ
“ELDEN RING” ЯК ІНСТРУМЕНТУ ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ
ДЛЯ СТУДЕНТІВ КОМП'ЮТЕРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ**

У статті досліджуються лінгвістичні та стилістичні елементи, які сприяють розповіді, побудові світу та тематичній глибині відеоігри “Elden Ring”. Аналізуючи діалоги, описи предметів та наративну структуру, це дослідження висвітлює складне використання архаїчної мови, метафори та поетичних прийомів. Використання мови у грі є не лише функціональним, але й слугує засобом занурення гравців у міфологічний та філософський підтекст її всесвіту.

Виокремлено використання архаїчної лексики та граматики, що нагадує середньо- та ранньомодерну англійську мову, як провідне, що викликає відчуття давнини, змінюючи реальність на таку, що просякнута традиціями та таємницями. Подано мовні засоби, які створюють офіційний, майже сакральний тон, що відповідає темам гри про долю, божественне втручання та екзистенційну боротьбу.

Стаття заглиблюється в наративну функцію діалогів Non-Player Characters, які характеризуються загадковістю та фрагментарністю розповіді. Доведено, що персонажі надають важливу інформацію, зберігаючи при цьому атмосферу невизначеності, запрошуючи гравців зібрати воєдино історію через дослідження та висновки. Такий фрагментарний підхід віддзеркалює літературні прийоми, притаманні модерністським та постмодерністським творам, де наратив навмисно нелінійний і відкритий для інтерпретації.

Аналізуючи лінгвістичні та стилістичні елементи, стаття доводить, що “Elden Ring” виходить за межі традиційних ігрових наративів, пропонуючи гравцям досвід, подібний до взаємодії з багатим за структурою літературним твором. Мова гри функціонує не лише як інструмент для розповіді, але й як важливий компонент її художнього вираження, поєднуючи механіку ігрового процесу з глибоким відчуттям міфів і легенд.

Стаття підкреслює освітню цінність аналізу “Elden Ring” для студентів, які вивчають комп'ютерні науки. Вивчаючи мовні та стилістичні елементи гри, студенти можуть отримати уявлення про те, як наративний дизайн і мова взаємодіють з кодуванням та ігровою механікою для створення захоплюючого досвіду розповіді. Розуміння цих аспектів дозволяє студентам інтегрувати творчі лінгвістичні особливості у власні проекти, покращуючи їхню здатність створювати захопливі оповіді в розробці відеоігор. Цей міждисциплінарний підхід поєднує лінгвістику, цифрове оповідання та розробку програмного забезпечення, що робить його цінним ресурсом для майбутніх геймдизайнерів.

Ключові слова: лінгвістика, стилістичний аналіз, архаїчна мова, міфологія, наративна структура, аналіз відеоігри, комп'ютерні науки.

Постановка проблеми. У сучасному світі відеоігри продовжують розвиватися як складні цифрові засоби оповіді, тож їхній потенціал для міждисциплінарного аналізу та освітнього застосування значно зріс. Хоча такі відеоігри, як “Elden Ring”, демонструють майстерне поєднання мови, візуальних ефектів і звуку для створення захоплюючих наративів, академічні дослідження їхніх

лінгвістичних, стилістичних і мультимодальних вимірів залишаються обмеженими. Ця прогалина особливо помітна в розумінні того, як ці елементи можуть бути використані у професійній освіті, зокрема для студентів, які спеціалізуються на комп'ютерних науках та суміжних галузях.

Правильна структура стилістики відеоігор сприяє не тільки глибині оповіді, але й дає

уявлення про те, як створювати захопливий та ефективний цифровий досвід. Для студентів, аналіз цих елементів може забезпечити глибше розуміння того, як мовний вибір, побудова нарративу та мультимодальна інтеграція впливають на залучення користувачів та їхні емоційні реакції. Такі знання безпосередньо застосовуються в таких галузях, як ігровий дизайн, розробка користувацького інтерфейсу та штучний інтелект у сторітелінгу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Академічне вивчення відеоігор як нарративного медіуму значно зросло за останні кілька десятиліть, а науковці з різних дисциплін зробили свій внесок у наше розуміння їхніх лінгвістичних, стилістичних та мультимодальних вимірів. Серед піонерів аналізу відеоігор вирізняється Еспен Аарсет завдяки своїй фундаментальній праці «Кібертекст: Перспективи ергодичної літератури» [Aarseth], де він досліджує унікальні характеристики відеоігор як нелінійних та інтерактивних нарративів. Концепція ергодичної літератури Аарсета стала наріжним каменем у розумінні того, як гравці взаємодіють з ігровими нарративами та формують їх.

Марі-Лор Райан також зробила значний внесок у цю галузь своїми дослідженнями наратології та мультимодальності у відеоіграх [Ryan]. Її робота висвітлює, як нарративні структури та способи репрезентації в цифрових іграх відрізняються від традиційних медіа, забезпечуючи основу для аналізу лінгвістичних та стилістичних аспектів ігрових нарративів.

Дослідження Джеймса Пола Гі «Що відеоігри можуть навчити нас про навчання та грамотність» [Gee] підкреслює освітній потенціал відеоігор, зокрема у розвитку критичного мислення, вирішенні проблем та мультимодальної грамотності. Його робота особливо актуальна для розуміння того, як відеоігри, такі як “Elden Ring”, можна використовувати як інструменти для міждисциплінарної освіти, в тому числі для студентів, які вивчають комп'ютерні науки та інші галузі.

Крім того, такі дослідники, як Крістін Йоргенсен [Jorgensen] і Клара Фернандес-Вара [Fernández-Vara], вивчали роль аудіо- та візуальних елементів у формуванні сприйняття гравця та інтерпретації нарративу, підкреслю-

ючи важливість мультимодальності в наративі відеоігор.

Метою даної статті є дослідження лінгвістичних, стилістичних та мультимодальних аспектів гри “Elden Ring”, а також їхнього значення для теорії нарративу та практичного застосування в міждисциплінарному навчанні, освіті та розвитку професійних навичок.

Виклад основного матеріалу. Перетин лінгвістики та нарративів відеоігор представляє собою зростаючу сферу наукових досліджень, пропонуючи унікальне розуміння того, як мова формує досвід гравців. Відеоігри – це не лише візуальні та інтерактивні медіа, а й текстові ландшафти, де мова відіграє вирішальну роль у створенні захоплюючих світів і складних історій. Серед сучасних ігор “Elden Ring” привернула значну увагу своєю складною нарративною структурою та виразним використанням мови. Лінгвістичні та стилістичні особливості гри, зокрема архаїчна лексика, міфологічні алюзії та мінімалістичний стиль тексту, роблять значний внесок у її естетичну та нарративну глибину.

Однією з найяскравіших мовних особливостей «Elden Ring» є навмисне використання архаїчної лексики, що нагадує середньовічну та ранньомодерну англійську. Такі терміни, як “*grace*” [Bandai], “*tarnished*” [Bandai], “*maidenless*” [Bandai], “*shardbearer*” [Bandai] і “*shroud*” [Bandai] викликають у пам'яті старовинний мовний реєстр, що відповідає міфологічним та епічним темам гри, а також викликають асоціації зі стародавніми епічними сказаннями. Ці слова часто поєднуються з поетичними конструкціями, такими як «*The Tarnished, guided by the Grace of Gold*» [Bandai], що підсилює велич оповіді. Крім того, такі конструкції, як «*May the Guidance of Grace carry thee hence*» [Bandai] відображають старі форми англійської мови, посилюючи міфологічний та епічний тон гри. Архаїчна лексика функціонує не просто як декоративна мова, а як семіотичний ресурс, що формує атмосферу оповіді в грі.

Архаїчна мова дистанціює гравця від безпосередності сучасної розмовної мови, створюючи мовну «інакшість», що посилює занурення. Наприклад, фраза «*Guidance of Grace*» [Bandai] виконує не лише ігрову функцію, але

й несе в собі богословські та філософські конотації, запрошуючи гравців інтерпретувати її значення в рамках ігрової космології [Bandai]. Такий лінгвістичний вибір віддзеркалює стратегії, що застосовуються в літературі високого фентезі, де архаїчна мова часто використовується, щоб викликати позачасовість [Dehghani].

Стилістичний мінімалізм гри ще більше посилює її емоційний вплив. Діалоги короткі, але наповнені імпліцитним змістом, залишаючи гравцям простір для роздумів та інтерпретацій. Наприклад, фраза *“Thou art maidenless”* [Bandai] містить як буквальный натяк на ігровий процес, так і глибший коментар до ізоляції головного героя. Таке нашарування смислів ілюструє «Теорію айсберга» в стилі Гемінґвея, де невисловлене має таку ж вагу, як і висловлене.

Зі стилістичної точки зору, повторення ключових фраз, таких як *“Guidance of Grace”* [Bandai] та *“Erdtree”* [Bandai], посилює тематичну єдність, водночас викликаючи відчуття ритуальної пошани. Ці стилістичні елементи в поєднанні з фрагментарною розповіддю створюють емоційний резонанс, який залишається з гравцями ще довго після їхньої подорожі Міжзем'ям – територією, де відбуваються всі події відеогри.

Використання займенників другої особи, таких як *thou*, *thee*, *thy* і *thy further*, вписує гру в лінгвістичну традицію, що нагадує шекспірівські та біблійні тексти [Dhanadipa]. Ці займенники не лише викликають відчуття древності, але й задають офіційний і шанобливий тон. Наприклад, репліка Меліни *“I shall guide thee to the Erdtree's roots”* [Bandai], ілюструє, як зміна реєстру впливає на сприйняття гравця.

Список ключових термінів:

1. *Tarnished* [Bandai]: Цей термін слугує як дескриптором, так і тематичним якорем. Буквально посилаючись на персонажів, які втратили Благодать Ердтрі, він метафорично досліджує теми вигнання, спокути та моральної неоднозначності.

2. *Erdtree* [Bandai]: Поєднуючи в собі елементи Ігдрасіля (скандинавська міфологія) та християнської іконографії, Ердтрі символізує життя, смерть та оновлення. Його неодноразове згадування впродовж гри посилює його центральне місце в оповіданні.

3. *Maidenless* [Bandai]: Спочатку цей термін використовувався як насмішка, але згодом він перетворився на відображення подорожі головного героя від ізоляції до мети, віддзеркалюючи ширшу тему кування своєї долі.

Аналізуючи ці терміни за допомогою системної функціональної лінгвістики Галлідея [Halliday], ми можемо побачити, як вони функціонують на ідейному, міжособистісному та текстовому рівнях, створюючи багатий і цілісний наративний світ.

Лексика *“Elden Ring”* тісно переплітається з міфологічними темами, спираючись на широкий спектр культурних та історичних посилань. Такі імена, як *“Radahn”* [Bandai], *“Maliketh”* [Bandai] та *“Erdtree”* [Bandai], резонують з архетипними мотивами, знайденими в скандинавській, кельтській та класичній міфологіях [Barthes]. Ці міфологічні алюзії функціонують як семіотичні якорі, вписуючи вигаданий світ гри у знайомі наративні структури, водночас створюючи унікальний міфос.

Концепція міфологій Барта [Barthes] (1972) забезпечує корисну основу для аналізу того, як ці імена функціонують в ігровому наративі. Кодуючи культурні та символічні значення у своїй термінології, *“Elden Ring”* створює багатошаровий наратив, який винагороджує гравців, що занурюються у його лінгвістичні сплетіння. Наприклад, термін *“Tarnished”* [Bandai] інкапсулює теми моральної невизначеності та духовного занепаду, відображаючи хитке становище головного героя в моральному та космологічному порядку гри. Аналогічно, *“Erdtree”* [Bandai], як центральний наративний і візуальний мотив, поєднує в собі елементи норвезького Ігдрасіля [Barthes] з християнською іконографією, втілюючи теми життя, смерті та відродження.

У контексті викладання англійської мови для студентів комп'ютерних спеціальностей ці міфологічні посилання можуть слугувати відправною точкою для обговорення символізму, інтертекстуальності та культурних наративів [Dhanadipa]. Такі теми особливо актуальні для студентів, які розробляють наративні ігри або системи розповіді, керовані штучним інтелектом, оскільки вони демонструють, як лінгвістичні елементи сприяють побудові світу та емоційному залученню.

Відеоігри на кшталт “Elden Ring” є безцінним ресурсом для викладання англійської мови студентам комп’ютерних спеціальностей, особливо коли лінгвістичний аналіз поєднується з кодуванням та розробкою ігор. Розуміння складного використання мови в грі може надати майбутнім розробникам інструменти для створення захопливих оповідань у власних проєктах. Така інтеграція лінгвістики у розвиток професійних навичок сприяє глибшому розумінню того, як елементи розповіді взаємодіють з програмуванням та дизайном.

Розробники ігор часто стикаються з проблемою створення діалогових систем, описів предметів і текстів, що будують світ, які б резонували з гравцями [Spezzaferri]. Аналізуючи лінгвістичні стратегії “Elden Ring” – такі як використання архаїчної мови, поетичні фрази та багатозначність – студенти можуть навчитися створювати текст, який відповідатиме тематичному та емоційному тону їхніх ігор. Згідно з системною функціональною лінгвістикою Галлідея [Halliday], мова функціонує одночасно на ідеальному, міжособистісному та текстовому рівнях. В “Elden Ring” архаїчна лексика сприяє всім трьом рівням: вона конструює світ, просякнутий давніми переказами (ідейний), позиціює гравців як учасників грандіозної епопеї (міжособистісний) і посилює зв’язність тексту за допомогою стилістичної узгодженості (текстовий).

Крім того, студенти можуть дослідити, як у “Elden Ring” використовуються мінімалістичні техніки оповіді. Її нечисленні, але виразні діалоги в поєднанні з загадковими описами предметів демонструють цінність залишення інтерпретаційного простору для гравців. Цей прийом може надихнути студентів на роздуми про те, як текстова стислість у кодуванні наративних систем може посилити залучення гравців, не перевантажуючи при цьому користувачький досвід.

Фрагментована наративна структура “Elden Ring” є визначальною рисою підходу до розповіді. На відміну від лінійних наративів, які передбачають чітку експозицію, гра подає свою історію за допомогою розрізнених і часто загадкових текстових елементів, зокрема описів предметів, діалогів NPC та розповіді про навколишнє середовище [von Gillern]. Ця нара-

тивна стратегія узгоджується з концепцією ергодичної літератури Аарсета [Aarseth], де читач (або гравець) повинен активно конструювати сенс за допомогою нетривіальних зусиль.

Описи предметів у “Elden Ring” ілюструють цю фрагментарність. Наприклад, опис предмета “*Smoldering Butterfly*” звучить так: “*An eternally burning butterfly found near wildfires and elsewhere*” [Bandai]. Такі тексти навмисно небагатослівні, пропонуючи виразні деталі без явних пояснень. Цей мінімалістичний стиль спонукає гравців встановлювати зв’язки між предметами, персонажами та подіями, заохочуючи почуття відкриття та інтелектуального залучення.

З педагогічної точки зору, фрагментовані оповідання пропонують широкі можливості для аналізу мови та творчих завдань. Студентам можна запропонувати реконструювати оповідання з розрізнених текстів, заохочуючи їх до критичного мислення та лінгвістичного аналізу. Цей підхід відображає реальні застосування в науці про дані та комп’ютерній лінгвістиці, де фрагментовані або неповні набори даних потребують синтезу та інтерпретації.

Мінімалістичний текстовий стиль “Elden Ring” посилює її емоційний вплив. Приховуючи інформацію, гра створює атмосферу таємничості та неоднозначності, що резонує з її темами втрати та занепаду. Цьому сприяють діалоги NPC, які часто характеризуються лаконічністю та загадковістю мови. Наприклад, діалог Меліни “*I offer you an accord. Have you heard of the Finger Maidens? They serve the Two Fingers, offering guidance and aid to the Tarnished*” [Bandai] передає як наративний напрямок, так і емоційний нюанс, оскільки її похмурий тон натякає на невисловлений тягар.

Така економія мови може бути потужним інструментом викладання. Ознайомлення студентів з мінімалістичними текстами може допомогти їм зрозуміти, як значення передається через підтекст, а не через деталізацію – навичка, що може бути застосована при написанні стислої технічної документації або оповідань для інтерактивних медіа.

Глибина оповіді в “Elden Ring” – це не лише продукт її лінгвістичних особливостей, але й інтеграції з візуальними та аудіальними елементами. Мультимодальна природа гри поси-

лює її оповідь, створюючи цілісний наративний досвід, який залучає різні сенсорні модальності [Graham]. Наприклад, “*Erdtree*” [Bandai] не лише описується за допомогою текстових посилань, але й зображується як висока, сяюча сутність у ігровому світі, що супроводжується етерною музикою, яка викликає трепет і благоговіння. Така взаємодія між текстом, зображенням і звуком посилює символічне значення, роблячи його центральним елементом оповіді та емоційного впливу гри.

Мультимодальний підхід також полегшує занурення гравців у гру, узгоджуючи сенсорний досвід з темами розповіді. Взаємодія між загадковою мовою описів предметів і візуальними підказками в ігровому світі спонукає гравців встановлювати зв'язки та виводити значення, сприяючи відчуттю активної участі в побудові наративу. Таке поєднання мовних і немовних елементів ілюструє потенціал відеоігор як засобу для створення складних і багатовимірних історій [Ryan].

Включення мультимодального аналізу у викладання англійської мови може допомогти студентам, особливо тим, хто вивчає

комп'ютерні науки, зрозуміти, як лінгвістичні та нелінгвістичні елементи працюють разом для створення сенсу. Завдання можуть включати аналіз того, як текст, візуальні ефекти та аудіо поєднуються, щоб викликати певні емоції або теми – навички, які безпосередньо застосовуються при розробці користувацьких інтерфейсів та мультимедійних проєктів.

Висновки. Лінгвістичні та стилістичні особливості “*Elden Ring*” ілюструють потенціал відеоігор як засобу для складного та захопливого оповідання. Завдяки архаїчній лексиці, міфологічним алюзіям, фрагментарним текстовим оповідям та мультимодальному дизайну гра пропонує багатий матеріал для лінгвістичного аналізу та педагогічного застосування. Для викладачів англійської мови, які працюють зі студентами комп'ютерних наук, “*Elden Ring*” слугує переконливим прикладом того, як перетинаються мова, наратив і мультимодальність, пропонуючи цінну інформацію як для академічних досліджень, так і для практичного застосування в ігровому дизайні, розробці штучного інтелекту та цифровому сторітелінгу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Aarseth, E. (2012). A narrative theory of games. *Proceedings of the International Conference on the Foundations of Digital Games*, 129–133. <https://doi.org/10.1145/2282338.2282365>
2. Bandai Namco Entertainment. (2022). *Elden Ring* [Video game]. FromSoftware.
3. Barthes, R. (1977). *Image-music-text*, trans. Stephen Heath (New York: Hill and Wang, 1977), 146.
4. Dehghani, F., & Zaman, L. (2024). Exploring players' perspectives: A comprehensive topic modeling case study on *Elden Ring*. *Information*, 15(9), 573.
5. Dhanadipa, I. K. B. C. (2024). Semiotic analysis of visual signs found in main bosses' cutscenes of *Elden Ring* video game. *Sintaksis: Publikasi Para ahli Bahasa dan Sastra Inggris*, 2(6), 129–137.
6. Fernández-Vara, C. (2019). *Introduction to game analysis*. Routledge.
7. Gee, J. P. (2003). What video games have to teach us about learning and literacy. *Computers in entertainment (CIE)*, 1(1), 20–20.
8. Graham, E. L. (2022). Game narratives as cultural texts: The case of *Elden Ring*. *Journal of Game Studies*, 17(2), 45–62.
9. Halliday, M. A. K. (1978). *Language as social semiotic: The social interpretation of language and meaning*. Edward Arnold.
10. Jorgensen, K. (2013). *Gameworld interfaces*. MIT Press.
11. Ryan, M. L. (2015). *Narrative as virtual reality 2: Revisiting immersion and interactivity in literature and electronic media*. JHU press.
12. Spezzaferri, C. *Soulslike video games—a corpus linguistic analysis of the language of "Elden Ring"*.
13. von Gillern, S., Robinson, B., & Czauderna, A. (2024). Pedagogical practices in a gaming affinity space and the motivating sting of *Elden Ring*. *E-Learning and Digital Media*, 20427530241232496.

M. YA. MUZH

*Junior Lecturer at the Department of Foreign Languages for Sciences,
Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk, Ukraine
E-mail: muzh.maryan@gmail.com
<http://orcid.org/0000-0001-9238-6550>*

T. R. SHEVCHUK

*Junior Lecturer at the Department of Foreign Languages for Sciences,
Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk, Ukraine
E-mail: tr.shevchuk@gmail.com
<http://orcid.org/0000-0002-6341-306X>*

LINGUISTICS AND VIDEO GAMES: ANALYZING NARRATIVE POTENTIAL OF “ELDEN RING” AS A TOOL FOR TEACHING ENGLISH FOR COMPUTER SCIENCE'S STUDENTS

The article explores the linguistic and stylistic elements that contribute to the narrative, world-building, and thematic depth of the video game «Elden Ring». By analyzing dialogues, descriptions of objects, and narrative structure, this study highlights the complex use of archaic language, metaphor, and poetic devices. The use of language in the game is not only functional, but also serves as a means of immersing players in the mythological and philosophical connotations of its universe.

The use of archaic vocabulary and grammar, reminiscent of middle and early modern English, is highlighted as the leading one, which evokes a sense of antiquity, immersing the player in a world steeped in tradition and mystery. The article presents the linguistic means that create a formal, almost sacred tone, which corresponds to the game's themes of fate, divine intervention, and existential struggle.

The article delves into the narrative function of NPCs dialogues, which are characterized by mystery and fragmentation of the narrative. It is proved that characters provide important information while maintaining an atmosphere of uncertainty, inviting players to piece together the story through research and conclusions. This fragmented approach reflects the literary techniques inherent in modernist and postmodernist works, where the narrative is intentionally non-linear and open to interpretation.

By analyzing linguistic and stylistic elements, the article argues that «Elden Ring» goes beyond traditional game narratives, offering players an experience similar to interacting with a richly structured literary work. The game's language functions not only as a storytelling tool, but also as an important component of its artistic expression, combining the mechanics of gameplay with a deep sense of myth and legend.

The article emphasizes the educational value of analyzing «Elden Ring» for students of computer science. By studying the game's linguistic and stylistic elements, students can gain insight into how narrative design and language interact with coding and game mechanics to create an immersive storytelling experience. Understanding these aspects allows students to integrate creative linguistic features into their own projects, improving their ability to create engaging narratives in video game development. This interdisciplinary approach combines linguistics, digital storytelling, and software development, making it a valuable resource for future game designers.

Key words: linguistics, stylistic analysis, archaic language, mythology, narrative structure, video game analysis, computer science.

УДК 81-13

DOI <https://doi.org/10.52726/as.humanities/2025.1.8>

О. С. ПОЛІЩУК

*кандидат філологічних наук, доцент кафедри спеціальної мовної підготовки,
Військовий інститут Київського національного університету
імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна
Електронна пошта: oleksandr_polishchuk@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0001-9306-617X>*

Т. Р. СТРУТИНСЬКА

*старший викладач кафедри іноземних мов,
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ, Україна
Електронна пошта: t.r.strutynska@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-8045-4886>*

І. Г. БАТЕНЬОВА

*викладач кафедри теоретичної та прикладної підготовки,
Київський фаховий коледж туризму та готельного господарства, м. Київ, Україна
Електронна пошта: batenevairina@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0007-1751-0065>*

СЕМАНТИЧНІ ЗМІНИ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ ЛЕКСИКАХ ПІД ВПЛИВОМ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ

Дослідження зосереджене на проблемі семантичних змін у мові, що проходять на тлі суспільно-політичної динаміки. Основним полем виникнення нових лексем, реалізації їх експресивного потенціалу та змістового навантаження виступає публічний дискурс. Саме він сприяє динаміці функційного призначення на нинішньому етапі розвитку мовних формацій. Метою статті є розширений аналіз семантичної динаміки в українській та англійській лексиках під впливом суспільно-політичних процесів. У дослідженні встановлено, що явище семантичної деривації виступає одним з ключових еволюційних факторів мови. Розглянуто види публічного дискурсу, що чинять вплив на семантику лексики: політичний, медійний, економічний. З'ясовано, що семантична деривація являє собою багаторівневий складний процес формування нових значень, що характеризується супутньою динамікою семантичної структури слова. Встановлено, що семантичні зміни під впливом суспільно-політичної динаміки формуються через вплив позамовних і внутрішньомовних факторів. Розглянуто феномен семантичних інновацій в аспекті впливу на загальну лексико-семантичну систему мови, сприяння її відкритості та динамічності. Встановлено, що семантичні зміни позиціонуються своєрідними маркерами доби, при цьому, деякі з них існують короткий час, зникаючи в подальшому або інтегруючись до пасивного словника. Обґрунтовано, що неосемантизми можуть володіти контекстуальною залежністю або бути широкоживаними. У дослідженні проведено розширений семантико-стилістичний аналіз зафіксованих семантичних інновацій, проведено їх стратифікацію, обґрунтовано механізми їх виникнення та специфіку функціонування в українській та англійській лексиках. Результати дослідження володіють практичною цінністю в контексті укладання словників неолексем, уточнення критеріїв семантико-стилістичного аналізу досліджуваної, подальшої деталізації каналів поширення та функціонування семантичних інновацій.

Ключові слова: семантичні зміни, семантична деривація, лексика, семантичні інновації, суспільно-політична динаміка, публічний дискурс, неосемантизми.

Поставлення проблеми. Дослідження процесу розвитку мови, зокрема, закономірностей інтеграції нових слів та їх динаміки у процесі функціонування в межах мовної формації вбачається однією із пріоритетних цілей сучасної

лінгвістики. Задля оперативної фіксації лексичних новотворів та з метою їх подальшого дослідження у низці розвинених держав функціонують спеціалізовані центри неології. Зокрема, мова йде про «Oxford Dictionary of English»,

«Nová slova v češtině. Slovník neologizmů», «Deutsches Neologismenwörterbuch», функціонування центрів дослідження неологізмів у Французькій Академії, Іспанській королівській академії тощо. У численних країнах щороку проводиться цільова акція «Слово року», що спрямована на ідентифікацію найбільш популярного слова у різних лексичних категоріях, що ефективно репрезентує лексичну динаміку на тлі розвитку суспільно-політичних процесів у реальному часовому вимірі.

Стрімка динаміка соціального розвитку в останній час спричиняє хвилеподібну інтенсифікацію процесу утворення нових лексичних одиниць, а також сприяє суттєвому переосмисленню усталених лексичних дефініцій. Медійний, економічний та політичний дискурси ефективно використовують з цією метою засоби масової інформації. Хоча базисом дискурсу позиціонується сучасна літературна мова, характерною рисою розвитку лексики наразі вбачається актуалізація мовного ресурсу релевантно динаміці суспільно-політичної ситуації. Лексичні інновації вимагають ґрунтовного вивчення у контексті семантичних змін, адже вони чинять суттєвий вплив як на розвиток мови, так і на загальні процеси суспільної життєдіяльності.

Аналіз попередніх досліджень. Лінгвістичні дослідження інноваційних процесів словотворення у лексиконах різних мов знаходять відображення у численних наукових публікаціях. Низкою авторів [Деменчук; Колоїз; Клименко] детерміновано основні риси розвитку лексики сучасних мов та описано зафіксовані зміни. Серед вітчизняних напрацювань у галузі неології варто виокремити наукові праці авторів, хто досліджує лексичні новотвори у дериватологічному та семантико-стилістичному аспектах [Кондратенко; Степаненко 2017; Степаненко 2020], вивчає стратегії та механізми семантичних змін [Костюк; Стишов], а також процеси термінологізації та транспозиції [Навальна; Шеченко].

Серед дослідників семантичних змін в англійській лексиці варто виокремити публікації [Asri], хто аналізує сучасні моделі семантичної деривації, досліджує специфіку впливу суспільно-політичної динаміки на семантичне поле лексики.

Метою дослідження є розширений аналіз семантичної динаміки в українській та англійській лексиці під впливом суспільно-політичних процесів.

Виклад основного матеріалу. Семантична динаміка позиціонується ключовим способом синхронної семантичної деривації, котра у синергії з лексико-синтаксичними, морфологічними та морфолого-синтаксичними підходами формує сукупність еволюційних факторів мови. Семантичні зміни розглядаються як багаторівневий складний процес формування нових лексичних дефініцій, що характеризується супутньою динамікою семантичної структури слова. Зазначена динаміка формується як результат впливу позамовних та внутрішньомовних факторів і чинить значущий вплив на загальну лексико-семантичну систему мови, наділяючи її якостями відкритості, адаптивності, динамічності [Колоїз].

Семантичні зміни часто пов'язують із розвитком полісемії та різного роду актантних трансформацій (деагентивація, категоріальний зсув, зміщення фокусу уваги тощо) [Деменчук]. Семантична динаміка в межах сталої форми з'являється в результаті певних модифікацій у межах індивідуального слововживання. Водночас, семантичні інновації в лексиці, що спричинені дією схарактеризованих явищ, відображають певні типи вторинної номінації. Базовими механізмами формування нових значень, при цьому, позицінуються метонімічні та метафоричні проєкції. Власне, процеси семантичних змін репрезентують динамічну сутність мовної номінації, одночасно проявляючи суттєву залежність від позамовних факторів [Клименко].

Неосемантизми, або семантичні деривати являють собою багатовимірні феномени, що виникають внаслідок глобальної концептуалізації в усіх галузях суспільної життєдіяльності. Нинішній етап поступу української та англійської мови характеризується максимально сприятливим для формування та практичної реалізації у лексичному полі в контексті експресивного та змістового потенціалу, а також функційної спрямованості [Кондратенко].

Неосемантизми позицінуються своєрідними маркерами доби суспільно-політичного розвитку. Певна їх частина функціонує в межах

лексики короткий час, опісля інтегруючись до пасивного словника чи взагалі зникаючи. При цьому, домінантними стають ті одиниці, розширення семантичного обсягу яких проходило одночасно з інтенсифікацією кількості контекстів їх використання [Степаненко 2017; Степаненко 2020]. Застосування традиційних лексем у новітніх контекстах зумовлює динаміку семантичної структури слова, що доволі часто має у супроводі появу експресивно-оцінного забарвлення.

Неосемантизми, загалом, бувають контекстуально залежними та широковживаними. Перші, як правило, репрезентують авторське бачення описуваного явища чи процесу, зосереджуючи увагу на його характерних властивостях. Зокрема, в українській лексиці серед неосемантизмів, зумовлених війною, експресивно-оцінними та контекстуально залежними позиціонуються трактування війни:

- «Війна в Україні – це компас для світу» [Гайдайчук, 2023];
- «Війна не спринт, а марафон. Мусимо перемкнутися на повільний час» [Пекар, 2022];
- «Це війна наративів, війна героїв, війна назв» [Пекар, 2022].

Індивідуально-авторські метафори, наведені вище, відображають авторське усвідомлення ситуації суспільно-політичних процесів.

Лєвова частка зафіксованих у медійному, економічному та публічному дискурсі неосемантизмів володіє емоційно-оцінною конотацією. Такі лексичні формації є доволі широковживаними у повсякденному спілкуванні військових та поширюються через блоги інтернет-видань, телеграм-канали, подкасти у форматі військового жаргону. Серед лексем даної групи можна виділити новоутвори на позначення:

- видів озброєння та військової техніки (*мопед, газонокосарка, балалайка, пташка* – безпілотні літальні апарати, *маслята* – патрони);
- військових української армії (*єноти* – десантники, *бобри* – інженерний підрозділ, *контрабас* – солдат контрактної служби, *бомбер* – військовослужбовець – оператор дронів);
- обмундирування (*піксель* – форма Збройних сил України; *мультик* – універсальне камуфльоване забарвлення для різних місцевостей);

- військових армії противника (*орки, добриво, консерви, болотяні*).

Зазначені неосемантизми сформувались на базисі загальновикористовуваної стилістично нейтральної лексики за посередництвом метафоричного або ж метонімічного переосмислення та здобули певних емоційно-оцінних конотацій. До неосемантизмів належить лексема *бавовна*, котра під дією міжмовної омонімії здобула нової дефініції: «Бавовна лише буде квітнути». Семантична структура лексеми бавовна активно впливає на розширення меж її асоціативного поля.

Варто зауважити, що неосемантизми, котрі детермінують реалії війни, характеризуються емоційною наснагою та експресивним маркуванням, а також наділені силою інформаційного впливу у медіа-просторі. Серед неолексем суспільно-політичної тематики домінують нові слова, сформовані за посередництвом засобів словотвору. Дещо менше, присутні також нові запозичення.

Активізація процесів неосемантизації та неологізації зумовлена резонансними подіями в суспільно-політичному житті у глобальному масштабі. Зокрема, дефініція *геополітичне айкідо* сформувалась для детермінування політики використання сили ворожої держави проти неї самої. Прикметник *геополітичне* додає семантичного зрушення та формує нове значення лексеми *айкідо*.

Загалом, суспільно-політичні неосемантизми можна диференціювати за галузями функціонування: неолексеми офіційного політичного дискурсу та дискурсу масмедіа [Костюк]. Усі вони є семантично і стилістично неоднорідними. Водночас, серед лексем обох підгруп виділяють стилістично нейтральні неосемантизми, що сформувались для ідентифікації нових понять та являють собою стилістично марковані спеціалізовані назви: *блогерна революція* – антиурядові виступи в межах інтернет-ресурсів; *інформаційна гігієна* – мінімізація деструктивного впливу інформації на здоров'я людини; *мережеве суспільство* – ключову роль в розвитку якого відіграють соціальні мережі тощо [Словник української мови ...].

Найбільш динамічною групою лексем у сучасній українській мові, хоча меншою за кількісним вираженням семантичних змін, є та,

що детермінує економічні та соціальні процеси. Більшість лексем даної категорії запозичені шляхом калькування, здебільшого, з англійської: *брудні гроші, холодний дзвінок, теплий дзвінок, відмивання грошей, ідеальний шторм, вікно можливостей, інвестиційний клімат* тощо. Такого плану запозичення спроможні активізувати дериваційні процеси в українській мові, сприяючи формуванню нових синонімічних лексем. З-поміж неосемантизмів даної категорії присутні як індивідуально-авторські (контекстуально обмежені), так і широковживані (контекстуально необмежені) [Стишов].

У англійській мові класифікація неологізмів, репрезентована в лінгвістичному словнику *The Oxford Companion to the English Language*, базується на засобах створення нових слів і позначень. Класифікація передбачає 9 типів неологізмів, такі як з'єднання, деривація, ковзаюче значення, конверсія, аббревіація, усичення слів, змішування, запозичення, створення кореня зі звуків.

Неологізми у лексиці англійської мови, що сформувались під впливом суспільно-політичних процесів на сучасному етапі розвитку представлені вже усталеними в останні роки словами та виразами:

- «*Brexit*» – Брекзит (вихід Великобританії з Європейського союзу);
- «*Dog-whistle politics*» – політика «собачого свистка» (обмін повідомленнями політичної спрямованості з використанням системи кодів і шифрів);
- «*Carbon sink*» – здатність природного середовища поглинати вуглекислий газ з атмосфери тощо.

Активні процеси семантичних змін відбуваються, також, під впливом соціальної сфери та суспільства: «*To tweet*» – викласти пост у соціальній мережі «Твіттер»; «*Frenemy*» – дружні відносини, попри неприязнь чи суперництво; «*Child-free*» – люди, які вирішили не мати дітей; «*Peoplekind*» – гендерно нейтральна альтернатива до слова «людство».

Прикладами семантичних змін англійської лексики під впливом суспільно-політичних

процесів можуть слугувати, також, лексеми: *bedroom tax* – зменшення розміру житлової субсидії, якщо житло має більше спалень, ніж необхідно для кількості осіб у домогосподарстві; *Eurogeddon* – потенційний катастрофічний фінансовий крах в Єврозоні; *squeezed middle* – частина суспільства, яка вважається особливо постраждалою від інфляції, заморожування заробітної плати та скорочення державних видатків; *оссиру* – міжнародний рух, що протестує проти економічної несправедливості, займаючи будівлі або громадські місця і залишаючись там протягом тривалого часу.

Результати й висновки. Як свідчить проведене дослідження, семантична деривація суспільно-політичної лексики володіє доволі високою продуктивністю в даний час. Семантичні зміни під впливом соціально-економічної динаміки теж мають місце в українській та англійській лексиці, проте у значно меншому вираженні. Це зумовлено активною геополітичною динамікою останніх років та відповідними суспільними змінами.

Більшість розглянутих у дослідженні неолексем володіють виразним емоційно-оцінним забарвленням та сформовані за допомогою метафоричного перенесення. Як правило, вони спрямовані на увиразнення окремих аспектів уже відомої дефініції, значно рідше – детермінують нове поняття. У межах сучасного медіадискурсу неолексеми позиціонуються дієвим засобом створення експресивності, репрезентації реакції соціуму на певні суспільно-політичні чи соціально-економічні проблеми.

Сучасні неосемантизми в українській та англійській мовах відображають тенденції націоналізації лексики та одночасної її інтернаціоналізації. Окрім того, вони характеризуються рисами інтелектуалізації та лібералізації лексичного розвитку. Подальші дослідження неосемантизмів дозволять простежити динаміку розвитку сучасних мовних формацій та ідентифікувати актуальні механізми переструктурування смислів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Деменчук О. В. *Типологія моделей семантичної деривації лексики. Семантична деривація лексики в типологічному висвітленні: колективна монографія*. Т.1. Рівне : РДГУ, 2018. 212 с.
2. Колоїз Ж. В. Семантичні неологізми як результат семантичної деривації. *Актуальні проблеми філології і методики викладання мов : зб. наук. праць*. Кривий Ріг, 2004. С. 52–60.

3. Клименко Н. Ф., Карпіловська Є. А., Кислюк Л. П. *Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі : монографія*. Київ : Вид. Дім Дмитра Бурого, 2008. 336 с.
4. Кондратенко Н. В. Неологізми в сучасному українському політичному дискурсі: семантико-словотвірний аспект. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки. Кам'янець-Подільський*. 2014. Вип. 37. С. 151–156.
5. Степаненко М. І. *Політичне сьогодення української мови: актуальний перефразистикон*. Харків : Видавець Іванеченко І. С., 2017. 616 с.
6. Степаненко М. І. *Динаміка українського політичного лексикону: 2018–2019 рр.* Полтава : ПП «Астроя», 2020. 408 с.
7. Костюк Ю. М. Суспільно-політичний неолексикон української інтернет-комунікації у формально-семантичному та соціонормативному аспектах : дис. ... наук. ступеня д-ра філософії : 035. Тернопіль, 2021. 251 с.
8. Стишов О. А. Нова суспільно-політична лексика і термінологія в сучасній українській мові. *Лінгвістичні дослідження*. Харків, 2019. Вип. 50. С. 258–268.
9. Навальна М. І. Функціонально-стильова динаміка лексики в українській періодиці початку ХХІ ст. : автореф. дис.... докт. філол. наук : 10.02.01. Київ : НАН України, Ін-т укр. мови, 2012. 34 с.
10. Шевченко Л. І., Сизонов Д. Ю. Нові слова як маркери часу: медійна лексикографія сьогодні і в перспективі. *Записки з українського мовознавства*. Одеса, 2019. Вип. 26. Т. 1. С. 11–19.
11. Asri W. K., Rhamadanty W. A. U., Burhamzah M., Alamsyah A. Analyzing semantic shifts in English and German by exploring historical influences and societal dynamics. *Studies in English Language and Education*. 2024. №11(2). 1085–1100. <https://jurnal.usk.ac.id/SiELE/article/view/37460>
12. *Словник української мови у 20 томах*. URL: <https://slovnnyk.me/dict/newsum>.
13. *The Oxford Companion to the English Language (2 ed.)*. Oxford University Press, 2018. DOI:10.1093/acref/9780199661282.001.0001
14. Гайдачук С. Війна в Україні – це компас для світу. Як наша перемога може вплинути на подальший розвиток цивілізації? Українська правда. 24 серпня, 2023. <https://blogs.pravda.com.ua/authors/gajdajchuk/64e723fc9384d/>
15. Пекар В. Нинішня війна – це й битва за право давати явищам наші імена. Укрінформ. 16 квітня, 2022. <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3459228-ninisna-vijna-ce-j-bitva-za-pravo-davati-avisam-nasi-imena.html>

REFERENCES

1. Demenchuk, O. V. (2018). *Typolohiia modelei semantychnoi deryvatsii leksyky. Semantychna deryvatsiia leksyky v typolohichnomu vysvitleni: kolektyvna monohrafiia [Typology of models of semantic derivation of vocabulary. Lexical semantic derivation in typological perspective: collective work]*. T.1. Rivne: Rivnenskyi derzhavnyi humanitarnyi universytet [in Ukrainian].
2. Koloiz Zh. V. (2004). Semantychni neolohizmy yak rezultat semantychnoi deryvatsii [Semantic neologisms as a result of semantic derivation]. *Aktualni problemy filolohii i metodyky vykladannia mov: zb. nauk. prats. Kryvyi Rih*, 52-60 [in Ukrainian].
3. Klymenko, N. F., Karpilovska, Ye. A., & Kysliuk, L. P. (2008). *Dynamichni protsesy v suchasnomu ukrainskomu leksykoni: monohrafiia [Dynamic processes in the modern Ukrainian lexicon]*. Kyiv: Vyd. Dim Dmytra Buraho [in Ukrainian].
4. Kondratenko, N. V. (2014). Neolohizmy v suchasnomu ukrainskomu politychnomu dyskursi: semantiko-slovotvirnyi aspekt [Neologisms in modern Ukrainian political discourse: semantic and word-forming aspect]. *Naukovi pratsi Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohienka. Filolohichni nauky*, 37, 151–156 [in Ukrainian].
5. Stepanenko, M. I. (2017). *Politychne sohodennia ukrainskoi movy: aktualnyi perefrastykon [The political present of the Ukrainian language: a topical perephrastikon]*. Kharkiv : Vydavets Ivanechenko I.S. [in Ukrainian].
6. Stepanenko, M. I. (2020). *Dynamika ukrainskoho politychnoho leksykonu: 2018–2019 rr. [Dynamics of the Ukrainian political lexicon: 2018–2019]*. Poltava : PP «Astraia». [in Ukrainian].
7. Kostiuk, Yu. M. (2021). *Suspilno-politychnyi neoleksykon ukrainskoi internet-komunikatsii u formalnosemantychnomu ta sotsionormatyvnomu aspektakh: dys. ... nauk. stupenia d-ra filosofii: 035. [New Socio-Political Vocabulary in Ukrainian Internet Communication: Formal, Semantic, and Socio-Normative Aspects: qualifying research work]*. Ternopil [in Ukrainian].
8. Styshov, O. A. (2019). Nova suspilno-politychna leksyka i terminolohiia v suchasni ukrainskii movi [New socio-political vocabulary and terminology in the modern Ukrainian language]. *Linhvistychni doslidzhennia*, 50, 258–268 [in Ukrainian].
9. Navalna, M. I. (2012). *Funktsionalno-stylova dynamika leksyky v ukrainskii periodytsi pochatku ХХІ st.: avtoref. dys.... dokt. filol. nauk: 10.02.01. [Functional and stylistic dynamics of vocabulary in Ukrainian periodicals of the beginning of the XXI century]*. Kyiv: NAN Ukrainy, In-t ukr. movy [in Ukrainian].

10. Shevchenko, L. I., & Syzonov, D. Yu. (2019). Novi slova yak markery chasu: mediina leksykohrafiia sohodni i v perspektyvi [New words as markers of time: media lexicography today and in the future]. *Zapysky z ukrainskoho movoznavstva*, 26 (1), 11–19 [in Ukrainian].
11. Asri, W. K., Rhamadanty, W. A. U., Burhamzah, M., & Alamsyah, A. (2024). Analyzing semantic shifts in English and German by exploring historical influences and societal dynamics. *Studies in English Language and Education*, 11(2), 1085–1100. <https://jurnal.usk.ac.id/SiELE/article/view/37460>
12. *Slovník ukraïnskoi movy u 20 tomakh* [Dictionary of the Ukrainian language in 20 volumes]. URL: <https://slovník.me/dict/newsum> [in Ukrainian].
13. *The Oxford Companion to the English Language* (2 ed.). Oxford University Press, 2018. DOI:10.1093/acref/9780199661282.001.0001
14. Haidachuk S. (2023). Viina v Ukraini – tse kompas dlia svitu. Yak nasha peremoha mozhe vplynuty na podalshyi rozvytok tsyvilizatsii? [The war in Ukraine is a compass for the world. How can our victory affect the further development of civilization?]. *Ukrainian truth – Ukrainska pravda*. <https://blogs.pravda.com.ua/authors/gajdajchuk/64e723fc9384d/>
15. Pekar V. (2022). Nynishnia viina – tse y bytva za pravo davaty yavyscham nashi imena [The current war is also a battle for the right to give our names to phenomena]. *Ukrinform – Ukrinform*. <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3459228-ninisna-vijna-ce-j-bitva-za-pravo-davati-avisam-nasi-imena.html>

O. S. POLISHCHUK

*Ph.D. in Linguistics, Associate Professor at the Special Language Training Department,
Military Institute of Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine
E-mail: oleksandr_polishchuk@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0001-9306-617X>*

T. R. STRUTYNSKA

*Senior Lecturer at the Foreign Languages Department,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk, Ukraine
E-mail: t.r.strutynska@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-8045-4886>*

I. G. BATENOVA

*Lecturer at the Department of Theoretical and Application Education,
Kyiv Professional College of Tourism and Hotel Business, Kyiv, Ukraine
E-mail: batenevairina@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0007-1751-0065>*

SEMANTIC CHANGES IN UKRAINIAN AND ENGLISH LEXICONS UNDER THE INFLUENCE OF SOCIO-POLITICAL PROCESSES

The study focuses on the problem of semantic changes in the language that pass against the background of socio-political dynamics. The main field of emergence of new tokens, the realization of their expressive potential and content load is the public discourse. It contributes to the dynamics of functional purpose at the current stage of development of language formations. The purpose of the article is an extended analysis of semantic dynamics in Ukrainian and English vocabulary under the influence of socio-political processes. The study found that the phenomenon of semantic derivation is one of the key evolutionary factors of language. The types of public discourse that influence the semantics of vocabulary are considered: political, media, economic. It has been found that semantic derivation is a multi-level complex process of forming new meanings, characterized by the concomitant dynamics of the semantic structure of the word. It is established that semantic changes under the influence of socio-political dynamics are formed by the influence of extra-linguistic and intra-language factors. The phenomenon of semantic innovations in the aspect of influence on the general lexical-semantic system of language, promotion of its openness and dynamism is considered. It is established that semantic changes are positioned by peculiar markers of the day, while some of them exist for a short time, disappearing in the future or integrating with a passive vocabulary. It is substantiated that non-secantisms can have contextual dependence or

be widely used. The study conducted an extended semantic-stylistic analysis of fixed semantic innovations, their stratification was carried out, the mechanisms of their origin and specific functioning in Ukrainian and English vocabulary were substantiated. The results of the study have practical value in the context of the conclusion of vocabulary, clarification of the criteria of semantic-stylistic analysis of the studied, further detailing of the channels of distribution and functioning of semantic innovations.

Key words: semantic changes, semantic derivation, vocabulary, semantic innovations, socio-political dynamics, public discourse, non-secantism.

РОМАНСЬКІ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

УДК 821.133.1-2Дебру(493)

DOI <https://doi.org/10.52726/as.humanities/2025.1.9>

Н. ПОДКОВИРОФФ

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри іноземних мов професійного спрямування,

докторант кафедри зарубіжної літератури,

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, м. Одеса, Україна

Електронна пошта: nanouchka.ts.podkovyroff@gmail.com

<http://orcid.org/0000-0001-6165-4436>

МОНТАЖ ЯК КОМУНІКАТИВНА СТРАТЕГІЯ У П'ЄСАХ ТЬЄРРІ ДЕБРУ

У статті досліджуються монтаж як комунікативна стратегія у п'єсах Тьєррі Дебру «Книжконюх», «Дарвін». Монтаж – це не просто технічне оформлення твору в єдине ціле, це специфічний спосіб організації культурного буття, який взяла драматургія й користується ним у найрізноманітніших художніх цілях.

Монтаж – це мовна специфіка образності, монтаж одночасно керує часом, простором і рухом, створюючи ілюзію реальності, яка потрібна художнику для вираження своїх ідей. Комунікативна стратегія монтажу розкривається в п'єсах в неоднозначності як формальній, так і змістовій. Зміна часів і просторів, пошуки персонажів відтворюють суть організації часу і руху через вибір до свободи/несвободи.

Комунікативна стратегія монтажу забезпечує авторові посередництвом створених образів гру з часом, рухом, що допомагає поєднувати різні хронотопи та часові виміри. У монтажній композиції обох п'єс розмиваються межі між різними світами і часами, між життям і смертю, що характерно для метамодерної структури драми. Культурологічний контекст добре відчутний у п'єсах, він поєднується з науковим та філософським дискурсом XXI століття. Метамодерна структура п'єс забезпечує діалог з театральною традицією, у п'єсах відчутний вплив драми абсурду та брехтівської традиції, відголоски бульварного театру та виписування осучасненого міфу, але одночасно це й лабораторія, де в умовах експерименту відбувається безперервний пошук, кожна п'єса – це можливість по-новому почати все з початку. Рух від хаосу до порядку і навпаки, гра з часопростором завдяки монтажу як комунікативній стратегії надають п'єсам фрагментарності та цілості одночасно, що одночасно стимулює й ускладнює роботу читача/глядача.

Кілька рівноправних і незалежних одна від одної ліній дії Дебру зумів поєднати, зробивши сюжети своїх п'єс внутрішньо єдиними, монолітними та цілісними. Побудовані вони на глибоко продуманих, багатозначних зіставленнях персонажів, подій, сценічних епізодів, реплік за монтажним принципом. Ці зіставлення дуже різнопланові й зроблені як за подібністю, так і за контрастом. Будучи власне монтажем на композиційному рівні, вони створюють у читача й глядача відчуття єдності твору.

Комунікативна стратегія монтажу створює в п'єсах Тьєррі Дебру зовнішню напруженість шляхом «рваної» побудови сюжету, шляхом подолання органічності сценічного світу, його підриву. По-новаторськи насичуючи свою драматургію рухом думки, сюжетно вагомих інтелектуальним діалогом і соціально вагомих аналітичних сюжетом, драматург підриває замкненість сценічної дії та створює драму, побудовану на монтажі контрастних компонентів тексту й на оголенні умовності театральної дії.

Ключові слова: комунікативна стратегія, монтаж, сучасна французька драматургія, метадрама, деконструкція історії.

Вступ. Тьєррі Дебру – відомий бельгійський франкомовний драматург, актор, сценарист, театральний режисер, автор понад 15 п'єс, які майже одразу поставлені в театрі, з 2020 року відомий і українським читачам та глядачам. Іван Рябчий здійснив переклад п'єс Тьєррі Дебру «Книжконюх», «Дарвін», які цього ж таки року були надруковані видавництвом Анетти Антоненко за підтримки Українського культурного центру.

Драматичний текст є досить неоднозначним, оскільки п'єса є постійним балансуванням текстувальної та візуальної складової. Це ускладнює вибір підходів при його аналізі. З одного боку потужним є рух у напрямку взаємопроникнення всіх видів мистецтва, з іншого, театр завойовує собі право на самостійне існування, і драматургія з одного з родів літератури перетворюється на окремий вид мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Питання монтажу у драматургії розглядалося у праці Петера Сонді «Теорія сучасної драми» [Сонді : 2015]. Комунікативну стратегію монтажу в українській літературі кінця XIX- початку XX століття аналізувала Л. Синявська. Є. Васильєв розглядав техніку монтажу щодо жанрових трансформацій сучасної драми. Н. Малютіна проаналізувала специфіку монтажу як прийому організації тексту одноактної драми.

У XX ст. після сплеску формальних експериментів та акценту та візуальну складову, п'єса розглядається, перш за все, як матеріал для постановки, а не для читання, однак у драматургії XX ст. спостерігається повернення до текстуальної складової з потужною реорганізацією структури драматичної дії, за рахунок перегляду понять інтрига, персонаж, простір та час [Nussac : 1990]. Головним стає динамізм напруги оповіді, а це є текстовою, а не театральною характеристикою.

У час розквіту засобів масового тиражування драма перебуває на маргінесі сучасного медіа простору [Новітня : 2003 : с. 7]. У Франції, де театр завоював роль одного з найвагоміших соціокультурних інститутів та чинників у збереженні та розвитку національної ідентичності [Корнієнко : 2006 : с. 11], ці пошуки здебільшого набувають індивідуального характеру, тому критикам годі намагатись виділити школи та мистецькі угруповання. Театр, користуючись статусом, якого йому надає неповторюваність навіть суто з технічного боку, залишається об'єктом мистецького експерименту заради оновлення художньої культури. [Confortès : 2000].

Мета статті – аналіз п'єс Тьєррі Дебру «Книжконюх» та «Дарвін» як метамодерних драм з монтажною композицією. Творчість Тьєррі Дебру не була предметом окремого дослідження, перекладені українською мовою п'єси також не досліджувалися, що надає нашій роботі новизни та актуальності.

Основними особливостями п'єс «Дарвін» та «Книжконюх» можна вважати тему часу і руху, свободи та вибору, які вводяться комунікативною стратегією монтажу, що більш властиво кінематографу. У «Словнику театрознавчих термінів і понять» подано наступне визначення терміну монтаж: «Монтаж – це

добір і з'єднання окремих частин фільму, літературного або музичного твору тощо в одне художнє та змістове ціле» [Словник: 2021].

Отже, можна підсумувати, що монтаж – це творчий та технічний процес, який дозволяє з'єднати окремі фрагменти в композиційно цілісний твір.

Поняття «монтаж» багатозначне та відображає різні види діяльності. Монтаж – це не просто технічна збірка твору в єдине ціле, це специфічний спосіб організації культурного буття, який взяла на використання драматургія користується ним у найрізноманітніших художніх цілях.

Монтаж – це мовна специфіка образності. Монтаж керує часом, простором і рухом, створюючи у творі ту ілюзію реальності, яка потрібна художнику для вираження своїх ідей. Кращі майстри кіно приділяли велику увагу творчому процесу монтажу, вивченню його можливостей. Комунікативна стратегія монтажу розкривається в неоднозначності, як формальній, так і змістовій. Зміна часів і просторів, пошуки персонажів відтворюють суть організації часу та руху через вибір до свободи/несвободи.

Рух у п'єсі «Дарвін» здійснюється за двома типами: ламінарний (по колу, паралельний) потік і турбулентний (безладний, хаотичний). Ці поняття можна було б не вводити, якби в п'єсі не йшлося про ентропію, про зміну цих видів руху, про закони біологічні та фізичні, якби ці закони не визначали як філософське, так і звичайне мислення; якби закони і поняття, настільки далекі від розуміння звичайної людини, не ставили під сумнів істину; якби впорядкований світ не перетворився на хаос і не змусив нас засумніватися в істинності людського буття, людських почуттів. Можна сказати, що науковий дискурс, що вводиться в текст п'єси, переноситься в площину естетики, змінюючи в такий спосіб ритм п'єси. Саме комунікативна тактика переходу від лінійного до хаотичного руху змінює темп, урізноманітнює ритм дії драми і вистави.

У зазначених п'єсах Тьєррі Дебру потоки думок, образів, інтриг, часу і простору рухаються за законами природи: складними траєкторіями, змішуючись і обмінюючись енергією. Інтенсивність обміну, прискорення чи уповільнення руху в п'єсі стають образом,

філософією і підсилюють внутрішню драматичну енергію. Завдяки комунікативній стратегії монтажу залучаються наукові поняття та визначення у художню площину на знаковому рівні. Енергія руху вже міститься в назвах, які стають знаками. Назва «Книжконюх» може бути алюзією на «Парфуми» П. Зюскінда, тут є точки перетину на змістовому і тематичному рівні: «Коріння п'єси «Книжконюх» – саме тут, у цьому запахові, пов'язаному зі спогадами про дитинство» [Дебру : 2020].

П'єсу «Дарвін» можна вважати алюзією на «Зраду Анштайна» Е. Е. Шмітта, «Аркадію» Т. Стоппарда, адже в цих п'єсах автори вводять науковий дискурс у художній твір. Основне завдання монтажу – зв'язно й послідовно викласти тему, сюжет, дію, вчинок. Монтаж робить текст більш подібним не на суму його складових, а на результат множення, що спричиняє народження образу. Таке виникнення образу створює абсолютно нові контакти з глядачем. У творчий процес залучаються його емоції та розум, адже глядач не тільки бачить зображені елементи твору, він, як і автор, переживає динамічний процес виникнення та створення образу.

Комунікативна стратегія монтажу забезпечує авторові за посередництва створених образів гру з часом, рухом, що допомагає поєднувати різні хронотопи та часові виміри. У монтажній композиції обох п'єс розмиваються межі між різними світами і часами, між життям і смертю, що характерно для метамодерної структури драми. Культурологічний контекст добре відчутний у п'єсах, він поєднується з науковим та філософським дискурсом ХХІ століття. Метамодерна структура п'єс забезпечує діалог з театральною традицією, у п'єсах прочитується вплив драми абсурду та брехтівської традиції, чується відголоски бульварного театру та прагнення виписування осучасненого міфу, але одночасно це й лабораторія, де в умовах експерименту відбувається безперервний пошук, кожна п'єса – це можливість по-новому почати все з початку. Рух від хаосу до порядку і навпаки, гра з часопростором надають п'єсам насиченості, що одночасно стимулює й ускладнює роботу читача/глядача.

Завдяки комунікативній стратегії монтажу у п'єсі «Книжконюх» автор вдається до тексто-

вої гри з часом – від минулого до сьогодення, від життя до смерті, не вдаючись до подорожі у часі чи до образу магічного чарівника, а завдяки залученню читача до оповіді через розлогу ремарку на початку тексту. Тато і син спілкуються у теперішньому та потойбічному світі, грань між якими нечітка та химерна, та й спілкування ніби наперед визначене:

«Ми часто говорили про смерть. Тато сміявся і жартував, що того дня, коли смерть прийде, він спробує подати мені знак, перш ніж піднятися до зірок. «Смикну тебе за ногу», – так казав він. Одного нещасливого дня тато згас – і я взяв великий білий аркуш та розрізав його на десятки маленьких клаптів. Зосередився на кілька секунд – і підняв голову. І саме тієї миті помітив, що один із папірців приклеївся до чола. Папірець упав. Я тремтячими руками розгорнув його і прочитав саме те слово, на яке чекав: «ТАК!»

Це «так» син сприймає як знак від тата, «переморгування двох закоханих у фантастичну літературу чоловіків. «Книжконюх» – це наше переморгування, яке триває й досі». Монтажене порушення лінійності представляє інше співвідношення епізодів. Унаслідок цього співвідношення відбувається переакцентування, перерозподіл смислових валентностей (відтінення, збільшення, відсилання до інших художніх творів) тексту. Співрозташування сцен як кадрів породжує інше значення, смисл якого не дорівнює сумі смислів, що містяться в окремих кадрах. Розсіянність кадрів не порушує зв'язності тексту завдяки з'єднуванню просторово суміжних епізодів. Монтаж робить рух і час у п'єсі не просто особливістю поезії, а темою, образом, художнім матеріалом. У тексті з парадоксальним жанром – фантастичний твір з конкретно означеним місцем дії – книгарня, поєднуються елементи натуралізму й абсурду, містика та іронія. П'єса репрезентує замкнений простір, однак у цьому закритому просторі постійно відбувається рух, що долає часові межі та розуміння конкретного часу персонажами: Тео, Віктором, Авою.

Поряд із цими персонажами постає ще один символічний образ – Книги, яка фрагментарно втручається в життя персонажів та фактично визначає їхню долю:

«Уявіть книжку з геть порожніми білими сторінками, та щойно ви її розгортаєте – на папері постають слова і речення, які стосуються безпосередньо вас, ви читаєте на цих сторінках про своє життя, однак не лише про минуле – і про майбутнє також, і якщо матимете необережність дочитати її до кінця, то постанете перед лицем власної смерті. І не дивіться на мене так. Я не божевільний. Усе, що я там прочитав, усе, що пам'ятаю, – збулося. Ще до того, як ви постали на порозі, я знав, що побачу вас. Ви – частина моєї історії. Так там написано».

Отже, можемо припустити, що Книга забезпечує перехід між світами, визначає хід життя, рух життя персонажів, певно, цим пояснюється фантастичний характер п'єси. Книга як образ і персонаж винесена у назву, визначає характер стосунків та взаємовідносин усіх персонажів, пов'язує їх ламінарним зв'язком. Так, у назві «Книжконюх» важливе не пряме або переносне значення слова, а гра між ними, цими значеннями, і з контекстом. У такий спосіб визначення книги як форми фіксації подій буття людини трансформується. Життя у закутку великої книгарні, з її минулим і сьогоденням пишеться персонажами, які (є чи були?) у цій книгарні. Спостерігаємо варіативність трактування сенсу:

«Чи існує тісний зв'язок між змістом книжки та її духом? «Ні!» – буде категорична відповідь тих, кого лякає туманна царина уяви. Або – «Авжеж!» – радісно ствердять інші, і серед них буду я».

«Книжконюх» – це фантастичний твір – а мій тато найбільше любив саме таку літературу. Тут на кожній сторінці також є «тато». Такий незграбний у своїх сплесках ніжності – однак, завдяки пахощам книжок, я можу дотягнутись до нього і зрозуміти».

Отже, маємо авторське визначення – фантастичний твір, що налаштовує при прочитанні назви та такий початковий ремарці на певний скепсис та іронію з одного боку, а з іншого – на таємничість та вигадку. Однак секрет книги, що схована під склом, що в ній білі сторінки, на яких нічого не написано, тому торкатися її не слід:

«Уявіть книжку з геть порожніми білими сторінками, та щойно ви її розгортаєте – на папері постають слова і речення, які стосуються безпосередньо вас, ви читаєте на цих сторінках

про своє життя, однак не лише про минуле – і про майбутнє також, і якщо матимете необережність дочитати її до кінця, то постанете перед лицем власної смерті. І не дивіться на мене так. Я не божевільний. Усе, що я там прочитав, усе, що пам'ятаю, – збулося. Ще до того, як ви постали на порозі, я знав, що побачу вас. Ви – частина моєї історії. Так там написано».

Звідси, текст книги – це життя людини, яка його творить тут і зараз, це рух у часі, від життя до смерті, може бути й навпаки (історія Віктора), де твоє життя постає як частина життя іншого. У цьому епізоді комунікативна стратегія монтажу вводиться завдяки прийому гри, іронії, скепсису. Іронічний дискурс п'єси може помилково переконати читача в тому, що основний персонаж – цинік, збоченець, як каже Віктор про свого батька, чи сам Тео називає себе «здитинілим старцем або – ще гірше – маніяком», однак поспішати з висновками не варто.

Створення життя з чистої сторінки для Тео стає у творі «Книжконюх» свого роду його деконструкцією, адже автор у такий спосіб влаштовує для читачів і глядачів демонстративну деконструкцію, яка є структурним і смислотвірним принципом оповіді. Тео намагаються відтворити події попереднього минулого життя, запрошуючи через оголошення дівчат до книгарні, однією з яких й є Ава, яка має власну історію життя, власні стосунки з книгами, тому книгу з чистими аркушами вона пише за власним сценарієм, а не за бажанням Тео:

«Коли я була маленькою, то, заходячи до бібліотеки, знала, що напевно є така книжка, яка на мене чекає. І справді, якась така знаходилася! Обирати її мала не я. Вона обирала мене сама задовго до моєї появи. Вона чекала на мене – і мала подати мені якийсь знак. Тож я блукала вздовж полиць, не торкаючись їх, – і зненацька мій погляд прикипав саме до неї, до тієї книжки!».

Отже, Ава дає власну інтерпретацію, створює текст своєї історії взаємовідносин з книжками. Вона звинувачує Тео в тому, що він вигадує історію для неї, для її життя, з чим старий категорично не погоджується:

«Аво, я вас не вигадував. Ви вигулькнули, мов гостя, на яку ніхто не чекав! Що б там не думав Віктор, але його смерть не залишила

мене байдужим. Багато днів я сидів серед книжок, шукаючи в собі сили завершити те, що він почав. Я мав намір усе знищити і зникнути остаточно. Та мені бракувало сміливості. Тоді я вирішив, що ця книга мені допоможе. Я відчинив вітрину і взявся читати. Таке враження, що з тієї миті минула вічність. Відтоді повторюється одне й те ж: я намагаюсь дати лад своєму життю. Тобто... Наймаю таємничу дівчину, яка має допомагати мені... Посвячую її в тайни ароматів... Віктор закохується у неї... А потім вона зникає...».

Тему оманливої незалежної від волі Тео появи нової дівчини у книгарні автор вводить шляхом деконструкції життя «перевертня»: син Тео – Віктор – заради любові та уваги батька підпалює себе у книгарні, батько рятує книги, а син помирає.

Як бачимо, Тьєррі Дебру завдяки комунікативній стратегії монтажу виступає деконструктивістом історій персонажів, демонструє весь ланцюжок заміщення та його викриття, роблячи глядача співучасником своєї роботи.

У першій сцені вистави події були представлені у своїй об'єктивній правді, як їх бачать глядачі та читачі, а далі процес авторської деконструкції структурно виглядає так: буття (десь на узбережжі Північного моря в місті-фантомі живе старий чоловік, який має в своєму будинку найбільшу у світі бібліотеку – «Дивовижний лабіринт, де із шедеврами сусідують грошові історійки для дурних дівчисьок», в якій він відшукує книжки на нюх) – історія (псевдоістина, Тео втрачає нюх, тому шукає помічницю, яка б могла повторити його дар, Ава любить книжки, вона переконана, що ті чекають на неї: «Обирати її мала не я. Вона обирала мене сама задовго до моєї появи», – каже вона про книжку, тобто монтаж різних сцен, для пошуку істини,) – деконструкція (Тео визнає смерть Віктора через його надмірну любов до книжок – розсіювання, розвінчання) – істина (Ава покидає книгарню непомітно для Тео, він залишається сам зі своїм скарбом – книгами, жертвою яких він став).

Завдяки комунікативній стратегії монтажу відновлюється первісна версія буття. Отже, за фантастичним визначенням жанру приховується страшна історія життя сім'ї, де відсутні любов та взаєморозуміння, але автор трагічне не нагнітає, а знімає напругу іронічним фіна-

лом, адже Ава непомітно залишає книгарню, так і не дозволивши Тео дописати історію її життя у книзі з білими сторінками. У фінальному епізоді комунікативна стратегія монтажу вводиться завдяки прийому гри, іронії, скепсису, надає твору колажної структури, бо текст не поділено ні на акти, ні на сцени, а просто пронумеровано, виділено 7 яв. Відкритий фінал п'єси залишає читачам/глядачам місце для свободи та адаптації смислу, експерименту та домислу. У п'єсі «Книжконюх» монтажний план, фраза і навіть епізод – це частина цілого, яке добудовується у свідомості читача або глядача. Але частина при цьому несе достатньо інформації, необхідної для добудування цілого. Саме закон *Post pro Toto* (частина замість цілого), що є проявом комунікативної стратегії монтажу, дає можливість створити образ, а не відтворювати його просто як факт або послідовність подій.

Друга п'єса Тьєррі Дебру «Дарвін» торкається проблем пізнання, пошуку істини. Комунікативна стратегія монтажу проявляється в подоланні ототожнення сюжету з подієвою канвою. Вагомою є думка про розчленованість єдиного потоку дії, завершеність у собі епізодів, сцен, а також особливий порядок їх слідування, коли попередня сцена не зумовлює наступну, кожна є незалежною, і головне, що лінійний розвиток подій поступається місцем монтажу.

Сюжет п'єси «Дарвін» побудовано на складних комплексах несприятливих для кожного персонажу ситуацій, так що події стосуються різних аспектів життя людей. Сюжет, позбавлений замкнутого подієвого вузла, не стає ескізним й фрагментарним.

Дія п'єси відбувається у невеличкому провінційному містечку в США, в сім'ї Саллі, батько і чоловік якої є вченими, які досліджують питання еволюції та походження людини:

«413: Авжеж! Бо інакше наші думки були б рівноважні, і ми максимально наблизилися б до небуття. Життя ж виникає з вічного протиріччя двох протилежних сил. Візьміть, до прикладу, двох клоунів. Якщо вони схожі, то ми нудьгуємо, а не сміємося – адже саме несхожість породжує сміх!» Турбулентність і хаотичність руху пояснюється життєвими протиріччями, які спричиняють кризову ситуацію».

«Кризова ситуація» в сім'ї виникає через хворобу батька, втрату роботи Саллі, непоро-

зуміння між сестрами, дружиною та чоловіком. «Кризова ситуація» в п'єсі постає як світ хаосу і помітного безладу, як турбулентний рух: батько падає зі сходів і лежить непритомним в лікарні, Саллі дізнається про вагітність сестри Люсі, а батьком дитини є її чоловік Ентоні. Люсі розповідає Ентоні про вагітність, але цей порив один до одного він пояснює природнім потягом та потребами:

«Сильніша за нас природа, що чхати хотіла на мораль. Єдина мета цієї «природи» – будь-якою ціною штовхати нас до розмноження, правда? Хіба ми не сумісні? Хіба не це збило нас? У чому річ – запахи, флюїди?».

Всі ці події представлені як непов'язані, хаотичні та беззмістовні, ненависть і любов переплітаються і доповнюють одне одного. Любовні перипетії в п'єсі представлені або з гумором (у випадку з Ентоні), або драмою мовчання (Люсі, Саллі), але при цьому всі вони виконують функцію художнього вираження філософської ідеї «світ як хаос, безлад».

Ідея світу як хаосу постає в тексті неодноразово, про постання світу з хаосу говорить Ентоні, він досліджує коливання як спосіб появи всього сущого з хаосу, питанням людської еволюції займався Дарвін та 413, з дарвіністського погляду викладає в школі біологію Саллі, тому питання 412 є закономірним:

«Ви підтримуєте хаос!? Хотите сказати, що природою можна виправдати все? Навіть найстрашніший злочин? 413: Людина – це хвора на шизофренію тварина. Вона кориться двом основним законам: закону поривань і закону начальників. Заперечувати це – лицемірство. 412: А погоджуватися з таким поглядом – варварство!»

Детермінізм людської поведінки Тьєррі Дебру пояснює законами фізіології, еволюції, які людина перебороти не в змозі. Одночасне перебування персонажів в реальності та ірреальності, кожен із яких живе своєю долею, почуттями та думками, що стосуються лише його, створюють своєрідний художній ефект. Висловлювання дійових осіб, які інколи здаються випадковими, розкиданими хаотично й безладно, багатозначно зіставляються одне з одним.

При цьому внутрішній стан різних персонажів п'єси в кожному окремий момент має єдиний

емоціональний смисл. Ті чи інші сцени забарвлюються певним настроєм, який створюється схожими переживаннями декількох героїв, подробицями, звуками тощо.

У п'єсі представлена сучасна наука в різних галузях: культурологічній (Люсі, 413), природничій (413, Саллі, Ентоні), юридичній (Сьюзен). З наукового погляду кардинальні методологічні установки детермінізму і логоцентризму як передумов, умов Істини піддаються сумніву чи заперечуються.

Імпульсивність та слідування законам природи, завдяки комунікативній стратегії монтажу, стають «конем у кишені» життя в хаосі. В одну мить концепція Ентоні стає завдяки одній фразі цікавою Стівенсону і дає йому можливість заробітку:

«Застосовуючи молитву, медитацію, наркотики чи ще щось. У цьому контексті збіги – ідеться не про поодинокі банальні збіги, а дійсно тривожні, які часто повторюються, і я називаю таке явище каскадом збігів... Ми ніби на мить перемикаємося на чужий нам часопростір, приєднуємося до своєрідного всесвітнього психічного поля.

СТІВЕН: Всесвітнє психічне поле... цікаво».

Як бачимо, для Стівена, як представника релігії, ідея Ентоні про всесвітнє психічне поле здається потрібною для підтвердження власних поглядів. У XX столітті світ постає перед когнітивною свідомістю як хаос, і ця «нова ситуація» людства завдяки монтажній композиції стає об'єктом розуміння героїв п'єси. Констатується масштабність завдання:

«413: Хотите вірте, хотите – ні, але чотирнадцять мільярдів років тому весь Усесвіт вміщався в цю крапку. Близькість у такому тісному просторі шокувала! Енергія порожнечі перебувала в рівновазі, аж раптом... хрясь! Коливання! Виникло щось і розповзлося».

Дебру подає теорію еволюції і хаос людського буття через елементи монтажною композиції. Процес пізнання хаосу пов'язаний з необхідністю бачити істину через потужний потік уявних випадковостей. Автор художньо усвідомлює цю складність, вводячи наукові пошуки 413, Ентоні, відкриття Дарвіна, роботу Саллі у школі як пульсацію життя. У п'єсі представлена сучасна наука в різних галузях: культурологічній (Люсі, 413), природничій (413, Саллі,

Ентоні), юридичній (Сьюзен). З наукового погляду кардинальні методологічні установки детермінізму і логоцентризму як передумов, умов Істини піддаються сумніву чи заперечуються завдяки монтажній композиції п'єси.

Отже, Дебру, відкинувши традиційну сюжетну єдність, по-новому підтверджує уявлення про єдність ідеї твору, яка повинна втілюватися через монтаж у його сюжетно-композиційній формі. Зовнішньо роз'єднані лінії дії мають смислову спільність, і завдяки цьому сюжет, навіть за відсутності єдиного вузла подій, стає завершеним і цілісним. Зіткнення різнорідних начал здійснюється в сюжетній структурі твору й шляхом монтажу в одному й тому ж тексті уривків різного жанрового, композиційного й стильового характеру. Картину походження і еволюції життя досліджував свідомо все своє життя 413:

«Більшу частину життя я провів, зазираючи в мікроскоп. Не бачив там ні надії, ні безнадії. Лише дуже складний ланцюжок життя – і все! Дрібнесенькі молекули, які от уже чотири мільярди років множаться в усіх напрямках. Молекули, з яких складаємось і ми з вами... Молекули – це наші гени».

Мотив усамітнення, підпорядкування свого життя науковим відкриттям заради служіння науці, зухвалий порив пізнати невідоме, важкий для осягнення звичайною свідомістю – все це визначало сенс життя 413.

П'єса має сучасний екзистенціалістський акцент: відсторонення від сім'ї заради науки. Дебру показує кризу ідеалів гуманізму, втрату людиною найдорожчого і найважливішого – сімейних теплих стосунків, розуміння та підтримки. Цими, здавалось би, банальними почуттями персонажі жертвують заради вольового прагнення до пізнання всієї історії людства, це протиріччя відтворюється теж формою монтажу:

«Зосередьтеся на важливих речах! Пролунало ім'я, яке ви, вочевидь, не почули. Чарльз Дарвін! Дуже гарне і дуже музичне ім'я. Додайте літеру «к». Dark-win. Англійською – той, хто отримує за приз морок. Влучно. Цей бідолаха довго вірив у творця. ...Не дивно, що його праці лежали двадцять років, перш ніж їх оприлюднили. Уявіть – двадцять років! Усі ці роки Дарвін приховував, носив у собі одне

з найбільших відкриттів в історії людства: людина – не результат творіння, жодного наміру, жодного плану. Як і решта тварин, ми походимо від найпримітивніших форм життя. Ба гірше – першими людьми виявились африканці! Який удар по нашому «его»! Адже тепер ми всі – емігранти».

Дебру розгортає перед читачем ланцюжок реальних фактів, які доводять гуманістичну віру в Розум, зухвалу допитливість людини, силу і волю в подоланні помилок на шляху до істини. Сюжетні лінії, пов'язані з дослідженнями в наукових сферах, демонструють, що ці відкриття піддаються сумніву і не є такими беззаперечними для всього людства. На думку Тьеррі Дебру, дослідники теорії еволюції не зможуть втішити людство досягненням вищої Істини, але в їхніх силах зробити нові відкриття, що розширюють уявлення людей про Всесвіт. Одночасно автор ставить питання: чи зроблять ці відкриття щасливими цих дослідників? Відповідь на це питання й визначає конфлікт твору, вона не є однозначною, подана також за принципом монтажу.

У конфлікті, що зароджується на перетині двох просторів, двох дискурсів – наукового та побутового, на перший план виступають саме життєві, сімейні потреби. Розгортання подій реалізується через текстуальність п'єси, оповідь витісняє дію на другий план. Взаємовідносини сестер, батька та дітей, Саллі та Ентоні знаходять формальне вираження у так званому «монтажному діалозі». Діалог, який став неможливим після розвитку драми абсурду, автор відновлює у формі чергування монологів, така форма підкреслює неможливість комунікації [Ubersfeld : 1996 : 52]. Ось приклад такого спілкування дійових осіб:

«ЛЮСІ (до батька): Раніше траплялося, я розмовляла з Богом. У вбиральні, на вулиці – всюди. Просила в нього всяке... Наприклад, отримати сяку-таку оцінку за якийсь предмет. Господь виявився поганим ділком. Я нечасто отримувала хороші оцінки. І все одно продовжувала з ним говорити. Навіть його мовчання мене втішало. Воно не мало нічого спільного з твоїм мовчанням. О, це було так страшно! Ти відкладав мій щоденник – і цілу вічність ані словом до мене не звертався! Ліпше дав би кілька ляпасів... Але ж ні, жодного... (Пауза.) Ти

навіть не уявляєш, тату, як мені потрібна твоя порада. Хоч би словечко!

412: Добре, що я не на вашому місці. Чого варті всі ваші теорії про Всесвіт порівняно з нещасною дівчиною, яка молить вас про пораду? Що ж, принаймні, ваші гени задоволені. Бо, здається, справа в дитині.

413: Боюся, людство ніколи не подолає стадію дитинства. Кожен потребує татка. Від відчуття провини не втекти. Згодом я відкрив для себе Дарвіна, і – хай там що думає більшість – його картина світу принесла мені втіху... ніякого тобі всемогутнього Творця. Самота і свобода. Життя, народжене з випадку – і розповсюджене без меж. Я пірнув у біологію, мов у живильне джерело. Яка насолода! Коли ж нарешті вийшов на сушу, то зауважив, що в мене троє доньок і я не помітив, як вони вирости. Одна з них підійшла, усміхаючись. А дві інші ходили насуплені, я ж дару вмовляння не маю. Дружина зіграла зі мною злий жарт – померла. Від довгої і тяжкої хвороби – так кажуть, здається? До мене зайшла Сьюзан і заявила: «Кому потрібні всі ці роки усамітнення в лабораторії, якщо ти не зміг врятувати маму?». Страшенно несправедливі слова – і все ж з відповіддю я не знайшовся».

Як бачимо, персонажі по-різному сприймають прожите й оцінюють його. Хоч наміри 413 не просто хороші, але найкращі, але самота і свобода не звільнили його від «уподібнення негідникам». Персонажі під хорошими намірами розуміють зовсім різне, різняться й їх ставлення щодо сенсу життя, любові, поклонання, жертвовності, справедливості.

Перебування 413 у комі уможливило комунікативною стратегією монтажу одночасне існування у минулому, теперішньому і майбутньому, таким чином втрачається причинно-наслідковий зв'язок, і кожна репліка лише посилює відчуття непорозуміння. Традиційні елементи композиції та сюжету розмиті, все перетворюється на темряву так само незрозуміло, як і з'явилося, точка та темрява закривають сюжетний рух п'єси по колу. Турбулентний і лінійний рух п'єси пересікаються у фіналі завдяки монтажу.

Боротьба та події, які відбуваються за рампою сцени носять суто вербальну форму, тому слова калічать страшніше за будь-яку

зброю. Автор вправно користується цим моментом, адже під враженням від словесних баталій перебуває переважно глядач/читач. Підсилюючи ефект ототожнення читача/глядача з персонажем, автор ніби запрошує зайняти місце персонажа й пережити все, що відчуває кожен з них. Але поряд з вербальним, є й подієвий пласт у п'єсі, бо Саллі не погоджується з рішенням педради, Сьюзен починає судовий процес, 413 виходить з коми і нарешті повертається в сім'ю. Вербальний рівень твору характеризує дію в просторі сімейної драми, традиційної для французького театру ще з часів Мольєра [Azama : 2004 : 146].

Сімейні стосунки на вербальному рівні, але в площині наукового обґрунтування відтворює словесна баталія Ентоні та Стівена:

«Більше науковців погоджуються з думкою, що наука і релігія сумісні! Після століть бійок настав нарешті час діалогу. ..ми – лише клаптик моху на поверхні планети, загубленої у Всесвіті. Ми конче потребуємо радіснішої картини А де мораль?! Зрештою, хіба Гітлер, знищуючи євреїв, у свій спосіб не робив внесок у природний відбір, про який нам розводиться вельмишановний містер Дарвін? Зараз нас понад шість мільярдів. Це забагато! Отже, треба когось прибрати з цієї планетарної шахівниці! Невже ваша кохана Саллі захищає саме такий світовий лад?

ЕНТОНІ: Стіве, ви скидаєте все до купи. З позиції моралі Природа – невблаганна стихія. На жаль, це правда. Та Дарвін тут ні до чого. Важко уявити творця, що замислив би подібні деталі. Але ж це факт! А у нас, людей, є вибір. Ми насправді ніколи не втечемо від своєї природи, та все ж можемо спробувати знайти інші шляхи, скажімо... співчуття, повагу до іншого і, зокрема, слабшого... Заслуга Дарвіна лише в тому, що він допоміг нам це зрозуміти».

Як сімейну та особисту драму можна сприймати зізнання Люсі про заздрість до Саллі:

«Іще з дитинства я терпіти тебе не могла. Якось у школі я почула історію Каїна й Авеля. Гадаю, не варто казати, з ким я себе ідентифікувала».

Це протистояння між сестрами призводить до того, що вони залишають батьківський дім, у якому неможливо жити всім разом. Як бачимо, ситуація хаосу переноситься автором і на сімейні стосунки, претензії, образи, все це стає

поштовхом для переосмислення свого життя, свого місця, призначення, покликання. Суперництво породжує у Люсі бажання вбити сестру, стати кращою за неї, напевно, саме цей дух суперництва підштовхує її переспати з чоловіком сестри; але й Саллі непросто було підтримувати свій імідж «правильної дівчинки»:

«Гадаєте, так просто бути зразковою донькою, улюбленицею, без права на помилку й на сльози?! О, як мені кортіло плакати! І ревіти! Певно, це так приємно – ревіти вголос! Але ж ні – Саллі сильна, Саллі мусить бути сильною дівчиною!», вона підсвідомо відчуває заздрість до сестри, коли дізнається, що та голою танцює в барі, а вона повинна працювати в школі, бо Ентоні не заробляє грошей, він захоплений «високою наукою», а буденність залишається Саллі. У школі, де вона працює, педрада поставила питання про викладання на уроках біології теорії про походження світу: пояснюється це теорією Дарвіна чи «іншими» альтернативними теоріями? Саллі шукає аргументи проти консервативної міської педради, яка захоплена теорією креаціонізму, її відсторонюють від роботи, але вона стійко переносить виклики долі, не опускає руки, подає до суду. Тобто сімейний гарт, оце вміння бути сильною надає їй сили протистояти життєвим викликам та негараздам.

У п'єсі маємо калейдоскопічне поєднання наукового та сімейного дискурсу, хронотоп п'єси чергується, як реальність і небуття, автор з гумором та драматизмом одночасно хаос сімейного життя відтворює за аналогом хаосу світу, представляючи фрагменти різних часів і епізодів, подаючи їх за допомогою стратегії монтажу.

Здавалось би, це безвихідь, ситуація є не вирішеною, однак Тьєррі Дебру пропонує нестандартне розв'язання конфлікту. Змінюючи часопростір та рух персонажів, у фіналі батько виходить з коми і міняє своє ставлення до доньок, він повертається до життя, бо потрібен всім їм, як люблячий батько, як радник. Автор у фіналі п'єси переносить нас у сферу бажаного реального, яке подане фікційно, образний театральний простір знаходить відповідне формальне відображення як у текстуальній, так і у візуальній складовій п'єси.

Реальний та театральний простір комунікативною стратегією монтажу представлені

асиметрично, реальний простір, є місцем, де промовляються всі діалоги дійових осіб, театральний простір творить нову реальність, замикає хаотичний рух, робить його циклічним та круговим, переборюючи хаотичність світосприйняття. Тьєррі Дребру вдається до комунікативної стратегії наративної оповіді: у фіналі вводиться 412, який після виходу з коми повертається на сцену, він режисер, який і оповідає цю історію:

«Я займав ліжко номер 412, та поступово знову став Джеймсом Вільямом Гресом, драматургом. Одного вечора в Нью-Йорку я зустрів Люсі. Вона працювала офіціанткою в джаз-клубі й так оплачувала навчання в акторській школі. Не знаю, чи правда все те, що вона мені наговорила, але я вдав, ніби повірив. Утім я переконаний, що 21 грудня 2005 року в одному американському суді засудили педагогічну раду одного містечка в Пенсильванії за примушування учителів біології викладати так званий «розумний креаціонізм». Я пообіцяв собі навідатися до всіх учасників історії в містечку Дувр. Нудна місцина, скажу я вам... Так сталося, що ми з батьком Люсі одночасно лежали в комі. Один із тих збігів.... Відстань між нами була в тисячі кілометрів, і все одно нас щось єднало. Люблю таємниці. Мені кортить вірити, що завжди буде щось, чого ми, люди, збагнути не в змозі».

Джеймс Вільям Грей, драматург оповідає з рампи цю історію, яка завершується суто театралью, бо «театр – це цілковита протилежність Всесвітові, що вічно розширюється», а фінал суто монтажний:

«Він клацає пальцями. Світло гасне».

Висновок. Розробивши декілька рівноправних і незалежних одна від одної ліній дії, Дебру зумів зробити сюжети своїх п'єс внутрішньо єдиними, монолітними та цілісними. Він будував їх на глибоко продуманих, багатозначних зіставленнях персонажів, подій, сценічних епізодів, реплік за комунікативною стратегією монтажу. Ці зіставлення дуже різнопланові й ведуться як за подібністю, так і за контрастом. Будучи власне монтажем на композиційному рівні, вони створюють у читача й глядача відчуття єдності твору.

Комунікативна стратегія монтажу створює в пєсах Тьєррі Дебру зовнішню напруженість

шляхом «рваної» побудови сюжету, шляхом подолання органічності сценічного світу, його підриву. По-новаторськи насичуючи свою драматургію рухом думки, сюжетно вагомим інтелектуальним діалогом і соціально вагомим аналітичним сюжетом, драматург підриває замкненість сценічної дії та створює драму, побудовану на монтажі контрастних компонентів тексту й на оголенні умовності театральної дії.

Внутрішня, власне композиційна єдність твору активізує асоціативність думки читачів та глядачів, адже справжній смисл сюжету не завжди розкривається легко.

Комунікативна стратегія монтажу забезпечує пізнання художніх образів таким способом, щоб дати глядачам ключ до подій, щоб показати їм, яким чином у світі відбуваються зміни, або

ж чому такі зміни не відбуваються. Комунікативна стратегія монтажу передбачає нового читача й глядача – носія монтажного мислення, здатного побачити дискретність сюжету, а потім здійснити операцію монтажного співрозташування, осмислити, створити особливий тип художньої цілісності, яка досягається через монтаж, через єдність емоційно-сміслових зіставлень характерів, подій, висловлювань, деталей. Тут художнє мислення автора втілюється в активній, багато в чому незалежній від розвитку дії монтажній композиції.

Літературний текст, звільнившись від влади єдиної зовнішньої дії, насичується живою грою думки драматурга: численними смисловими паралелями й контрастами, найрізноманітнішими зближеннями, вставками, аналогіями, варіаціями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Книжконюх. Дарвін Тьєррі Дебру (книги для саморозвитку. (б. д.). Читати книги українською мовою безкоштовно онлайн readbooks.com.ua. <https://readbooks.com.ua/drama/9860-knizhkonjuh-darvin-tyerri-debru.html>
2. Корнієнко, В. В. (2006). *Інституціональний розвиток французького драматичного театру 20 століття як проблема культурної політики* [Неопубл. автореф. дис. канд. мистецтвознавства]. Нац. музична акад. України ім. П.І.Чайковського. Новітня французька п'єса. Юніверс,
3. Паві, П. (2006) *Словник театру*. Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка.
4. Савченко, І. (Ред.) (2021) *Словник театрознавчих термінів і понять*. Київ.
5. Сонді, П. (2015). *Теорія сучасної драми*. НДІ «Драматургія».
6. Azama, M. (2004). *De Godot à Zucco: anthologie des auteurs dramatiques de langue française, 1950-2000*. En 3 v. P.: Théâtrales: SCÉREN-CNDP, 2.
7. Azama, M. (2004). *De Godot à Zucco: anthologie des auteurs dramatiques de langue française, 1950-2000*. En 3 v. P.: Théâtrales: SCÉREN-CNDP, 3.
8. Confortès, C. (2000). *Répertoire du théâtre contemporain de langue française*. Nathan.
9. Nussac, S. (1990) *Nanterre Amandiers. les années Chéreau 1982-1990*. Imprimerie nationale.
10. Pavis P. (2004). *Le théâtre contemporain. Analyse des textes, de Saurrothe à Vinaver*. Armand Colin.
11. Ubersfeld, A. (1996) *Lire le théâtre. Le dialogue de théâtre*. Belin, V.

REFERENCES

1. Knyzhkoniukh. Darwin Tierri Debru (knyhy dlia samorozvytku. (b. d.). Chytaty knyhy ukrainskoioi movoiu bezkoshtovno onlain readbooks.com.ua. <https://readbooks.com.ua/drama/9860-knizhkonjuh-darvin-tyerri-debru.html>
2. Korniienko, V. V. (2006). *Instytutsionalnyi rozvytok frantsuzkoho dramatychnoho teatru 20 stolittia yak problema kulturnoi polityky* [Neopubl. avtoref. dys. kand. mystetstvoznavstva]. Nats. muzychna akad. Ukrainy im. P.I.Chaikovskoho. Novitnia frantsuzka piesa. Yunivers,
3. Pavis, P. (2006) *Slovnyk teatru*. Vydavnychy tsestr LNU im. Ivana Franka.
4. Savchenko, I. (Red.) (2021) *Slovnyk teatroznavchykh terminiv i poniat*. Kyiv.
5. Sondi, P. (2015). *Teoriia suchasnoi dramy*. NDI «Dramaturhii».
6. Azama, M. (2004). *De Godot à Zucco: anthologie des auteurs dramatiques de langue française, 1950-2000*. En 3 v. P.: Théâtrales: SCÉREN-CNDP, 2.
7. Azama, M. (2004). *De Godot à Zucco: anthologie des auteurs dramatiques de langue française, 1950-2000*. En 3 v. P.: Théâtrales: SCÉREN-CNDP, 3.
8. Confortès, C. (2000). *Répertoire du théâtre contemporain de langue française*. Nathan.
9. Nussac, S. (1990) *Nanterre Amandiers. les années Chéreau 1982-1990*. Imprimerie nationale.
10. Pavis P. (2004). *Le théâtre contemporain. Analyse des textes, de Saurrothe à Vinaver*. Armand Colin.
11. Ubersfeld, A. (1996) *Lire le théâtre. Le dialogue de théâtre*. Belin, V.

N. PODKOVYROFF

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Foreign Languages for Specific Purposes,
Doctoral Student at the Department of Foreign Literature,
Odesa I.I. Mechnikov National University, Odesa, Ukraine
E-mail: nanouchka.ts.podkovyroff@gmail.com
<http://orcid.org/0000-0001-6165-4436>*

**MONTAGE AS A COMMUNICATIVE STRATEGY
IN THE PLAYS OF THIERRY DEBROUX**

The article examines editing as a communicative strategy in the plays of Thierry Derboux, “The Bookman” and “Darwin”. Editing is not just a technical design of a work into a single whole, it is a specific way of organizing cultural existence, which dramaturgy has adopted and uses for a variety of artistic purposes. Editing is a linguistic specificity of imagery, editing simultaneously controls time, space, and movement, creating in the work the illusion of reality that the artist needs to express his ideas. The communicative strategy of editing is revealed in the plays in ambiguity, both formal and substantive. The change of times and spaces, the search for characters recreate the essence of the organization of time and movement through the choice of freedom/unfreedom. The communicative strategy of montage provides the author with a game with time, movement, through the created images, which helps to combine different chronotopes and time dimensions. In the montage composition of both plays, the boundaries between different worlds and times, between life and death are blurred, which is characteristic of the metamodern structure of drama. The cultural context is clearly felt in the plays, it is combined with the scientific and philosophical discourse of the 21st century. The metamodern structure of the plays provides a dialogue with the theatrical tradition, the plays have a tangible influence of the drama of the absurd and the Brechtian tradition, echoes of the boulevard theater and the writing of a modernized myth, but at the same time it is a laboratory where, in experimental conditions, a continuous search takes place, each play is an opportunity to start everything from the beginning in a new way. The movement from chaos to order and vice versa, the game with space-time thanks to montage as a communicative strategy give the plays fragmentation and integrity at the same time, which simultaneously stimulates and complicates the work of the reader/spectator.

Derboux managed to combine several equal and independent lines of action, making the plots of his plays internally unified, monolithic and holistic. They are built on deeply thought-out, multi-valued juxtapositions of characters, events, stage episodes, and lines according to the montage principle. These juxtapositions are very diverse and are made both by similarity and by contrast. Being actually montage at the compositional level, they create a sense of unity of the work in the reader and viewer. The communicative strategy of montage creates external tension in the plays of Thierry Derboux through the “torn” construction of the plot, through overcoming the organicity of the stage world, its undermining. Innovatively saturating his dramaturgy with the movement of thought, a plot-weighted intellectual dialogue, and a socially weighted analytical plot, the playwright undermines the closed nature of stage action and creates a drama built on the montage of contrasting text components and the exposure of the conventions of theatrical action.

Key words: communicative strategy, montage, modern French dramaturgy, metadrama, deconstruction of history.

ПРИКЛАДНА ЛІНГВІСТИКА

УДК 070(71):741.5]:355.48(477:470)"2014/..."

DOI <https://doi.org/10.52726/as.humanities/2025.1.10>

Е. К. КОЛЯДА

кандидат філологічних наук, професор,

завідувач кафедри практики англійської мови,

Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна

Електронна пошта: elina.koliada@vnu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0002-5437-1320>

І. М. КАЛИНОВСЬКА

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри практики англійської мови,

Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна

Електронна пошта: kalynovska@vnu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0002-3406-1456>

Н. А. ОДАРЧУК

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри практики англійської мови,

Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна

Електронна пошта: odarchuk@vnu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0002-2647-2159>

КАНАДСЬКІ ПОЛІТИЧНІ КАРИКАТУРИ ЯК МЕДІЙНИЙ ІНСТРУМЕНТ ЗАСУДЖЕННЯ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Статтю присвячено розглядові політичних карикатур на тему повномасштабної російсько-української війни, відібраних з канадських онлайн-видань *Edmonton Journal*, *Toronto Sun*, *The Globe and Mail* та *Saltwire* за 2022–2024 роки. Карикатури таких відомих художників, як Майкл де Аддер, Тім Долаєн, Малкольм Мейес, Брайан Гейбл та Брюс Маккіннон широко використовуються для висвітлення російської агресії проти України і виступають ефективним інструментом формування громадської думки.

Створюючи яскравий образ, карикатури коротко та чітко характеризують суть суспільного процесу, дії чи явища. Карикатури стимулюють читачку аудиторію до критичного осмислення інформації, сприяючи розвитку аналітичних здібностей та формуванню резистентності до російських пропагандистських наративів.

Художники-карикатуристи значну увагу приділяють особистості президента російської федерації владіміра путіна. У їхніх творах знаходиться висвітлення його мілітаристська політика, бажання відродити Радянський Союз та заяви, які розходяться з дійсністю. Образ очільника кремля символізує агресію, ненависть та зневагу до мирних цінностей і свідчить про його прагнення до авторитаризму та імперської величч.

Приховати істинний характер подій, замаскувати правду та сформувати громадську думку у бажаному напрямі російським політикам допомагають евфемізми, добре відомими з яких є «спеціальна військова операція», «звільнення», «демільтаризація» і «денацифікація».

Зміст проаналізованих політичних карикатур суголосний із сучасними засобами масової інформації. Новини, статті, репортажі в засобах масової інформації, дані Моніторингової місії ООН з прав людини в Україні та інформаційні матеріали від Центру протидії дезінформації при Раді національної безпеки та оборони України підтверджують образи карикатур, демонструючи реальні факти та події російсько-української війни.

Ключові слова: канадська політична карикатура, російсько-українська війна, символ, образ, пропаганда.

Постановка проблеми. Візуальні образи, зокрема карикатури, відіграють важливу роль у передачі інформації завдяки своїй доступності та емоційній виразності. Саме ця легкість сприйняття сприяє широкому застосуванню карикатур у висвітленні суспільно-політичних процесів. Карикатура, поєднуючи в собі елементи виховання, сатиричного висміювання та суспільного засудження [Федік : 225–226], є дієвим інструментом впливу на громадську думку.

Політичні карикатури функціонують як своєрідне дзеркало сучасних подій, оперативно реагуючи на динамічні зміни в суспільстві [Власюк : 9], зокрема на російсько-українську війну. Вони слугують не лише відображенням соціальних реакцій на політичні події та персоналії національного й міжнародного масштабу [Андрусишин : 15], але й стимулюють читачів до критичного аналізу інформації, розвитку власного аналітичного мислення та активної протидії російським пропагандистським наративам. У контексті сучасної війни карикатура виступає як засіб критичної деконструкції ворожих меседжів, сприяючи формуванню стійкого імунітету до дезінформації.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Проблематика висвітлення російсько-української війни в карикатурах привертає увагу зарубіжних та українських вчених. Серед них зокрема А. Власюк [Власюк], О. Гайко, О. Чайка [Гайко, Чайка], О. Семотюк [Семотюк], L. M. Domínguez, J. L. Z. Andión, S. A. Martín [Domínguez, Andión, Martín], A. N. Soare [Soare]. Карикатура є не лише формою мистецтва, але й потужним інструментом політичної сатири та пропаганди. Вона здатна лаконічно та влучно передати причини та ключові події війни, складні соціально-політичні меседжі, висміяти країну-агресора та підняти бойовий дух народу, який бореться із загарбниками.

Метою статті є аналіз політичних карикатур, які розвінчують російські міфи та пропаганду в канадських онлайн публікаціях 2022–2024 рр., з оперттям на реалії сьогодення.

Дослідження здійснюється в рамках реалізації дослідницького проекту з гуманітарних наук «Україна у війні: візуально-графічні засоби протидії російській пропаганді (на матеріалі

канадських онлайн-публікацій 2022–24 рр.)» за підтримки Канадського інституту українських студій Альбертського університету.

Матеріалом дослідження обрано карикатури на тему російсько-української війни з таких канадських онлайн-видань 2022–2024 рр., як *Edmonton Journal* [1], *Saltwire* [2], *The Globe and Mail* [3] та *Toronto Sun* [4].

Виклад основного матеріалу. Карикатура дає критичну оцінку певним суспільно-політичним і побутовим явищам, подіям чи конкретним особам [Федік : 226]. Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що в період російсько-української війни президент РФ владімір путін став об'єктом підвищеної уваги художників-карікатуристів. Карикатурне зображення російського політичного лідера відображає суспільне засудження його лінії поведінки, дій та рішень.

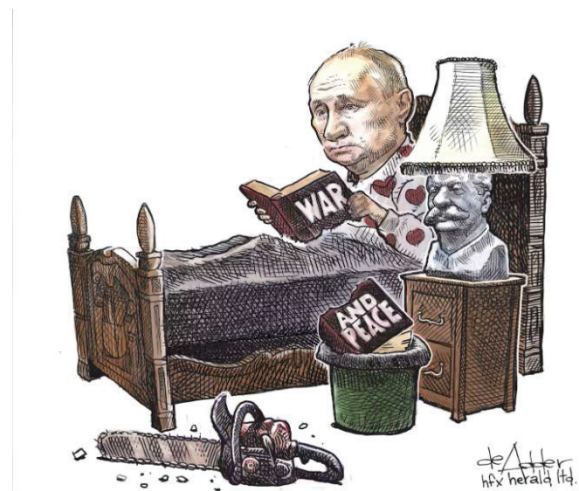

Рис. 1

Карикатура, автором якої є Майкл де Аддер, має назву «Putin's bedtime story» («Чтиво путіна на ніч») [Saltwire] (Рис. 1). На ній зображений путін, одягнений в білу піжаму з червоними сердечками, який сидить в ліжку і вдумливо читає перед сном книжку. Принт піжами асоціюється з насолодою та приємним проведенням часу. Придивившись, бачимо, що в руках у російського диктатора лише верхня частина книжки з надписом «WAR» («ВІЙНА»). Нижня частина «AND PEACE» («І МИР») вкинута в корзину для сміття. Поряд на підлозі лежить бензопила, якою розрізали книжку. Повна назва «WAR AND PEACE» («ВІЙНА І МИР») вказує на всесвітньовідомий однойменний роман

Л. Толстого. На тумбочці біля ліжка лампа-нічник із абажуром з білої тканини сяє приємним світлом і створює затишну атмосферу. Привертає увагу нестандартна ніжка лампи у формі бюста Сталіна, що свідчить про те, що політика Сталіна є дороговказом і взірцем для російського президента.

В інтерв'ю Радіо Свобода американська дослідниця, лавреатка премії Пулітцера Енн Епплбаум провела паралель між тактикою сталінізму і тактикою путінізму. На її думку, ідея незалежної України була загрозою для Сталіна, оскільки вона кидала виклик ідеї соборної більшовицької радянської держави. З огляду на це, Сталін відчував потребу розгромити українців. Путін також бачить Україну та ідею незалежної демократичної європейської України як загрозу тій формі правління, яку він хоче зберегти в Росії, і тому прагне знищити українську державу [Шевченко : 2023].

Тема миру зовсім не цікавить путіна, і він її має ні за що. Це підкреслює карикатура Тіма Долаєна, опублікована 24 грудня 2022 року [Toronto Sun] (Рис. 2), на якій бачимо путіна в костюмі Санта Клауса. Він сидить на унітазі зі спущеними штанами і тримає білий туалетний папір із червоним малюнком «PEACE on EARTH» («МИР на ЗЕМЛІ»).

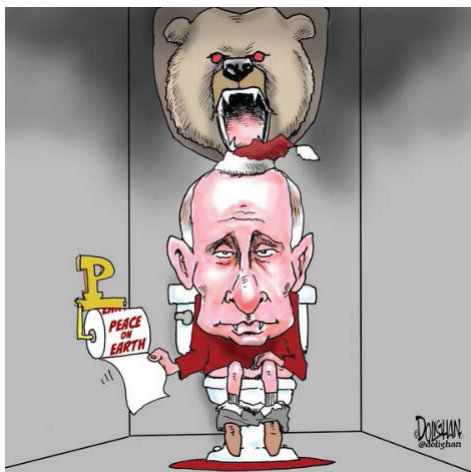

Рис. 2

Інтер'єр вбиральні прикрашає елегантний золотий тримач для туалетного паперу у формі першої літери прізвища путіна англійською мовою (P). На центральній стіні висить страхотливе опудало голови ведмеда, яке символізує силу та міць росії. Широко розкритий рот,

великі білі клики й налиті кров'ю очі створюють атмосферу залякування, агресії та готовності до атаки. Сірий колір стін додає приміщенню суворості. Загалом цей образ уособлює духовну нечистоту, зло та людиновбивство.

Наступні дві карикатури ілюструють, як владімір путін, дотримуючись політичного курсу Сталіна, якого вважають «вбивцею п'яти мільйонів чи навіть більшої кількості українців, а також сотень тисяч людей, що належали до інших етнічних груп» [Демонізація : 306], нещадно нищить українське мирне населення.

Рис. 3

Ця карикатура Малкольма Мейеса під назвою «Vladimir Putin throws deadly attacks at Ukrainian civilians» («Владімір путін завдає смертоносних ударів по мирному українському населенню») [Edmonton Journal] (Рис. 3) демонструє, як президент російської федерації грає в боулінг, однак замість кулі в нього людський череп, а замість кеглів – багатоповерхівки, на одній з яких майорить український прапор. Використання черепа – символа смерті та руйнування – для гри в боулінг підкреслює байдужість гравця до людського життя. Зосереджений погляд путіна свідчить про його серйозний інтерес до кінцевого результату гри. Багатоповерхові будинки у цьому контексті символізують українські міста, що стали мішенню для руйнування.

За даними Моніторингової місії ООН з прав людини в Україні, від лютого 2022 року через війну рф проти України загинули 12605 цивільних людей, ще 29 178 поранені [Protection]. Фактичні масштаби шкоди, завданої цивільному населенню – як жертви, так і пошкодження інфраструктури – ймовірно, значно вищі, оскільки

багато даних неможливо перевірити через велику кількість повідомлень і відсутність доступу до відповідних районів. Ймовірно, що кількість жертв серед цивільного населення, особливо занижена в таких містах, як Маріуполь (Донецька область), Лисичанськ, Попасна та Сєвєродонецьк (Луганська область), де тривали інтенсивні бойові дії на початку збройного нападу в 2022 році [В ООН].

Рис. 4

На карикатурі Майкла де Аддера «In Russia's crosshairs» («Під прицілом росії») [Saltwire] (Рис. 4) на чорному тлі зображено чотири цілі: лікарня (HOSPITAL), школа (SCHOOL), мирні жителі (CIVILIANS) та українське зерно, щоб годувати світ (GRAIN TO FEED THE WORLD), які супроводжує напис RUSSIAN TARGETING (російське ціленаведення). Це означає, що під прицілом російської армії знаходяться лікарні, школи, цивільне населення та українські судна із зерном у Чорному морі.

Як зауважують у Центрі протидії дезінформації при РНБО України, за п'ять місяців війни росія атакувала цивільні об'єкти майже у 60 разів частіше, ніж військові. Найбільше нападів припадає на будинки, лікарні, школи, вокзали. З початку вторгнення в Україну російська армія нанесла 17,3 тисячі ударів по цивільних об'єктах і близько 300 – по військових. До середини липня 2022 року у 23 містах, що розташовані на лінії фронту, пошкоджено чи зруйновано понад 50% всього житлового фонду. Найбільших руйнувань зазнав житловий фонд Маріуполя, Харкова, Чернігова, Бучі, Сєвєродонецька та Лисичанська. З 24 лютого зруйновано

та пошкоджено щонайменше 140 тисяч житлових будинків, що складає 38% фінансових втрат України за час війни. Україна втратила 6% площі свого житлового фонду. Кількість українців, які залишилися без даху, перевищує 3,5 млн осіб або 8% населення країни. Медичні заклади – лікарні, медичні центри, пологові будинки, які за неписаними правилами ведення війни мають особливий статус в зоні бойових дій, в цій війні стали ціллю російських атак. По всій країні постраждали понад 830 закладів охорони здоров'я, 14% з них повністю знищено, зруйновано чи пошкоджено. Удари по медичних об'єктах – це окремий вид тероризму, щоб довести до мирного населення, що не залишилося безпечних місць. Не залишаються без «уваги» росіян і дитячі заклади. За п'ять місяців війни 2129 освітніх установ зазнали бомбардувань та артобстрілів, 216 з них зруйновано повністю. Серед пошкоджених та зруйнованих об'єктів сфери освіти – школи (46%), дитячі садки (33%). Через масштабні обстріли пошкоджено 25 дитячих будинків, інтернатів та будинків для людей похилого віку [Чому].

Україна є одним із важливих світових виробників та експортерів зерна. Основними експортними товарами є кукурудза, пшениця і ячмінь. У 2022 році російське вторгнення в нашу країну привело до негативних наслідків та ризиків розвитку зернової галузі. Зокрема, зменшились посівні площі під майбутній врожай через замінування, окупацію та ведення бойових дій на півдні та сході країни; знизилась ціна, а відповідно і доходи виробників зерна, через зростання вартості пального та порушення логістичних ланцюгів; скоротились експортні можливості України через блокування росією Чорноморських портів. Станом на перше грудня 2022 року експорт кукурудзи зменшився майже в 4 рази, пшениці – у 1,6 разів, ячменю – у 6 разів порівняно з 2021 роком. Ситуація в нашій країні напряму впливає на світову кон'юнктуру ринку зерна і може спричинити голод в багатьох країнах Азії та Африки [Лотиш].

Як зауважив професор Єльського університету Тімоті Снайдер під час спеціальної події Київського безпекового форуму, заснованого Фондом Арсенія Яценюка «Відкрий Україну», путін, намагаючись знищити українську зернову інфраструктуру і спровокувати голод

в різних куточках світу, оголошує лідерам країн Африки та Азії, що тепер він є господарем продовольства і буде вирішувати, кому жити, а кому помирати. Це є прямим відлунням 1930-х років і політики Сталіна [Путін наслідує].

Для того, щоб приховати справжню природу подій, замаскувати правду та спрямувати громадську думку у вигідне для себе русло під час обговорення соціальних питань чи подій, використовують політичні евфемізми [Perdhani : 61]. В умовах російсько-української війни російські загарбники пропонують замість слова *війна* уживати *спеціальна військова операція*, звільнення, моделюючи фейк [Колонюк : 589].

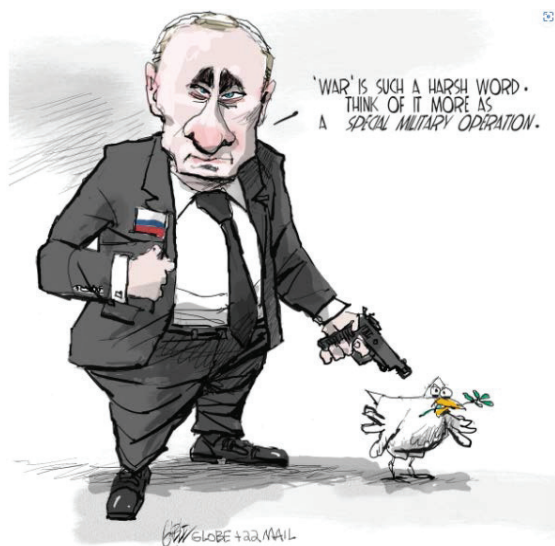

Рис. 5

На карикатурі Брайана Гейбла [The Globe and Mail] (Рис. 5) путін із значком у формі російського прапора на лацкані піджака, у чорному класичному костюмі, білій сорочці, чорній краватці, взутий у чорні шкіряні туфлі, є уособленням російської держави і державної влади у цілому. Тримавши у руці пістолет, націлений у голову голуба миру, він заявляє про те, що «війна» – таке неприємне слово і спонукає думати про неї як про «спеціальну військову операцію» ('WAR' IS SUCH A HARSH WORD. THINK OF IT MORE AS A SPECIAL MILITARY OPERATION). Такий образ символізує агресію, ненависть, зневагу до мирних цінностей і вказує на те, що слово російського можновладця розходиться з ділом у протилежні боки.

Як повідомляло Радіо Свобода 12 квітня 2022 року, Росія заперечує, що веде проти

України загарбницьку війну на її території та називає це «спеціальною операцією», яка має на меті «демілітаризацію і денацифікацію». Крім того, кремль, попри численні свідчення і докази, заперечує, що російські військові цілять у цивільних [Путін заявив].

Рис. 6

На цій карикатурі [Saltwire] (Рис. 6), автором якої є Брюс Маккіннон, путін постає в образі Піноккіо – головного героя книги італійського письменника Карло Коллоді «Пригоди Піноккіо». Це підтверджує заголовок карикатури «Putin-occhio is lying about the war in Ukraine» («Путін-оккіо бреше про війну в Україні»). Довгий ніс Піноккіо, який росте кожного разу, коли він говорить неправду, є загальновідомим символом брехні. У тексті, який супроводжує карикатуру, йдеться про те, що державне телебачення є основним джерелом новин для багатьох мільйонів росіян. Після вторгнення росії в Україну був прийнятий закон, який визнавав незаконними публічні дії, спрямовані на дискредитацію російської армії, і забороняв розповсюдження фейкових новин або «публічне поширення завідомо неправдивої інформації про використання збройних сил російської федерації».

Влада росії ввела покарання за дискредитацію і «завідомо неправдиві фейки» про дії російської армії. За відповідними статтями висувалися звинувачення авторам постів у соцмережах, учасникам одиночних пікетів [Печенюк]. «Фейками» про армію Росії може бути визнана будь-яка інформація, відмінна від тієї, що поширює пресслужба міноборони

рф. У росії з початку повномасштабної агресії проти України порушили 273 кримінальні справи про військові «фейки» та 81 справу про «дискредитацію» російської армії [У РФ].

У СРСР брехали завжди й це було нормою [Денисенко : 64]. В інтерв'ю Радіо Свобода, Андрій Осадчук, депутат українського парламенту, зазначив, що російська зовнішня і внутрішня політика завжди будувалася на брехні. Навряд чи в європейській чи світовій історії існує ще якась державна традиція, яка повністю побудована на очевидній брехні. Російські політики здатні говорити на чорне – біле, на день – ніч, на війну – мир, на мир – війна [Хотин].

Ідея-фікс путіна – відновлення СРСР, розвал якого він назвав найбільшою геополітичною катастрофою 20-го століття. Все його президентство фактично присвячене поверненню до Радянського Союзу. Путін використовує радянське минуле як атрибут. Він відроджує імперію за лекалами СРСР, але без національних республік. Йому неважливо, яким буде економічний лад. Важливе лише існування імперії [Денисенко : 131].

За словами Джо Байдена, путін хоче поновити Радянський Союз, однак його амбіції суперечать бажанням та баченню світу [Музиченко]. Російський президент ще два десятиліття тому почав ліквідовувати свободи медіа та підпорядковувати кремлю парламент і судову систему. Потім головним завданням російської влади стала «інтеграція» колишніх радянських республік. Впевненість у тому, що ці республіки «не заслуговують на право бути справжніми державами» і заперечення самого факту їхнього існування призвели до нападу на Україну в 2014 році [Портников].

Прапор омріяної російським президентом держави зображений на карикатурі під назвою «Vladimir Putin tries to recreate USSR in his own image» («Владімір путінг намагається відродити СРСР на свій лад»), автором якої є Малкольм

Мейес [Edmonton Journal] (Рис. 7). На червоному тлі з п'ятикутною зіркою проглядається профіль путіна, зображений за допомогою радянської державної емблеми – схрещених золотих серпа і молота. Навмисно неправильне написання імені та прізвища президента росії справляє комічний ефект і підкреслює його одержимість ідеєю створення СРСР-2.

Рис. 7

Висновки. Канадські карикатуристи, які віддзеркалюють наміри і дії владіміра путіна, намагаються переконати світову спільноту у злочинності російського уряду. Одним із лейтмотивів проаналізованих карикатур є образ російського президента як символу зла і головної причини загарбницької політики росії. Прагнення відновити Радянський Союз у його межах призвело до повномасштабної агресії проти України, до експансіоністської війни. Художники-карикатуристи чітко дають зрозуміти свою позицію, висміюючи і водночас засуджуючи агресивну політику і діяльність російської держави. Вони демонструють глибоке переконання, що кремль налаштований не на мир, а на подальшу збройну ескалацію. Карикатури, розвінчуючи неправдиві заяви та маніпуляції рф, які використовуються в пропаганді, допомагають побачити правду за завісою брехні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрусин В. Й. Політичні карикатури і анекдоти як феномен сучасної політичної культури в Україні. *Sciences of Europe*. 2023. № 110. Р. 15–18. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.7618226>
2. Власюк А. Антиросійська політична карикатура в Україні як засіб пропаганди у період військового протистояння на Сході України у 2014–2015 роках. *Масова комунікація: історія, сьогодення, перспективи*. 2015. № 7–8 (6). С. 9–13. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/10243/1/vlasyuk.pdf>
3. В ООН підтвердили загибель понад 12000 цивільних в Україні від лютого 2022 року. *Радіо Свобода: веб-сайт*. 11 лютого 2025. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-oon-drone-ataky-zhertvy-tsyvil%CA%B9ni/33310909.html>

4. Гайко О. С., Чайка О. С. Політична карикатура як елемент гібридної війни Росії проти України (2014–2022 рр.). *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Питання політології»*. 2024. Вип. 45. С. 62–68. URL: <https://doi.org/10.26565/2220-8089-2024-45-08>
5. Демонізація іншого: Антисемітизм, расизм і ксенофобія / під ред. Р. С. Вістріча; пер. з англ. Г. Є. Краснокутського; наук. ред. Е. І. Мартинюк. Одеса: АО Бахва, 2006. 412 с.
6. Денисенко В. Як зруйнувати російський мір. Київ: ТОВ «НФ», 2023. 208 с.
7. Колонюк С. М. Класифікаційні типи евфемізмів: специфіка їх трансформації. *The XIII International Scientific and Practical Conference «Multidisciplinary academic research, innovation and results»*. Prague, April 05–08, 2022. Р. 585–589. URL: <https://isg-konf.com/uk/multidisciplinary-academic-research-innovation-and-results/>
8. Лотиш О. Роль України на світовому ринку зерна: виклики і загрози. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 45. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-56>
9. Музиченко О. Амбіції Путіна відновити Радянський Союз суперечать бажанням решти світу – Байден. *Радіо Свобода: веб-сайт*. 24 лютого 2022. URL: <https://tsn.ua/svit/ambiciyi-putina-vidnoviti-radyanskiy-soyuz-superechat-bazhanniyam-reshti-svitu-bayden-1987198.html>
10. Печенюк А. У РФ ввели покарання за дискредитацію «вагнерівців»: Путін підписав закони. УНІАН. 18 березня 2023. URL: <https://www.unian.ua/russianworld/diskreditaciya-armiji-rosiji-putin-pidpisav-novi-zakoni-12183789.html>
11. Портников В. Торговець страхом: Путін грає в СРСР, але у нього «залякати не виходить». *Радіо Свобода: веб-сайт*. 27 травня 2023. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/putin-viyna-srsr/32430367.html>
12. Путін заявив, що «шляхетні» цілі війни в Україні будуть досягнуті. *Радіо Свобода: веб-сайт*. 12 квітня 2022. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-putin-viyna-ukraina/31798688.html>
13. «Путін наслідує політику Сталіна, який влаштував Голодомор в Україні» – Тімоті Снайдер. *Радіо Свобода: веб-сайт*. 21 листопада 2023. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/putin-nasliduye-polityku-stalina-yakyy-vlashtuvav-holodomor-v-ukrayini-timoti-snyder/32693704.html>
14. Семотюк О. Українсько-російська війна у політичних карикатурах США, ФРН та України: досвід кількісного і якісного аналізу. *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства*. 2015. Вип. 5. С. 251–261. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ZPNDZP_2015_5_23
15. У РФ з початку повномасштабної війни порушили понад 350 справ про «дискредитацію» росармії. 26 лютого 2025. *Укрінформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3813553-u-rf-z-pocatku-povnomasstabnoi-vijni-porusili-ponad-350-sprav-pro-diskreditacu-rosarmii.html>
16. Федік Ю. М. Ключові підходи до дослідження сучасних англомовних карикатур. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2021. Том 32 (71). № 2. С. 224–229. URL: <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2021.2-1/38>
17. Хотин Р. «Україна була тоді і є зараз». Критика на адресу Путіна щодо карти 17-го століття, на якій він не побачив України. *Радіо Свобода: веб-сайт*. 24 травня 2023. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/rosiya-putin-karta-ukrayiny-istoriya/32426081.html>
18. Чому росія бомбить українські житлові будинки, лікарні, школи та храми? *Центр протидії дезінформації*. 28 липня 2022. URL: https://cpd.gov.ua/articles/czpd_analizuye-23/
19. Шевченко С. Як і Сталін 90 років тому, Путін теж хоче знищити Україну – Енн Епплбаум. *Радіо Свобода: веб-сайт*. 11 листопада 2023. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/applebaum-holodomor-stalin-putin-ukraine-interview/32678168.html>
20. Domínguez, L.M., Andión, J. L. Z., Martín, S.A. The Ukraine war in western political cartoons during the first year and a half of the conflict. *Visual Review*. 2024. Vol. 16. No. 7. P. 103–115.
21. Perdhani W. C., Purwaningtyas I., Sudarwati E. Sociolinguistics: A Social Linguistics Reality. Kota Malang: Universitas Brawijaya Press, 2021. 148 p.
22. Protection of Civilians in Armed Conflict – January 2025. Summary. United Nations Human Rights Office of the High Commissioner. Ukraine. 2025. URL: <https://ukraine.ohchr.org/en/Protection-of-Civilians-in-Armed-Conflict-January-2025>
23. Soare A. N. Political Cartoons in the Context of the Russian-Ukrainian War. The Image of President Putin. *Crossing Boundaries in Culture and Communication*. 2023. Vol. 14, No 1. P. 120–12.

ДЖЕРЕЛА

1. Edmonton Journal. URL: <https://edmontonjournal.com> (дата звернення: 10.02.2025).
2. Saltwire. URL: <https://www.saltwire.com/> (дата звернення: 10.01.2025).
3. The Globe and Mail. URL: <https://www.theglobeandmail.com> (дата звернення: 10.01.2025).
4. Toronto Sun. URL: <https://torontosun.com> (дата звернення: 10.01.2025).

REFERENCES

1. Andrusyshyn, V. Y. (2023). Politychni karykatyry i anekdoty yak fenomen suchasnoi politychnoi kultury v Ukraini [Political caricatures and anecdotes as the phenomenon of the modern political culture in Ukraine]. *Sciences of Europe*, 110, 15–18. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.7618226> [in Ukrainian].
2. Vlasiuk, A. (2015). Antyrosiiska politychna karykatyra v Ukraini yak zasib propahandy u period viiskovoho protystoiannia na Skhodi Ukrainy u 2014–2015 rokakh [Anti-Russian political caricature in Ukraine as a means of propaganda during the period of military confrontation in Eastern Ukraine in 2014–2015]. *Masova komunikatsiia: istoriia, sohodennia, perspektyvy*, 7–8 (6), 9–13. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/10243/1/vlasyuk.pdf> [in Ukrainian].
3. V OON pidtverdyly zahybel ponad 12000 tsyvilnykh v Ukraini vid liutoho 2022 roku [The UN has confirmed the deaths of over 12,000 civilians in Ukraine since February 2022]. (2025, February 11). *Radio Svoboda*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-oon-drony-ataky-zhertvy-tsyvil%CA%B9ni/33310909.html> [in Ukrainian].
4. Gaiko, O. S., Chaika, O. S. (2024). Politychna karykatyra yak element hibrydnoi viiny Rosii proty Ukrainy (2014–2022 rr.) [Political caricature as an element of Russia's hybrid war against Ukraine (2014–2022)]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Seriia «Pytannia politolohii»*, 45, 62–68. URL: <https://doi.org/10.26565/2220-8089-2024-45-08> [in Ukrainian].
5. Vistrich, R. S. (Ed.). (2006). *Demonizatsiia inshoho: Antysemityzm, rasyzm i ksenofobiia* [Demonizing the Other: Anti-Semitism, Racism, and Xenophobia]. Odesa: AO Bakhva. [in Ukrainian].
6. Denysenko, V. (2023). *Yak zruinovaty russkii mir* [How to destroy the Russian world]. Kyiv: TOV «NF». [in Ukrainian].
7. Koloniuk, S. M. (2022). Klasyfikatsiini typy evfemizmiv: spetsyfika yikh transformatsii [Classification types of euphemisms: specifics of their transformation]. *The XIII International Scientific and Practical Conference "Multidisciplinary academic research, innovation and results"*, 585–589. URL: <https://isg-konf.com/uk/multidisciplinary-academic-researchinnovation-and-results/> [in Ukrainian].
8. Lotysh, O. (2022). Rol Ukrainy na svitovomu rynku zerna: vyklyky i zahrozy [Ukraine's role in the global grain market: challenges and threats]. *Ekonomika ta suspilstvo*, (45). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-56> [in Ukrainian].
9. Muzychenko O. (2022, February 24). Ambitsii Putina vidnovyty Radianskyi Soiuz superechat bazhanniam reshty svitu – Biden [Putin's ambitions to restore the Soviet Union run counter to the wishes of the rest of the world – Biden]. *Radio Svoboda*. URL: <https://tsn.ua/svit/ambitsiyi-putina-vidnoviti-radyanskiy-soyuz-superechat-bazhanniam-reshti-svitu-bayden-1987198.html> [in Ukrainian].
10. Pecheniuk, A. (2023, March 18). U RF vvely pokarannia za dyskredytatsiiu «vahnerivtsiv»: Putin pidpysav zakony [Russia introduces penalties for discrediting «Wagnerists»: Putin signs laws]. *UNIAN*. URL: <https://www.unian.ua/russianworld/diskreditaciya-armiji-rosiji-putin-pidpisav-novi-zakoni-12183789.html> [in Ukrainian].
11. Portnykov V. Torhovets strakhom: Putin hraie v SRSR, ale u noho «zaliakaty ne vykhodyt». [Fearmonger: Putin plays the USSR, but his «scare tactics don't work»]. (2023, May 27). *Radio Svoboda*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/putin-viyna-srsr/32430367.html> [in Ukrainian].
12. Putin zaiavyv, shcho «shliakhetni» tsili viiny v Ukraini budut dosiahnuti [Putin declared that the «noble» goals of the war in Ukraine would be achieved]. (2022, April 12). *Radio Svoboda*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-putin-viyna-ukraina/31798688.html> [in Ukrainian].
13. «Putin nasliduie polityku Stalina, yakyi vlashtuvav Holodomor v Ukraini» – Timoti Snaider [«Putin follows in the tracks imitates of Stalin's policies, who organized the Holodomor in Ukraine» – Timothy Snyder]. (2023, November 21). *Radio Svoboda*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/putin-nasliduye-polityku-stalina-yakyy-vlashtuvav-holodomor-v-ukrayini-timoti-snyder/32693704.html> [in Ukrainian].
14. Semotiuk, O. (2015). Ukrainsko-rosiiska viina u politychnykh karykaturakh SShA, FRN ta Ukrainy: dosvid kilkisnoho i yakisnoho analizu [Ukrainian-Russian war in political cartoons from the USA, Germany and Ukraine: an experience of quantitative and qualitative analysis]. *Zbirnyk prats Naukovo-doslidnoho instytutu presoznavstva*, 5, 251–261. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ZPNDZP_2015_5_23 [in Ukrainian].
15. U RF z pochatku povnomasshtabnoi viiny porushyly ponad 350 sprav pro «dyskredytatsiiu» rosarmii [In Russia, since the beginning of the full-scale war, more than 350 cases of «discrediting» the Russian Army have been opened]. (2025, February 26). *Ukrinform*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3813553-u-rf-z-pochatku-povnomasshtabnoi-vijni-porusili-ponad-350-sprav-pro-diskreditaciya-rosarmii.html> [in Ukrainian].
16. Fedik, Yu. M. (2021). Kliuchovi pidkhody do doslidzhennia suchasnykh anhlovnykh karykatur [Key approaches to the study of the modern English-language caricatures]. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni B. I. Vernadskoho. Seriia: Filolohiia. Sotsialni komunikatsii*, 32 (71), 2, 224–229. URL: <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2021.2-1/38> [in Ukrainian].
17. Khotyn, R. «Ukraina bula todi i ye zaraz». Krytyka na adresu Putina shchodo karty 17-ho stolittia, na yakii vin ne pobachyv Ukrainy [«Ukraine existed then and exists now.» Criticism of Putin for a 17th-century map on which he did

not see Ukraine]. (2023, May 24). *Radio Svoboda*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/rosiya-putin-karta-ukrayiny-istoriya/32426081.html> [in Ukrainian].

18. Chomu rosiia bombyt ukrainski zhytlovi budynky, likarni, shkoly ta khramy? [Why is Russia bombing Ukrainian residential buildings, hospitals, schools and churches?]. (2022, July 28). *Tsentr protydii dezinformatsii*. URL: https://cpd.gov.ua/articles/czpd_analizuye-23/ [in Ukrainian].

19. Shevchenko, Sashko. (2023, November 11). Yak i Stalin 90 rokiv tomu, Putin tezh khoche znyshchyty Ukrainu – Enn Eppelbaum [Like Stalin 90 years ago, Putin also wants to destroy Ukraine – Anne Applebaum]. *Radio Svoboda*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/applebaum-holodomor-stalin-putin-ukraine-interview/32678168.html> [in Ukrainian].

20. Domínguez, L.M., Andión, J. L. Z., Martín, S.A. (2024). The Ukraine war in western political cartoons during the first year and a half of the conflict. *Visual Review*, 16(7), 103–115.

21. Perdhani W. C., Purwaningtyas I., Sudarwati E. (2021). *Sociolinguistics: A Social Linguistics Reality*. Kota Malang: Universitas Brawijaya Press.

22. Protection of Civilians in Armed Conflict – January 2025. Summary. (2025). *United Nations Human Rights Office of the High Commissioner: Ukraine*. URL: <https://ukraine.ohchr.org/en/Protection-of-Civilians-in-Armed-Conflict-January-2025>

23. Soare, A. N. (2023). Political Cartoons in the Context of the Russian-Ukrainian War. The Image of President Putin. *Crossing Boundaries in Culture and Communication*, 14(1), 120–12.

SOURCES

1. Edmonton Journal. Retrieved February 10, 2025, from <https://edmontonjournal.com>
2. Saltwire. Retrieved January 10, 2025, from <https://www.saltwire.com/>
3. The Globe and Mail. Retrieved January 10, 2025, from <https://www.theglobeandmail.com>
4. Toronto Sun. Retrieved January 10, 2025, from <https://torontosun.com>

E. K. KOLIADA

*Candidate of Philological Sciences, Professor,
Head of the Conversational English Department,
Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk, Ukraine
E-mail: elina.koliada@vnu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-5437-1320>*

I. M. KALYNOVSKA

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Conversational English,
Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk, Ukraine
E-mail: kalynovska@vnu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-3406-1456>*

N. A. ODARCHUK

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Conversational English,
Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk, Ukraine
E-mail: odarchuk@vnu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-2647-2159>*

CANADIAN POLITICAL CARTOONS AS A MEDIA TOOL FOR CONDEMNING RUSSIAN AGGRESSION AGAINST UKRAINE

This article examines political cartoons about a full-scale Russian-Ukrainian war, taken from Canadian online publications *Edmonton Journal*, *Toronto Sun*, *The Globe and Mail*, and *Saltwire* (2022–2024). Cartoons by such well-known cartoonists as Michael de Adder, Tim Dolighan, Malcolm Mayes, Brian Gable, and Bruce MacKinnon are widely used to highlight Russian aggression against Ukraine and serve as an effective tool for shaping public opinion.

Creating a vivid image, cartoons briefly and clearly characterize the essence of a social process, action, or phenomenon. Cartoons stimulate the readership to critically interpret information, contributing to the development of analytical skills and the formation of resistance to Russian propaganda narratives.

Cartoonists pay considerable attention to the personality of the President of the Russian Federation, Vladimir Putin. Their works highlight his militaristic policies, desire to revive the Soviet Union, and statements that are at odds with reality. The image of the Kremlin leader symbolizes aggression, hatred, and contempt for peaceful values, and testifies to his desire for authoritarianism and imperial grandeur.

Russian politicians use euphemisms, well-known examples of which are “special military operation,” “liberation,” “demilitarization,” and “denazification,” to conceal the true nature of events, disguise truth, and shape public opinion in the desired direction.

The content of the analyzed political cartoons is consistent with modern mass media. News, articles, reports in the mass media, data from the UN Human Rights Monitoring Mission in Ukraine, and information materials from the Center for Countering Disinformation under the National Security and Defense Council of Ukraine confirm the images of the cartoons, demonstrating the real facts and events of the Russian-Ukrainian war.

Key words: Canadian political cartoon, Russian-Ukrainian war, symbol, image, propaganda.

ЗМІСТ

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

В. В. Дацюк, Л. М. Шуст, О. М. Гончарук

СЕМАНТИЧНА СФЕРА ВНУТРІШНЬОЇ СИНТАКСИЧНОЇ ТРАНСПОЗИЦІЇ ОРУДНОГО ВІДМІНКА.....3

Н. І. Дзямулич

ТВОРЧІСТЬ С. ЖАДАНА: ПРОЄКЦІЯ НА ДИТЯЧУ ЛІТЕРАТУРУ.....10

М. Г. Шленьова

МОВНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ПРОСТОРУ ЧЕРЕЗ ФРАЗЕОЛОГІЗМИ:
ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНИЙ ПІДХІД.....17

КЛАСИЧНІ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

О. А. Ніколасенко, І. В. Войчишин

НАЗВИ ПРОТИПУХЛИННИХ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ ВІТЧИЗНЯНИХ
ТА ЗАКОРДОННИХ ВИРОБНИКІВ: ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТ.....23

ГЕРМАНСЬКІ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Н. G. Dovhopolova, V. A. Vasylenko

DEVELOPMENT OF LEGAL TERMINOLOGY AS A TOOL OF INSTITUTIONAL COMMUNICATION:
PAN-EUROPEAN STANDARDS.....29

Л. М. Іванюк

КОГНІТИВНЕ ПОЛЕ КОНЦЕПТУ «DIAKONIE»: ТЕОЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ.....35

М. Я. Муж, Т. Р. Шевчук

ЛІНГВІСТИКА ТА ВІДЕОІГРИ: АНАЛІЗ НАРАТИВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ГРИ “ELDEN RING”
ЯК ІНСТРУМЕНТУ ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ
ДЛЯ СТУДЕНТІВ КОМП'ЮТЕРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ.....44

О. С. Поліщук, Т. Р. Струтинська, І. Г. Батеньова

СЕМАНТИЧНІ ЗМІНИ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ ЛЕКСИКАХ
ПІД ВПЛИВОМ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ50

РОМАНСЬКІ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Н. Подковировф

МОНТАЖ ЯК КОМУНІКАТИВНА СТРАТЕГІЯ У П'ЄСАХ ТЬЄРРІ ДЕБРУ.....57

ПРИКЛАДНА ЛІНГВІСТИКА

Е. К. Коляда, І. М. Калиновська, Н. А. Одарчук

КАНАДСЬКІ ПОЛІТИЧНІ КАРИКАТУРИ ЯК МЕДІЙНИЙ ІНСТРУМЕНТ
ЗАСУДЖЕННЯ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ.....68

CONTENTS

UKRAINIAN LANGUAGE AND LITERATURE

V. V. Datsiuk, L. M. Shust, O. M. Honcharuk

SEMANTIC SPHERE OF INTERNAL SYNTAXIC TRANSPOSITION
OF THE INSTRUMENTAL CASE.....3

N. I. Dziamulych

THE WORK OF S. ZHADAN: PROJECTION ON CHILDREN'S LITERATURE.....10

M. H. Shlenova

LINGUISTIC REPRESENTATION OF SPACE THROUGH PHRASEOLOGY:
A FUNCTIONAL-SEMANTIC APPROACH.....17

CLASSICAL LANGUAGES AND LITERATURES

O. A. Nikolaienko, I. V. Voichyshyn

NAMES OF ANTICANCER DRUGS BY DOMESTIC AND FOREIGN MANUFACTURERS:
LEXICAL AND SEMANTIC ASPECTS.....23

GERMANIC LANGUAGES AND LITERATURES

H. G. Dovhopolova, V. A. Vasylenko

DEVELOPMENT OF LEGAL TERMINOLOGY AS A TOOL OF INSTITUTIONAL COMMUNICATION:
PAN-EUROPEAN STANDARDS.....29

L. M. Ivanyuk

COGNITIVE FIELD OF THE CONCEPT "DIAKONIE": THEOLINGUISTIC ASPECT.....35

M. Ya. Muzh, T. R. Shevchuk

LINGUISTICS AND VIDEO GAMES: ANALYZING NARRATIVE POTENTIAL
OF "ELDEN RING" AS A TOOL FOR TEACHING ENGLISH
FOR COMPUTER SCIENCE'S STUDENTS.....44

O. S. Polishchuk, T. R. Strutynska, I. G. Batenova

SEMANTIC CHANGES IN UKRAINIAN AND ENGLISH LEXICONS
UNDER THE INFLUENCE OF SOCIO-POLITICAL PROCESSES.....50

ROMANCE LANGUAGES AND LITERATURES

N. Podkovyoff

MONTAGE AS A COMMUNICATIVE STRATEGY
IN THE PLAYS OF THIERRY DEBROUX.....57

APPLIED LINGUISTICS

E. K. Koliada, I. M. Kalynovska, N. A. Odarchuk

CANADIAN POLITICAL CARTOONS AS A MEDIA TOOL
FOR CONDEMNING RUSSIAN AGGRESSION AGAINST UKRAINE.....68

АКАДЕМІЧНІ СТУДІЇ

СЕРІЯ «ГУМАНІТАРНІ НАУКИ»

Випуск 1

Коректура • Ірина Миколаївна Чудеснова

Комп'ютерна верстка • Юрій Васильович Ковальчук

Підписано до друку: 20.03.2025. Формат 60х84/8. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсет. Цифровий друк. Ум.-друк. арк. 9,3. Замов. 0425/340. Наклад 300 прим.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»

65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1

Телефон +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08

E-mail: mailbox@helvetica.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 7623 від 22.06.2022 р.